

מערך הקליניקות המשפטיות ע"ש אלגה צגלה

סיכום פעילות שנתי – תשפ"ד

מוגש למועצת הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב

ספטמבר 2024

מבוא

התכנית לחינוך משפטי קליני בפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן באוניברסיטת תל אביב פעלה בשנת תשפ"ד באמצעות 9 קליניקות, 153 סטודנטים (לעדכן אחרי המספר של זכויות אדם), 11 מנחים אקדמיים (מתוכם 6 חברי סגל אקדמי בכיר של הפקולטה) ו-12 עו"ד (קלינאים) המספקים שירות משפטי לעשרות עמותות ולמאות לקוחות שידם אינה משגת ובדרך זו מקדמים סדר יום משפטי למען חברה צודקת ושוויונית.

התכנית מעניקה לסטודנטים התנסות מעשית בתחום בו עוסקת הקליניקה בה הם משתתפים: הקליניקה לזכויות בהליך הפלילי; הקליניקה לזכויות אדם; הקליניקה לזכויות פליטים; הקליניקה לזכויות עובדים; הקליניקה לצדק סביבתי והגנה על זכויות בעלי חיים; הקליניקה לזכויות ניצולי שואה ואנשים בזקנה; הקליניקה לתובענות ייצוגיות; קליניקת הכנסת; הקליניקה לפרטיות.

במסגרת עבודתם בקליניקה עוסקים הסטודנטים בכל ההיבטים של ההליך המשפטי, והכל בליווי צמוד של עורכי דין ואנשי אקדמיה מן השורה הראשונה, המומחים בתחום העיסוק של הקליניקה. מבנה הלימודים בקליניקות מקנה לסטודנטים הזדמנות יוצאת דופן לרפלקציה אקדמית על העבודה המעשית שלהם ואילו העבודה המעשית של הקליניקות מהווה כר נרחב לפעילות מחקרית. שיטת עבודה זו, של היזון חוזר בין האקדמיה לפרקטיקה, אפשרה לקליניקות להגיע להישגים מרשימים למען לקוחותיהן ולמען החברה בישראל.

שיטת ההוראה והעבודה בקליניקות

בכל קליניקה מתקיים שיעור עיוני שנתי, המועבר בדרך כלל על ידי חבר סגל מהפקולטה (2 ש"ש), המומחה בתחום שבו עוסקת הקליניקה. השיעור מוקדש ללימוד התיאוריה והדוקטרינה בתחום הידע הרלוונטי, לחשיבה ביקורתית על העשייה של הסטודנטים בפרקטיקה ולדיון בדילמות תיאורטיות, פרקטיות ואתיות. בנוסף, הסטודנטים נדרשים להקדיש 6-8 שעות שבועיות לעבודה המעשית בפיקוח עורך דין מומחה בתחום. עבודה במודל זה מאפשרת לא רק הבנה תיאורטית ופרקטית מעמיקה של תחום הידע הרלוונטי, אלא גם פיתוח אחריות מקצועית וחברתית בקרב הסטודנטים.

מבנה ארגוני ותקציבי

מערך הקליניקות מנוהל על ידי מנהל אקדמי (פרופ' עמרי ידלון), מנהלת מקצועית (גב' נירית פוטרמן – 50% משרה) ורכזת אדמיניסטרטיבית (גב' לאה קסה – 50% משרה). המימון של הפעילות הקלינית נעשה בסיוע של תרומות, אשר בגיוסן מסתייעות הקליניקות במערך גיוס המשאבים של האוניברסיטה ובמערך גיוס המשאבים של הפקולטה (בראשות גב' דורית קוסקס, שהוחלפה במהלך השנה על ידי עו"ד שירה לוקסנבורג, ועומרי טנקמן – 60% משרה). המערך הקליני בשנת תשפ"ג כלל 12 עורכי דין, מהם 9 במשרה מלאה, אחת ב-80% משרה ושתיים ב-75%.

לאחרונה פרשה עו"ד מיכל רובינשטיין, מהקליניקה לזכויות פליטים, ובמקומה מונתה עו"ד מרים סטרנג. כמו כן, עו"ד ועו"ס יעל הבסי-אהרוני פרשה מהקליניקה לזכויות ניצולי שואה וא/נשים בזקנה ובמקומה מונתה עו"ד מירי נחמיאס.

המערך הקליני בשנה"ל תשפ"ד יכלול 12 עורכי דין, מהם 9 במשרה מלאה, אחת ב-80% משרה ושתיים ב-75%.

פעילות המערך הקליני בעקבות מלחמת חרבות ברזל

בעקבות המתקפה האכזרית של חמאס על ישראל ב-7 באוקטובר, התכנית לחינוך משפטי קליני פעלה כדי להתאים את שירותיה ליחידים ולקהילות שנפגעו בעקבות המתקפה ובמהלך מלחמת חרבות ברזל. המערך הקליני העמיד בראש סדר העדיפויות מתן סיוע משפטי לנפגעי המתקפה, במיוחד בשכונת מישור הגפן באופקים, שם נרצחו באכזריות 52 אנשים. החלטה זו נבעה מהתמיכה הממשלתית הבלתי מספקת באופקים, במיוחד בהשוואה ליישובים אחרים בסמוך לגבול עזה שנפגעו במהלך המתקפה.

פעילות המערך הקליני כללה מספר צעדים:

- סיוע לתושבי אופקים ואשקלון: עם תחילת המלחמה, עו"ד דבי טל-שדה ועו"ד ועו"ס יעל הבסי-אהרוני מהמערך הקליני היו שותפות בהקמת התארגנות "הרשת – מיצוי זכויות חברתיות". לצד עורכות הדין, נטלו חלק בפעילות מספר סטודנטים. בחודשים הראשונים של המלחמה, הפעילות כללה הקמת עמדת שירות באופקים, קיום הרצאה ל-50 ניצולי שואה המתגוררים באופקים, מאות ביקורי בית וסיוע פרטני ליחידים בעקבות המלחמה. כך למשל, הסיוע כלל עזרה בתהליך ההכרה כנפגעי פעולות איבה, סיוע בקבלת פיצויים לעסקים ובגישה לטיפולים רפואיים ונפשיים. בעקבות ההצלחה באופקים, מאז מאי 2024, התכנית לחינוך משפטי קליני החלה להפעיל עמדת סיוע באשקלון, הפועלת על בסיס שבועי ומסייעת לתושבים בעיר יחד עם גורמי הרווחה המקומיים.
- שינוי מדיניות וחקיקה לטובת מפונים וחיילי מילואים: במהלך השנה, במסגרת ליווי עובדים שנפגעו ממלחמת "חרבות ברזל", זוהו מספר סוגיות מדיניות וחקיקה שדרשו שינוי. בין היתר, הקליניקה לזכויות בעבודה סייעה בניסוח הערות לטיטוט חוק המתמקדת בהטבות לחיילי מילואים, ובסופו של דבר הצעת החוק שונתה כך שלעובדים מוחלשים יופחת סכום השווה לחצי יום הבראה בלבד, במקום יום הבראה מלא. בנוסף, הקליניקה ניסחה נייר עמדה הקורא להסדיר את תשלום השכר לעובדים שפוננו מאזורי מגוריהם בעקבות המלחמה, בטענה כי למרות ההגנה מפני פיטורים, אין חובה על המעסיקים להמשיך לשלם שכר. מלבד זאת, הקליניקה ניסחה הצעה לתיקון לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה, כך שגם נפגעי פעולות איבה ייכללו תחת הקבוצות המוגנות בחוק.
- הגנה על פרטיותם של נפגעים מהמלחמה: מיד לאחר אירועי ה-7 באוקטובר, החברה הישראלית התגייסה לסייע לנפגעים, מפונים וחיילים במיזמים חברתיים רבים שהתבססו על מידע אישי. פרופ' בירנהק, המנחה האקדמי של הקליניקה לפרטיות, הקים תחת הקליניקה מיזם התנדבותי, בו השתתפו 30 משפטנים מהמגזר הפרטי והאקדמי. במשך שלושה חודשים משפטנים אלה סייעו לכ-60 מיזמים חברתיים, כולל בגיבוש מדיניות פרטיות, תנאי שימוש ובחינת אבטחת המידע במיזמים אלה. כך, זוהו למעלה ממאה מיזמי תיעוד של אירועי השבעה באוקטובר שהיו זקוקים לליווי ייעודי, שכלל הרצאות, הכשרות וניסוח טפסי הסכמה שאומצו על ידי הספרייה הלאומית.

מלבד פעולות אלה, הקליניקות השונות נרתמו לסיוע פרטני לטובת אנשים בישראל שנפגעו בעקבות המלחמה, בשורה של נושאים הנוגעים לפעילות של כל אחת מהקליניקות, וזאת במקביל לפעילות השוטפת בתחומי הפעילות של כל קליניקה.

להלן דו"ח סיכום שנה המתאר בהרחבה את הפעילות בכל אחת מן הקליניקות.

הקליניקה לזכויות אדם

מבוא

הקליניקה לזכויות אדם עוסקת במגוון רחב של תחומים הקשורים בהגנה על זכויות אדם אזרחיות ופוליטיות, חברתיות וכלכליות, והגנה על זכויות של קבוצות מיעוט (המיעוט הערבי, קהילת הלהט"ב, אנשים עם מוגבלות ועוד). הקליניקה עוסקת בייצוג במגוון ערכאות - בהליכים חוקתיים, מינהליים ואזרחיים, ומייצגת הן פרטים והן ארגונים לא-ממשלתיים, שבשם מוגשים הליכים משפטיים.

הפעילות המעשית בקליניקה נעשית בצוותים של סטודנטים בהנחיית המנחים הקליניים. הסטודנטים שותפים בטיפול בתיקים על כל שלביהם והיבטיהם - המפגש עם הלקוחות, עריכת המחקר המשפטי, כתיבת מסמכים המוגשים לבתי-משפט, הכנת טיעונים בעל-פה וכדומה.

בשנת הלימודים תשפ"ד, 2023 – 2024, פעלה הקליניקה בהנחייתם האקדמית של פרופ' אייל גרוס (בסמסטר א') וד"ר דורין לוסיג (בסמסטר ב'), ובהנחייתן הקלינית של עוה"ד דבי טל שדה ועוה"ד סאוסן זהר.

השתתפו בקליניקה 18 הסטודנטים והסטודנטיות (לפי סדר א"ב): בשאר אבו גיבל, טל ברנשטיין, הגר אליעזר, ליאן בדארנה, רפול בולוס, יערה בני, לנא חורי, חנין חאגי' יחיא, יובל יצחקוב, אייל כנפי, יעל מסקין, חדיג'ה נקיטי, עינב סויסה, איסמאעיל סרסור, אחמד עבאס, אלאא עודי, חגי רוט, נועם שטרומן.

הפעילות העיונית בקליניקה

בשבוע שלפני פתיחת שנת הלימודים, ב-8 באוקטובר, היה מתוכנן להתקיים יום הכנה מרוכז, שנועד היה להכין את הסטודנטים לקראת שנת הפעילות, להציג את פעילות הקליניקה, לערוך היכרות מוקדמת בין חברי הקליניקה בינם לבין עצמם ועם צוות ההוראה, ולהקנות לסטודנטים את הכלים הראשוניים להשתלבות בפעילות הקליניקה, בהם: כללי הפעילות בקליניקה, אתיקה מקצועית, מיומנויות בעבודת צוות ובטיפול בתיקים ועוד.

אלא שכידוע, ב-7 באוקטובר התעוררה ישראל לבוקר של טרור רצחני אשר בעקבותיו פרצה מלחמת "חרבות ברזל". בעקבות כך נדחתה פתיחת שנת הלימודים לתחילת חודש ינואר 2024. במהלך השבועות שלאחר פרוץ המלחמה, צוות ההוראה יצר קשר עם הסטודנטים והסטודנטיות בקליניקה בכדי לדרוש בשלום, לבדוק האם הם עשויים להזדקק לתמיכה כלשהי מצד האוניברסיטה ולעדכן במענים שהאוניברסיטה העמידה לסטודנטים, וזאת במסגרת היוזמה הכלל אוניברסיטאית ליצירת קשר עם כלל הסטודנטים.

בהמשך, בהתאם להנחיות הפקולטה וקיצור הסמסטרים, נערכו מספר התאמות בתוכנית הלימודים, וכן נערכו מספר התאמות כדי לאפשר את השתתפות כלל הסטודנטים, לרבות על רקע מרחק מהקמפוס או שירות מילואים.

השיעורים השבועיים לאורך השנה האקדמית עסקו בהיבטים תיאורטיים ומעשיים שונים, שנוגעים לתחום זכויות האדם ולתחום עריכת דין לשינוי חברתי. בפתיחת השנה הוקדשו השיעורים בעיקרם להיבטים כלליים שנוגעים לפעילות בקליניקה ולעריכת דין חברתית וקלינית, וכן הונחה התשתית התיאורטית לעיסוק המשפטי בתחום זכויות האדם והביקורות כלפיו. בהמשך השנה עברנו לעסוק בסוגיות מגוונות בתחום זכויות האדם, לרבות סוגיות אקטואליות כגון, המחדל לספק שירותים חברתיים בעתות חירום כפגיעה בזכויות אדם, חופש הביטוי בזמן מלחמה, החלת נורמות מתחום זכויות האדם על אוכלוסייה תחת כיבוש וחווה הדעת של בית הדין

הבין-לאומי לצדק בנושא מדיניות ישראל בשטחים הפלסטיניים הכבושים, נסיגה דמוקרטית והמחלוקת על השינויים החוקתיים בישראל ועוד.

השיעורים הקליניים הוקדשו לפיתוח מיומנויות משפטיות בניהול תיקים ובעבודת צוות, ובעיקר להצגות של הסטודנטים עצמם, תוך דיון באסטרטגיות בניהול התיק, בדילמות שמעורר התיק, והתייעצויות הנוגעות לתיקים.

במסגרת שיעורי הקליניקה, התארחו מספר מרצים וות אורחים. ות: ד"ר יעל רימר כהן, על מיצוי זכויות חברתיות כהגנה על זכויות אדם; ד"ר דורית אדלר, על ביטחון תזונתי והזכות למזון; עו"ד גיל גן מור, על הפליה בדיור בעסקאות מכר, בשכירות ובתיווך; עו"ד ידן עילם, על הגנה על זכויות אדם מהפרספקטיבה של משרד עו"ד פרטי.

בסמסטר ב' קיימה הקליניקה [סיור](#) שטח שעסק בסוגיות הנוגעות לזכויות אדם בכפרים הלא מוכרים בנגב. הסיור התמקד בכפר הלא מוכר אלזרנוק, ובכפר אבו תלול שזכה להכרה אך תכנונו והקמתו טרם הושלמו. כהכנה מקדימה לסיור, קיימה הקליניקה שיעור בנושא צדק אקלימי, צדק אנרגטי וזכות הגישה לתשתיות. במסגרת הסיור קיימנו סדרת מפגשים עם פעילים ופעילות המובילים את המאבק להכרה, ולחיבור הכפרים לתשתיות בסיסיות ולשירותים ציבוריים. הסיור נערך במסגרת שיתוף פעולה בין מועצת הכפרים הלא מוכרים בנגב, ועל רקע בחינת האפשרות לנקיטת הליכים משפטיים למימוש וקידום זכויות אדם בסיסיות בכפרים הבדואים בנגב.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

עם פרוץ מלחמת "חרבות ברזל" החלה התארגנות של מספר עו"ד חברתיים, ארגוני חברה אזרחית וקליניקות משפטיות מרחבי הארץ, בהקמת והפעלת התארגנות "הרשת" – מיצוי זכויות חברתיות", אשר נועדה לפעול למימוש זכויות חברתיות על רקע המצב. עו"ד דבי טל שדה השתתפה כנציגת הקליניקה במיזם, ואף שני סטודנטים מהקליניקה התנדבו למיזם. מספר שבועות לאחר מכן הקים המערך הקליני עמדת סיוע שבועית בעיר אופקים, אשר פעלה בהענקת סיוע משפטי במשך 6 שבועות, במסגרתה פעלה אף נציגת הקליניקה. חלק מהתיקים שטופלו במסגרת "הרשת", אשר העלו סוגיות של זכויות אדם והצריכו המשך טיפול, הועברו להמשך טיפול בקליניקה במהלך שנת הלימודים.

במהלך השנה החולפת, הקליניקה המשיכה להתמקד בייצוג בערכאות משפטיות, בשני נושאים מרכזיים – מקרים של הפליה ומקרים של אלימות או התעמרות משטרתית, שנמצאים בשלבים שונים של טיפול משפטי. נוסף על אלו, הקליניקה עסקה בטיפול בסוגיות עקרוניות, במסגרתן הוציאה ניירות עמדה ומכתבי פניה עקרוניים בסוגיות מגוונות שעיקרן הפרה של זכויות אדם.

להלן סקירה של חלק מהעניינים שבהם עסקה הקליניקה בשנה החולפת:

א. הפליה על רקע לאום בדיור

1. תביעה נגד מתווך על הפליה בדיור

הקליניקה המשיכה לטפל בתביעה שהוגשה בשם שלוש צעירות ערביות שהופלו על ידי מתווך, בהשכרת דירה באזור תל-אביב. לאחר שהמתווך הבין שמדובר בערביות, הוא טען שהדירה אינה רלבנטית עוד. אלא שמספר דקות לאחר מכן, כאשר פנתה יהודייה למתווך, הפכה הדירה לפתע לרלבנטית וזמינה להשכרה. דפוס זה חזר על

עצמו גם לאחר מספר בדיקות. במהלך השנה התקיימו מספר הליכי ביניים, והתיק ממתין להוכחות. [לסיקור של התיק בעיתון הארץ](#).

ת"א (שלום ת"א) 50359-06-19 כריים ואח' נ' אלוביץ

2. תביעת לשון הרע בעקבות הגשת תביעה על הפליה בדיור

הקליניקה מייצגת את אחת מהתובעות גם בתביעת לשון הרע שהוגשה נגדה ע"י הבעלים של משרד התיווך, בטענה שהיא הוציאה את דיבת משרד התיווך שלו ברשת החברתית, בכך שפרסמה שהיא וחברותיה הופלו על ידי מתווך שפעל מטעמו. במהלך השנה התקיימו מספר הליכי ביניים, והתיק ממתין להוכחות.

ת"א (שלום) 20211-09-20 כהן נ' כריים ואח'

3. הפלייה על רקע לאום בפרויקט בנייה בקריית אתא

הקליניקה המשיכה לטפל בתביעה שהוגשה בשם שישה תובעים ערבים, תושבי שפרעם, שהופלו ברכישת דירה על ידי חברת בנייה גדולה בקריית אתא. ההפליה תועדה בהקלטות שנעשו על ידי התובעים וכן על ידי פונה יהודי ששימש כבחון להוכחת ההפליה. בחודש דצמבר 2023 התקיימו שתי ישיבות הוכחות בבית המשפט השלום בחיפה. בעקבות הישיבות הנ"ל הוגשו סיכומים מטעם בעלי הדין ובשלב הזה אנו ממתנינים לפסק דין.

ת"א (שלום-חיפה) 14153-12-18 דאמוני ואח' שרביב בעמ' ואח'

ב. הפליה על בסיס מעמד אזרחי

הקליניקה השתתפה בהכנת תובענה ייצוגית, בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, תשס"ו – 2006, ביחד עם משרד גיל רון ושות', כנגד בנק לאומי, בשם תושבת מזרח ירושלים, וזאת לאחר שהתברר לתובעת כי בנק לאומי בע"מ – המנהל מערך חשבונות בנק באמצעות יישומון Pepper – מסרב לפתוח חשבונות ביישומון לבעלי מעמד "תושב קבע". בתביעה נטען כי הסירוב לפתוח חשבון בנק ביישומון Pepper מהווה סירוב בלתי סביר ומנוגד לחובה החוקית המוטלת על הבנק. כמו כן נטען כי הסירוב מוביל במבחן התוצאה להפליה נגד בעלי מעמד "תושב קבע" בישראל, אשר מרבית חברי קבוצה זו נמנים על תושבים פלסטינים ממזרח ירושלים או תושבים ערבים-סורים מרמת הגולן.

ג. זכויות אנשים עם מוגבלות

1. אי יישום של הוראות חוק שיקום נכי נפש בנוגע להקמת ועדות ערר

הקליניקה המשיכה בהתכתבויות מול משרד הבריאות בנוגע לפעילותן של ועדות הערר שאמורות להיות מופעלות מכח חוק שיקום נכי נפש בקהילה, תש"ס – 2000, וזאת לאחר שדו"ח מבקר המדינה התריע מפני אי הפעלתן של ועדות אלה. לפי החוק, ועדות אלו דנות בעררים על החלטות ועדות השיקום שלהן הסמכות לסווג אנשים כ"נכי נפש" ובכך גם להקנות להם זכאות ל"סל שיקום" על פי החוק.

ההתכתבות בוצעה בשיתוף עמותת "בזכות" המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלות.

2. הנגשת טפסי הזכאות לסל השיקום לשפה הערבית

הקליניקה המשיכה לטפל בפנייה עקרונית אל מנכ"ל משרד הבריאות, בדרישה להורות על הנגשה באמצעות תרגום לערבית של טפסי ההפניה לוועדת השיקום האזורית, הפועלת לפי חוק שיקום נכי נפש בקהילה, תש"ס – 2000. למעשה, טפסים אלו מהווים "טפסי בקשה" להכרה במבקשים כ"נכי נפש" לפי החוק המעניקים להם זכאות ל"סל שיקום" הממומן על ידי המדינה. הקליניקה המשיכה בהתכתבויות ובחודש אפריל 2024 קיבלה מענה ממשרד הבריאות לפיו המשרד פועל לגיבוש תוכנית והקצאת משאבים לצורך תרגום הטפסים. הקליניקה תמשיך לעקוב ותוודא כי התוכנית תאושר ותיושם.

ההתכתבויות בוצעו בשיתוף עם עמותת "בזכות – המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלויות".

3. הפליה נגד עובדים צעירים המועסקים במסגרות לאנשים עם מוגבלות על בסיס גיל

הקליניקה פעלה להכנת פנייה עקרונית אל משרד הרווחה, בדרשה לתקן ולהרחיב את טווח גיל המועסקים לפי נוהל תמרוץ עובדים צעירים במסגרות רווחה לאנשים עם מוגבלות, מחודש יולי 2022. בהתאם לנוהל, מוסד המעניק שירות רווחה לאנשים עם מוגבלות יקבל תמרוץ על העסקת "עובדים צעירים" שטווח הגילים בו נקבע בין 22 - 26 בלבד, תוך הענקת קדימות למסיימי שירות צבאי. בעקבות הסתייגות מטעם ארגוני החברה האזרחית לקביעת טווח גילים צר, נומקה הפנייה בקביעה שרירותית של טווח הגילים באופן שאינו משרת את תכלית הנוהל ובאופן המפלה עובדים צעירים, שיכלו להיות מועסקים על ידי המוסדות הנ"ל אך לא יקבלו את "התמרוץ" שהוא בבחינת תקציב ציבורי.

4. הפליה על בסיס גיל בזכאות להקצאת מקום חניה בסמוך למקום מגוריו של נכה

הקליניקה פנתה אל ועדת התנועה בעיריית אופקים, בשמו של אדם נכה, המצוי בשנות ה-80 לחייו, הנזקק להקצאת חניה בסמוך למקום מגוריו וסורב לכך. חוק חניה לנכים, תשנ"ד – 1993, קובע את הליך הקצאת חניה בסמוך למקום מגוריו של נכה הנזקק לכך, וכן מותיר מידה של שיקול דעת לוועדה במקרים המתאימים לכך. בפניות הקליניקה אל ועדת התנועה, הבהירה הקליניקה כי במקרים שבהם האדם עם המוגבלות בניידות עבר את גיל הפרישה, אין אפשרות מעשית לקבל אישור על המוגבלות בניידות מטעם הביטוח הלאומי או משרד הבריאות, כפי שדרשה הוועדה, וזו בין היתר הסיבה שרשויות מקומיות אחרות מאפשרות הגשת בקשה בנדון בצירוף אישור רופא מומחה בלבד.

ד. הפליה על בסיס עבר פלילי

הקליניקה המשיכה לטפל בעניינו של אדם אשר פוטר שלא כדין מחמת עבר פלילי. זמן קצר לאחר שהאדם החל לעבודה במקום העבודה, הוא זומן לשיחה עם המעסיק. במהלך השיחה נדרש האדם למסור למעסיק פרטים על עברו הפלילי, ויום למחרת הפגישה הוא פוטר. הקליניקה פנתה אל המעסיק במכתב התראה, והבהירה כי התנהלות המעסיק מפרה, בין היתר, את הוראות חוק המידע הפלילי, פוגעת בזכות לפרטיות, מהווה הפליה ומנוגדת לחובת תום הלב המוטלת על המעסיק. במהלך השנה החולפת הקליניקה נקטה מספר הליכי ביניים הנדרשים לצורך נקיטת הליך אזרחי.

ה. אלימות או התעמרות משטרתית ופגיעה בחירויות

1. ירי משטרתית כלפי מתמודד נפש

הקליניקה המשיכה בניהול תביעה אזרחית בשמו של מתמודד נפש, אשר נורה ע"י שוטר כאשר היה בעיצומו של התקף פסיכוטי. הירי בוצע אף שמצבו הרפואי של האדם היה ידוע לשוטרים ולמרות שהיה ניתן לעצור אותו באמצעים אחרים. בנוסף על כך המשטרה החזיקה את האדם אזור שלא לצורך במהלך קבלת טיפול רפואי בביה"ח בעקבות הירי, וכן החזיקה אותו במעצר שווא לתקופה העולה על הדרוש ובניגוד להחלטת ביהמ"ש. במהלך חודש יולי 2024 התקיים קדם משפט בהליך. במסגרת ההליך אף התקבלה בקשת התובע למינוי מומחה רפואי מטעם ביהמ"ש, על רקע נסיבותיו של התובע.

2. אלימות משטרתית אגב מעצר

הקליניקה המשיכה לטפל בעניינה של אישה אשר הגישה תלונה למחלקה לחקירות שוטרים, בגין אירוע מעצר שבו ננקטה נגדה אלימות קשה, אשר בין היתר גרמה לחבלות גוף, ולוותה באמירות משפילות ומבזות לרבות על רקע גזעני. המחלקה לחקירות שוטרים סגרה את התיק בנימוק לאקוני לפיו ההליך הפלילי כביכול איננו ההליך המתאים לבידור התלונה. הקליניקה הגישה ערר בדרישה למצות את הדין עם גורמי השיטור הנוגעים לאירוע. במהלך השנה פעלה הקליניקה לבחינת האפשרות לנקיטת הליך אזרחי.

ו. הנגשת הזכות לחינוך לתושבי הכפר הבדואי מסורב ההכרה "אלזרנוק" שבנגב

הקליניקה פעלה להכנת פנייה עקרונית למועצה האזרחית נווה מדבר ולמשרד החינוך בדרישה לסלול כביש גישה לגני ילדים בכפר מסורב ההכרה "אלזרנוק" שבנגב. בפנייה נטען כי אי סלילת הכביש גורמת לפגיעה במימוש זכותם לחינוך של כ-120 ילדים בגיל 3-5 הפוקדים את הגנים בכפר. לאחר פנייה מטעם פעילי התושבים בכפר ופעילים במועצת הכפרים הבלתי מוכרים בנגב, יזמה הקליניקה סיור בשטח לשני כפרים בנגב, ביניהם הכפר "אלזרנוק". במהלך הסיור הזדמן לסטודנטיות להתרשם אישית מהגישה הבלתי סלולה אל הגנים ומהנזקים הנגרמים לילדי הגן זאת תוך ביצוע שיחות רקע עם פעילים בתחום החינוך בכפר.

ז. הכרה ברישום מגדר א-בינארי כקבוצת "מין" נפרדת במרשם האוכלוסין

הקליניקה פעלה להכנת פנייה עקרונית למרשם האוכלוסין במשרד הפנים בדרישה להכיר ולהוסיף קבוצת מין חדשה "מגדר א-בינארי" במסגרת רישום "המין" בפנקס מרשם האוכלוסין. בהתאם לפנייה נטען כי בשנים האחרונות הולכת וגוברת הנטייה במדינות שונות בעולם להכרה במין "א-בינארי" בקבוצת מין שלישית בנוסף ל"זכר" ו"נקבה" המוכרות עד היום. הכרה זו תאפשר למי שאינו מזדהה עם אחת משתי הקבוצות הנ"ל לבקש שירים כ"א-בינארי" ובכך להעניק ביטוי לזהות המינית שלהם.

ח. נייר עמדה נגד "הצעת חוק איסור העסקת עובדי הוראה ושליחת תקציב חינוך עקב הזדהות

עם מעשה טרור או עם ארגון טרור (תיקוני חקיקה), התשפ"ד – 2024"

הקליניקה הכינה נייר עמדה שהוגש לוועדת החינוך, התרבות והספורט של הכנסת, כנגד הצעת החוק וזאת לקראת דיון שנערך בוועדה בחודש פברואר 2024. בדברי ההסבר של הצעת החוק צוין באופן מוצהר כי ההצעה

מבקשת להתמודד עם תופעת "התמיכה בטרור" כאשר "תופעה זו מתקיימת על פי רוב בבתי ספר במזרח ירושלים, ויש משום הסתה של קטינים נגד מדינת ישראל לצד האדרה של טרוריסטים." לפי הצעת החוק ניתן יהא לשלול תקציבים ממוסדות חינוך ולשלול תקצוב שכר לימוד, אם השר סבור כי מתקיימת במוסד פעילות המהווה "תמיכה בטרור". כמו כן היא מאפשרת לפטר מורים מבלי לערוך להם שימוע כדין, אם השר סבור כי הם ביצעו מעשה המהווה "תמיכה בטרור". בנייר העמדה נטען כי הצעת החוק היא פוגענית ומתייגת את עובדי ההוראה במוסדות החינוך הפלסטינים בירושלים וכי היא נגועה במניעים גזעניים. כמו כן נטען כי היא מעניקה שיקול דעת גורף ובלתי מידתי לגורמים פוליטיים לפטר מורים ולשלול תקצוב ממוסדות על בסיס חשדות בלתי מבוססים. הצעת החוק לא קודמה ולא אושרה בכנסת.

ט. זכויות בדיוור הציבורי

1. מניעת זכאות לדיוור ציבורי על רקע קושי להשתחרר מקשר נישואין

הקליניקה החלה לטפל בעניינה של אישה אשר נאלצה לעזוב את עיר מגוריה, על רקע אלימות במשפחה שחוותה. האישה פנתה בבקשה לקבלת דיוור ציבורי אשר יהווה קורת גג, אולם נדחתה בין היתר בטענה כי עליה להראות כי נקטה בהליך משפטי להשתחרר מקשר הנישואין במשך תקופה של לפחות שנתיים, כפי שנדרש בנוהל הזכאות לדיוור ציבורי. בבדיקה של הקליניקה התברר כי על רקע השתייכותה הדתית, קיימת מניעה להשתחרר מקשר הנישואין.

2. צורך בהחלפת דירה על רקע מוגבלות בראייה והיעדר מיגון ראוי

הקליניקה החלה לטפל בעניינה של אישה אשר מתמודדת עם מוגבלות ראייה ומתגוררת בקומה שלישית, בדירת דיוור ציבורי. בעקבות מצב המלחמה פונתה האישה ממקום מגוריה אל מלון מפונים. לאחר תקופת הפינוי נאלצה האישה לחזור ולהתגורר בדירה חסרת ממ"ד, כאשר היא מתקשה להגיע אל המרחב המוגן הקרוב, וזאת עקב מגבלת הראייה. הקליניקה בוחנת את אפשרות הפניה לוועדת משרד הבינוי והשיכון, לנוכח הנסיבות המשולבות הייחודיות, הנובעות מהקושי להתמודד עם מוגבלות הניידות על רקע מצב המלחמה.

הקליניקה לזכויות פליטים

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ד למדו בקליניקה 19 סטודנטים, עו"ד ד"ר יובל לבנת הוא המנחה האקדמי של הקליניקה ועורכות הדין ענת בן-דור ומיכל רובינשטיין הן המנחות האקדמיות.

הקליניקה מתמקדת במתן סיוע משפטי לפליטים, למבקשי מקלט, לקורבנות סחר בבני אדם, לאנשים חסרי אזרחות ואחרים במגוון של נושאים הקשורים במעמדם בישראל ובכלל זה הגשת בקשות למקלט או למעמד על בסיס אחר (הליכי זוגיות, הליכים הומניטריים, חוסר אזרחות, היות המבקש קורבן לסחר בבני-אדם או להחזקה בתנאי עבדות ועוד). הייצוג נעשה בדרך-כלל מול רשות האוכלוסין וההגירה ובמגוון ערכאות החל מבית הדין לעררים, המשך בעתירות ובערעורים לבתי המשפט לעניינים מנהליים וכלה בערעורים ובעתירות לבית המשפט העליון. לצד הסיוע הפרטני מבקשת התכנית לקדם מערכת מקלט הוגנת המבוססת על האמנה הבינלאומית בדבר מעמדם של פליטים וזאת בדרך של הגשת עתירות עקרוניות וטיפול מקצועי של עורכי-דין ופעילים אחרים שעוסקים בתחום.

הסטודנטים שהשתתפו השנה בקליניקה: אורן בן יעקב, רועי רחל לוז, דוד לי, שירה אינברט פומפן, אור פילברג, למא עוביד זועבי, דן וויטנקו, שובל כהן, רז מליק, ויקטוריה מחול, מייסם גרזוזי, תמר רוזנשיין, שקד שינדר, רוני קורב, נטלי קוזק, אורן ממן קורנבליט, דנה למפרט, ניר קומס, ורוני פרוקצ'יה.

הפעילות העיונית בקליניקה

תחילת פתיחת שנת הלימודים נדחתה בגלל אירועי ה-7 באוקטובר וכן בוטלו שני ימי ההכשרה שנועדו לימים 8 ו-9 באוקטובר. בעת שהמתנו לתחילת שנת הלימודים, הצענו לסטודנטים להשתלב בהתנדבות בעבודת הקליניקה ומספר סטודנטים נענו להצעה. כאשר נפתחה לבסוף שנת הלימודים, עשינו מאמץ לקיים את השיעורים בכיתה, תוך מתן אפשרות למי שלא יכלו להגיע, להתחבר מרחוק. בשיעורים עסקנו בתיאוריה של הגירה, דיני הגירה בישראל, דיני פליטים ומדיניות המקלט הישראלית. עסקנו בתפקידו של "עורך הדין החברתי"; בטקטיקות, אסטרטגיות ודילמות של עורכי דין חברתיים; ובשיתופי פעולה של עורכי דין חברתיים עם גורמים אקטיביסטיים או ממסדיים מחוץ לעולם המשפט. בנוסף עסקנו בעניינים שונים שהתעוררו במהלך השנה דוגמת עתירות בדבר אי-חוקתיות התיקון לחוק חוק האזרחות והכניסה לישראל והשלכות הרפורמה המשפטית המוצעת על דיני ההגירה הישראליים.

התלמידים הגישו מספר ניירות עמדה, בנושאים דוגמת הגדרת ה"פליט" – ניתוח אירוע ופסקי-דין של בית-המשפט העליון בהסתמך על הגדרת הפליט באמנה בדבר מעמדם של פליטים ופסקי-דין מניו-זילנד ומאמצות הברית; זכויות זרים, זכויות מבקשי מקלט ופליטים; ורפלקציה על הלימודים העיוניים והעבודה המעשית בקליניקה (תובנות על מאבקים חוקתיים לקידום זכויות פליטים; ניתוח תיק עליו עבדה הסטודנטית - קשיים והתלבטויות משפטיות וטקטיות, קשיים אתיים, חוויות רגשיות, אלו מיומנויות נרכשו והצפי להתפתחות התיק בעתיד).

בנוסף ערכו סטודנטים תצפיות בבית-הדין לעררים, הערכאה הראשונה שדנה בהחלטות שנוגעות לכניסה ולשהייה בישראל או בבתי המשפט המנהליים. כל סטודנט נדרש לצפות בחמישה דיונים לפחות והתצפית הונחתה על-ידי שורת שאלות שמטרתה להאיר את הפנים השונות של הדיון ומשתתפיו (למשל מידת ההשתתפות של בעל-הדין, נוכחות ופעילות המתורגמן, האופן שנהגו באי-כוחם של הצדדים, התנהלות הדיין וניהול הדיון, תוצאות הדיון).

בנוסף, ערכה הקליניקה סיור בדרום ת"א בהובלתו של אדריכל אלון הרשקוביץ ובהשתתפותם של עו"ד טל חסין מן האגודה לזכויות האזרח והפעילים יעל בן-יפת וברהה תיאמה, הסיור התמקד בשינוי שעובר המרחב השכונתי בדרום תל-אביב ובסוגיות של חינוך ושאלות של אינטגרציה או הפרדה של ילדי מבקשי מקלט בבתי-הספר.

הפעילות הקלינית-משפטית

הפעילות של הקליניקה התמקדה בייצוג של פונים בהליכים פרטניים, בעיקר בסוגיות של מעמד בישראל. נוכח המחלוקת המתמשך של מערכת המקלט להכריע בבקשות שמוגשות לה, נעשה מאמץ לנקוט בהליכים אחרים שבאמצעותם ניתן להסדיר את מעמדם של הפונים. כך למשל, ייצגנו מספר צעירים וקטינים בבקשות למעמד מטעמים הומניטריים. נושא חדש נוסף היה טיפול בבעיות הייחודיות של מהגרים במסגרת ההליך הפלילי.

חלק ניכר מעשיית הקליניקה יצא אל הפועל בזכות הסטודנטיות והסטודנטים שהשתתפו בה ולקחו חלק משמעותי בתיקים השונים, הן מול הערכאות השיפוטיות והן מול משרדי הממשלה הרלוונטיים, לרבות בדרך של ליווי בראיונות ושימועים ברשות האוכלוסין. בנוסף, הסטודנטים סייעו בבניית התיקים ואיסוף החומר הרלוונטי להם; ערכו מחקר עצמאי לגבי המשפט הישראלי והמשפט המשווה וכן בנוגע למצב השורר במדינות המוצא של הלוקוחות. הסטודנטים השתתפו בהכנת בקשות מקלט וכתבי טענות, וכן בפיתוח האסטרטגיה בתיקים והכנתם לטיעון בעל בפה, הם התלוו לעורכי הדין לדיונים בבתי-המשפט.

להלן פירוט של הפעילות הקלינית המרכזית שבוצעה השנה:

א. קידום סוגיות עקרוניות

1. **זכאותם של עריקים משירת לאומי וצבאי באריתריאה להיות מוכרים כפליטים** – הקליניקה הצטרפה לעו"ד מיכל פומרנץ בייצוג מבקש מקלט מאריתריאה שבקשתו למקלט נדחתה. בית-הדין לעררים התייחס לעניינו כמקרה מבחן ובפסק-דין ארוך ומפורט (ערר (י-ם) 3689-20) קבע שאכן היחס לעריקים באריתריאה מפר זכויות אדם בסיסיות אך אינו מהווה "רדיפה" בגדר אמנת הפליטים שכן מדובר ביחס שרירותי שאינו נובע מאחת מחמש העילות הקבועות באמנת הפליטים. הערעור שהוגש על פסק-הדין התקבל (עמ"נ (י-ם) 43553-03-23). כבי' השופט שחם קבע שבית-הדין טעה בניתוח המציאות העובדתית באריתריאה. בהסתמך על שורה של חוות-דעת מומחים, על עמדת נציבות האו"ם לפליטים ודו"חות של גופים עצמאיים ואובייקטיביים קבע בית-המשפט שקיימת אפשרות סבירה שהיחס לעריקים נובע מעמדה פוליטית של התנגדות לשלטון שהמשטר מייחס להם. משכך קבע בית המשפט שיש להעניק למערער (ולכל מי שנסיבותיו דומות) מעמד שניתן למי שמוכר כפליט. לפסק-הדין עשויה להיות השפעה רחבה על מעמדם של עשרות אלפי אזרחי אריתריאה שנמצאים בישראל, שרובם ערקו משירות צבאי/לאומי. משרד הפנים הודיע שיוגש ערעור על פסק-הדין.

2. **הימנעות המדינה מבחינת בקשות למניעת הרחקה שמבוססות על עקרון אי ההחזרה** – החובה להימנע מהרחקת אדם למקום שבו צפויה סכנה לחייו או לחירותו או למקום בו יהיה חשוף לעינויים, מעוגנת היטב במשפט הבינלאומי ובאמנות אליהן הצטרפה מדינת ישראל. בית המשפט העליון קבע כבר בשנת 1995 שחובות אלה הן חלק מן המשפט הפנימי הישראלי. למרות זאת, לא קיים הליך שבו ניתן להגיש בקשות למניעת גירוש או הרחקה על-סמך עקרון אי-ההרחקה. הקליניקה ביקשה להעמיד בעיה זו למבחן במסגרת בקשת רשות ערעור לבית-המשפט העליון (בר"ם 2663/24). בפרשה זו נדחתה בקשת המקלט של **מ.ע.**, אזרח מצרים, ויחד עימה נדחתה **ללא דינו**, גם בקשתו שלא להרחיקו למצרים שכן תנאי המעצר שיהיה חשוף להם אם יוחזר, עולים כדי עינויים ויחס בלתי אנושי ומשפיל. בית הדין לעררים ובית המשפט המחוזי אישרו את החלטת הדחייה ולכן הוגשה לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור בה נטען, שהסוגיה העקרונית של העדר אפיק להגשת בקשות שמתבססות על אמנת העינויים,

מהווה חסר משמעותי במארג הנהלים של משרד הפנים, ושלא ניתן לדחות בקשות אלה במסגרת הליך המקלט שהגינו והמבחנים שלו, שונים בתכלית. ביום 20.8.2024 דחתה כב' השופטת וילנר את הבקשה בצינה שהגם שהועלו סוגיות עקרוניות, אין מקום לאפשר דיון ב"גלגול שלישי" ושעניינו של מ.ע. אינו המקרה הנכון לדון בשאלות אלה, נוכח ממצאים שנמצאו במהלך בחינת בקשתו לפיהם היו סתירות בעובדות שמסר.

3. **תיקון נוהל שמגביל את האפשרות להגיש בקשות למעמד מטעמים הומניטריים** – בדצמבר 2023 פרסם משרד הפנים תיקון לנוהל לפיו מוגשות ונדונות בקשות למעמד מטעמים הומניטריים (הנוהל אינו מגדיר מהו ענין הומניטרי אלא רק את ההליך לדיון בבקשות). במסגרת התיקון נקבעה שורה של הוראות שכולן עלולות להביא לצמצום או לדחייה של בקשות הומניטריות רבות ובכלל זה: הוראה לפיה מי שבקשתו סורבה בעבר חייב לצאת מישראל כתנאי לדיון בבקשתו; ביטול מיידי של הרישיון בו אוחו המבקש עם דחיית בקשתו; הוספת סמכות לבטל רישיונות בנסיבות בהן נקבע שאדם "לא עמד בנהלים" או "לא מסר מידע מלא ומקיף"; דרישת סף להגשת מסמכים מזהים מקוריים ומאומתים שבלעדיהם לא תידון הבקשה; סמכות לדחייה על הסף של בקשות אפילו ללא ריאיון עם המבקש; שנמוך רישיון השהייה של המבקש לזה של תייר ועוד כהנה וכהנה.

הקליניקה חברה לשורה של ארגוני זכויות אדם בפניה מפורטת אל מנכ"ל רשות האוכלוסין וההגירה ופרטה את התקלות להן יגרום התיקון והפגיעה באוכלוסייה שהיא ממילא מוחלשת ופגיעה. בעקבות הפניה נערכו מספר תיקונים בבעיות עליהן הצבענו ומשהודענו שלא די בתיקונים אלה, נערכה פגישה עם המנכ"ל לצורך דיון וליבון הצורך בתיקונים נוספים. כעת אנו ממתיינים לתשובת המנכ"ל כדי לבחון האם הבעיות עליהן הצבענו תוקנו או שיהיה צורך לפנות לערכאות.

ב. ערים וערעורים על דחייתן של בקשות מקלט

4. **מבקשת מקלט מאריתריאה ופעילותה פוליטית בעת שהייתה בישראל** - הקליניקה הגישה ערר לבית הדין לעררים בירושלים על דחיית בקשת מקלט של ס.ד, אזרחית אריתריאה אשר ברחת מארץ מוצאה והגיעה לישראל עם בן זוגה, עריק מהצבא. בנוסף לטענות הנוגעות לרדיפת בן זוגה על רקע עריקותו מהצבא, ס.ד. טענה כי היא עצמה תירדף בגין פעילותה הפוליטית בישראל במסגרת עמותות שונות וכן בפלטפורמות חברתיות ברשת. במסגרת הערר העלנו טענות בעלות אופי רחב יותר שנוגעות לאמות המידה של משרד הפנים בבחינת בקשות למקלט מדיני וכן לטענות מקלט מסוג "sur place" (כאשר הבקשה מבוססת על פעילות המבקש במדינת המקלט).

5. **מבקש מקלט להט"ב מגאנה** - הקליניקה הגישה ערעור לבית המשפט המחוזי בירושלים הדין ברדיפה של קהילת הלהט"ב בגאנה. ק.א, הוא אזרח גאנה שהגיע לישראל בשנת 2011 לאחר שנרדף במדינת אזרחותו על רקע נטייתו המינית. הוא הגיש בקשת מקלט שנדחתה על ידי משרד הפנים. גם ערר שהוגש לבית הדין לעררים בירושלים נדחה. במסגרת הערעור, לצד טענות פרטניות הנוגעות לפגמים שנפלו בהחלטה לדחות את בקשת המקלט שהוגשה, הקליניקה הפנתה לדו"חות וההפניות שהובאו בסקירה ענפה ביחס למצב המשפטי והעובדתי בגאנה ואף הוגשה חוות דעת המתייחסת למצב בגאנה – כולם תומכים מפורשות כי יש ליתן לק.א. מעמד פליט בישראל.

6. **מבקש מקלט אריתראי שנרדף בגין אמונתו הדתית** – הקליניקה עררה לבית-הדין לעררים בירושלים כנגד ההחלטה לדחות את בקשת המקלט של ט.ג. מאריתריאה. בערר נטען שפקידי משרד הפנים לא דנו בערר בנפש קולטת וחפצה אלא עסקו בחיפוש אחר סתירות, מבלי שאיפשרו לעורר להגיב על הסתירות שנטענו נגדו, עיוותו את המידע ביחס לרדיפת מאמינים פנטקוסטליים באריתריאה והתעלמו מן הראיות שהעורר הציג לביסוס טענותיו והידע שהפגין באמונתו הנטענת. גם טענתו של העורר לרדיפה על רקע

פעילותו הפוליטית בישראל נדחתה תוך שמשרד הפנים מציב רף בלתי אפשרי לפיה אם הפעילות לא החלה במדינת המוצא, היא לא תוכר. בערר נטען שלא ניתן לפעול פוליטית באריתריאה וכן ששלטונות אריתריאה עוסקים בניטור פעילות של פעילי אופוזיציה גולים ולכן קיימת אפשרות סבירה שפעילותו של העורר ידוע להם ותסכן אותו. הערר עדיין תלוי ועומד.

ג. פלסטינים שטוענים לסכנת חיים בגין רדיפה מגדרית או להט"בית

7. **הגנה על בעלי היתרים שהיתריהם בוטלו בעקבות מלחמת חרבות ברזל** – בסמוך לאחר שפרצה המלחמה, בוטלו, ללא אזהרה, היתרי שהייה של פלסטינים ששהו בישראל במסגרת בקשותיהם להגנה בגין סכנת החיים שצפויה להם בתחום הרשות הפלסטינית. במקרה אחד של ש.ש. הומו צעיר שמוצאו מעזה, בוטל ההיתר שלו והוא נאסר וכבר הובל לשטחים למתקן מעצר. נחוצה הייתה התערבות דחופה של הקליניקה כדי להביא לשחרורו ולהחזרתו לתחום ישראל. מקרה זה לא היה מקרה בודד. בחודשים שלאחר פרוץ המלחמה דיווחו מספר לקוחות על ביטול היתרים, על תקיפה אלימה מצד עוברים ושבים ועל הצורך להסתתר מחשש לגירוש או לאלימות. התערבותנו הובילה לחידוש כל ההיתרים ולהחזרה לתחום ישראל של פונה נוסף שהיתרו בוטל והוא גורש.

8. **מתן היתר שהייה למרות קיומה של מניעה בטחונית** – הקליניקה עתרה לבית-המשפט המחוזי בעקבות סירוב להעניק היתר שהייה לאישה צעירה שנמלטה מתחום הרשות הפלסטינית לאחר שקרובי משפחה ניסו לרצחה בגין היותה לסבית. גורמי הבטחון ביססו סירובם על הרשעתה משנת 2016 בניסיון תקיפה עם נשק קר. בעתירה נטען שמדובר היה בארוע חד-פעמי, בעת שהעותרת הייתה קטינה ושגם בית-המשפט הצבאי שדן בעניינה, קבע שהמעשה בוצע מתוך מצוקה אישית בביתה ולא היה ניסיון אמיתי לגרום לנזק (ואף לא נגרם נזק). עוד נטען שהעותרת נשלחה בשעתה להליך שיקומי ונוכח חלוף השנים והצלחת השיקום, כמו-גם הסכנה שצפויה לה אם תגורש לשטחים, יש להנפיק לה היתר שהייה. בעקבות הגשת העתירה, חזרו בהם המשיבים והעניקו לעותרת את היתר שהייה המבוקש.

9. **דרישה לראיות חדשות כתנאי לחידוש היתרי שהיה** – הקליניקה ייצגה את א.ח., צעירה טרנסג'נדרית, תושבת הרשות הפלסטינית, המאוימת בשטחי הרשות על רקע נטייתה המינית וזהותה המגדרית. א.ח. גם הוכרה כקרובן סחר בבני אדם. לאחרונה נדרשה להציג ראיות נוספות עדכניות המעידות על האיום כלפיה בשטחי האזור. מאחר שלא יכולה הייתה לעמוד בדרישה זו, הוגשה עתירה במסגרתה, בין היתר, נטען כי הדרישה להמציא בכל פרק זמן ראיות חדשות אינה סבירה ולא ניתן לעמוד בה. עוד נטען שהניסיון להיענות לדרישה עלול להעמיד בסכנה את חיי הפונה. נטען שניתן להסתמך על מידע שנשאב ממקורות עצמאיים ובלתי תלויים המעידים על הסכנה לאנשים שהם טרנסג'נדרים בתחום הרשות הפלסטינית. העתירה הובילה לחידוש ההיתר.

10. **יציאתם של שלושה פונים ליישוב מחדש במדינות מערביות** – במהלך השנה זכו שלושה פונים של הקליניקה ליישוב מחדש במדינות מערביות – שני פונים טרנסג'נדרים ו-ש.ש. שעניינו הוזכר לעיל. נוכח הוראותיו של חוק האזרחות והכניסה לישראל שמגבילות את האפשרות של פלסטינים לזכות במעמד יציב בישראל, יישוב מחדש במדינה שלישית הוא הדרך היחידה כמעט לפונים לזכות במעמד של אזרחות ושוויון זכויות מלא. עמדנו בקשר עם שנים מן הפונים לאחר הגעתם ליעדם ושניהם הביעו שביעות רצון ממצבם החדש.

ד. מבקשי מקלט בהליכים פליליים

11. **שחרור מבקשי מקלט שהושמו במעצר מנהלי לאחר ריצוי העונש הפלילי** – הקליניקה ייצגה שני פונים שהיו עצורים במעצר מנהלי לפי חוק הכניסה לישראל בבית הכלא גבעון. א.א. וד.ס הם אזרחי

אריתריאה אשר הורשעו בעבירה פלילית ונדונו לתקופת מאסר קצרה (כל אחד בתיק פלילי אחר). לאחר ריצוי תקופת המאסר הפלילית, הועברו השניים למעצר הגירתי מנהלי בכלא גבעון. הקליניקה ייצגה את שניהם בבקשה לשחררם ממשמורת ממושכת (א.א. שהה במשמורת תקופה של כשנה וחצי כאשר תקופת המאסר הפלילי שריצה עמדה על כחצי שנה; ד.ס. שהה במשמורת מספר שבועות). בהמשך לבקשות שהגשנו ולחוות דעת מטעם מכון "הזדמנויות", א.א. וד.ס. שוחררו אל הקהילה בתנאים שיכלו לעמוד בהם.

12. **סגירת תיק פלילי של קורבן סחר שהביא לשלילת מעמדה בישראל** - הקליניקה סייעה לר.א. קורבן סחר בבני-אדם לאחר שרישיון הישיבה שלה (של תושבת ארעית) לא חודש בגין פתיחת תיק משטרתית במסגרתו היא נחשדה בגניבת אופניים. הקליניקה פנתה אל המשטרה בבקשה לסגור את התיק בשל נסיבותיה הייחודיות של ר.א. והעדר מעורבות בעבירה. במענה לפניית הקליניקה ונוכח ההשלכה הקשה של התיק הפלילי על מעמדה של ר.א., החליטה המשטרה לסגור את התיק בעילה של חוסר ראיות. מספר ימים לאחר מכן הושב לר.א. מעמדה כתושבת.

13. **ביטול כתב אישום ובקשה למחיקת המרשם הפלילי – עבירות של כניסה שלא כדין לישראל** - הקליניקה ייצגה את א.א., צעירה פלסטינית בת 18 מטעם הסניגוריה הציבורית. א.א. הייתה קורבן להתעללות נפשית ופיזית מצד בני משפחתה, בעודה קטינה, והיא נמלטה לישראל לאחר שמשפחתה ניסתה להשיא אותה בכפייה לגבר המבוגר ממנה בעשרות שנים, שהיה כבר נשוי לשתי נשים. היא פנתה ביוזמתה למשטרת ישראל והדבר הוביל למעצרה, להעמדתה לדין והרשעתה בעבירה של שהייה בלתי חוקית בישראל. הקליניקה ייצגה את א.א. בהליך המעצר ובשיתוף פעולה עם היחידה לתיאום המאבק בסחר בבני אדם הצליחה לשחררה למקלט לנשים צעירות בסיכון. בהמשך, הוגשה בקשה לביטול כתב האישום שהוגש נגד א.א. לאחר שהקליניקה סייעה לא.א. בקבלת היתר שהייה, כתב האישום בוטל. לאחר קבלת ההחלטה על סגירת התיק הקליניקה הגישה בקשה למחיקת גיליון המרשם הפלילי של א.א. אשר בו הרשעה פלילית בודדת בכניסה לישראל שלא כדין בגין כניסה מוקדמת של א.א. לישראל ללא היתר ועל רקע אותן נסיבות שפורטו.

ה. ייצוג קרבנות סחר

14. **הגשת בקשה למבקש מקלט מאריתריאה שנפל קורבן לעבדות בסיני** - א.ק., יליד אריתריאה, הגיע לישראל בשנת 2010 בעקבות רדיפה על רקע התבטאויות פוליטיות כנגד המשטר באריתריאה ולנוכח העובדה כי בשל התבטאויות אלה וחשד לשיתוף פעולה עם גורמים מתנגדי משטר, נכלא למשך שנה ללא משפט ובתנאים קשים (ערר שהגשנו על דחיית בקשת המקלט עודנו תלוי ועומד). במהלך מסעו לישראל נפל קרבן לסוחרי אדם אשר כלאו אותו במחנה עבודה בסיני למשך כשלושה חודשים. א.ק. עבד שם ללא תשלום, בתנאים פיזיים ונפשיים קשים ותחת איומים ואלימות. הגשנו בקשה להכיר בא.ק. כקרבן החזקה בתנאי עבדות בסיני שכן ברור היה שהוא הוחזק בתנאים שבהם נשללה חירותו ושבהם הייתה לאחרים שליטה ממשית בחייו.

15. **הגשת בקשה בשם אזרחית קונגו ששועבדה על-ידי בעלה** - הקליניקה ליוותה את ב', אזרחית קונגו, אשר עומדת לדין בגין עבירה של סחיטה באיומים יחד עם בן זוגה. במהלך הייצוג נחשפו נסיבות חייה המורכבות של ב', אשר נאלצה להתמודד שנים רבות עם מערכת יחסים קשה ומנצלת בה בן זוגה שלט בכל פרט ופרט בחייה. ככל שנחשפו פרטים נוספים מחייהם המשותפים של בני הזוג, התגבשה ההכרה בכך שב' היא קרבן של החזקה בתנאי עבדות מצד בעלה. על רקע זה, ובשיתוף פעולה עם הסניגוריה הציבורית, עמלה הקליניקה בימים אלה על הגשת בקשה להכיר בב' כקרבן החזקה בתנאי עבדות. ברי כי

לבקשה זו תהיה השלכה גם על ההליך הפלילי ותאיר את הקשר בין בני הזוג, אשר עומדים לדין מכח דיני השותפות, באור אחר.

16. **שימור רישיונות העבודה של קורבנות סחר אוקראיניות** – הקליניקה מייצגת את נ' ו-ס', שתי נשים אזרחיות אוקראינה אשר הוכרו כקורבנות סחר בעקבות אירועים שהתרחשו במהלך העסקתן בישראל. במסגרת שנת השיקום שניתנה להן כקורבנות סחר קיבלו השתיים רישיונות עבודה. בתום השנה, ביקש משרד הפנים ליתן להן רישיון לפי סעיף 2(א)(5) אשר אינו רישיון עבודה (אם כי ניתן לעבוד עימו) וזאת במסגרת ההגנה הזמנית הכללית שניתנת לאזרחיות אוקראינה. בערר לבית-הדין לעררים ביקשה הקליניקה שבית הדין יורה למשרד הפנים להאריך את רישיונות העבודה מסוג ב/1 לתום ההגנה הזמנית לאזרחי אוקראינה. במוקד הדיון עניינן החרג והיחודי של קורבנות סחר ופגיעותן במהלך עבודתן בישראל. נטען שמתן רישיון מסוג ב/1 יגשים את מחויבותיה של מדינת ישראל למאבק בתופעת הסחר ולשיקומן של הקורבנות.

1. חסרי אזרחות

17. **הענקת אזרחות ישראלית לצעירה חסרת אזרחות שנולדה בישראל** – הקליניקה עתרה לבית-המשפט המחוזי בעניינה של ס.ק. שנולדה בישראל ואשר אימה הייתה אזרחית ירדנית ואביה אינו ידוע. טענו ש.ס.ק. היא חסרת אזרחות על-פי הדין. היא אינה זכאית לאזרחות ישראלית (שכן אין לה הורה ישראלי) ואינה זכאית לאזרחות ירדנית (שכן הדין בירדן מפלה בין גברים לנשים וילדיהן של נשים ירדניות שנולדו מחוץ לירדן אינם זכאים לאזרחות ירדנית). משרד הפנים סירב לבקשה בטענה שדרושה הוכחה "רשמית" מטעם הרשויות בירדן שהיא אינה אזרחית וכן נטען שעל-פי חוק האזרחות היתה ס.ק. חייבת להיות תושבת כדין בשנים שקדמו להגשת הבקשה. במהלך ניהול העתירה העניק תחילה משרד הפנים תושבות ארעית לשנתיים לצעירה. לאחר שעמדנו על המשך ניהול ההליך, המליץ בית-המשפט למשרד הפנים לשנות את עמדתו בנסיבותיה הייחודיות של ס.ק. ובין היתר נוכח העובדה שגדלה במוסדות רווחה (כך שאם היה מחדל באי-הסדרת מעמדה, הוא רובץ לפתחה של המדינה). משרד הפנים קיבל את ההמלצה והעניק לס.ק. אזרחות ישראלית.

2. מתן מעמד מטעמים הומניטריים

18. **מעמד הומניטרי לאם יחידנית לאזרחית ישראלית** – הקליניקה הגישה בקשה הומניטרית למעמד ל-א.ק., אזרחית אתיופיה ואמה של קטינה בעלת אזרחות ישראלית. משרד הפנים קיבל את הבקשה על רקע נסיבות חייה הקשות והמורכבות, העובדה שהיא ההורה המטפל העיקרי לבתה הקטינה ומשמשת עבורה דמות דומיננטית ומרכזית, וכן נוכח קשיים שאילצו את א.ק. לשהות במרכז לנשים מוכות. טעם נוסף היה שבישראל יש מספר רב של קרובי משפחה המהווים עורף משפחתי תומך. עם זאת משרד הפנים החליט לתת ל-א.ק. רישיון מסוג ב/1 (רישיון עבודה) בלבד, משום שהמשרד התייחס לטענות בדבר הצורך במעמד של תושבת כאל טענות "כלכליות" וכן בקבעו שהילדה, כאזרחית ישראלית, מקבלת ממילא את כל הזכויות. הגשנו ערר על ההחלטה בטענה כי המעמד המתאים לנסיבותיה ההומניטריות החריגות של א.ק. הוא מעמד של תושבת ארעית שרק הוא יעניק ה בטחון תעסוקתי, בריאותי, וסוציאלי באופן שיאפשר גם לבתה הקטינה לגדול בטחון ולהפוך בבוא העת לאדם יצרני ותורם לחברה. עוד טענו שמעמד של תושבות מתחייב גם מעקרונות יסוד ובהם עקרון טובת הילד, הזכות לחיים בכבוד, אחדות הסטאטוס בין בני משפחה וכן ממחויבות המדינה לשקם ולסייע לנשים נפגעות אלימות.

19. **בקשת אזרחות על רקע תרומה ייחודית לחברה הישראלית** – הקליניקה הגישה בקשה לשר הפנים להעניק אזרחות ישראלית ל-א.י., צעירה שמוצאה מדרפור שגדלה והתחנכה באחד מקיבוצי הערבה. מאחר שלא יכולה הייתה להתגייס לצבא, היא עשתה שנת שירות באחד מקיבוצי העוטף ושימשה

כמדריכת נוער לילדי הקיבוץ. לאחר הטבח של ה-7.10 פונתה קהילת הקיבוץ למיקום ארעי ו-א.י. מיוזמתה, הגיעה להתנדב בשיקום ובטיפול בילדי הקהילה. לאחר מספר חודשים, פנו חברי הקיבוץ לשר הפנים בבקשה להעניק לה אזרחות וכתבו שהיא הוכיחה במעשיה את הקשר האמיץ שלה לישראל ולקהילה. הבקשה עודה תלויה ועומדת.

20. **הענקת מעמד הומניטרי למספר פונים של הקליניקה** – השנה הסתיימו בהצלחה מספר בקשות שטופלו על-ידינו שנים ארוכות. בקשתו של ת.ג. צעיר מאריתריאה, הוגשה לראשונה בשנת 2017. טענו שעובדת הגעתו לישראל כקטין לא מלווה, לימודיו בפנימייה ישראלית, אימוצו בפועל על-ידי משפחה ישראלית ורצונו המוצהר לתרום לישראל כאתלט מחונן, מהווים כולם טעם הומניטרי מובהק. השנה, לאחר שבקשתו נדחתה מספר פעמים ולאחר הגשת מספר עררים, קבע בית-הדין שיש להעניק לו תושבות ארעית. שני פונים נוספים ילידי ישראל – ג'.א, קטין פלסטיני שהוצא מחזקת אימו וגדל בפנימייה בתל-אביב ו-ד.ט. צעירה שאימה ממולדובה, ושגם היא הוצאה מבית אימה וגדלה במשפחתון בהרצליה – קיבלו תושבות ארעית. ס.ק., אם יחידנית לילד ישראלי, זכתה גם היא למעמד של תושבת ארעית, לאחר שנים ארוכות של המתנה.

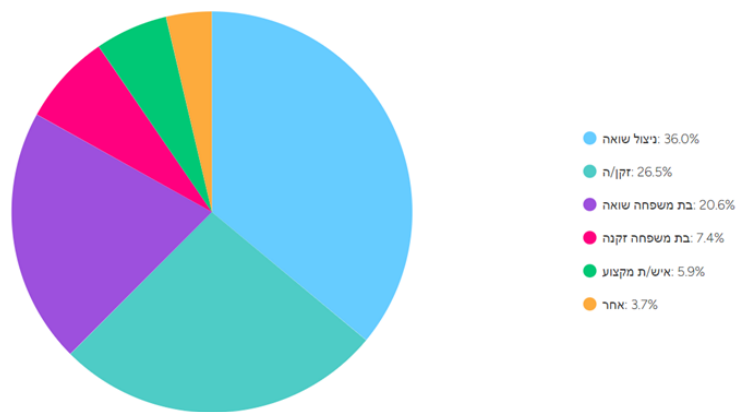
הקליניקה לזכויות ניצולי שואה וא/נשים בזקנה

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ד פעלה הקליניקה בהנחייתה האקדמית של פרופ' דפנה הקר ובהנחייתן הקלינית של עו"ד ועו"ס יעל הבסי-אהרוני ועו"ד ליעד סטרולוב. בקליניקה השתתפו 18 סטודנטים.

בשנה זו המשיכה הקליניקה לעסוק בקידום ומיצוי זכויות של שורדי ושורדות שואה בתחומים רבים. לצד זאת העניקה הקליניקה שירות לא/נשים בזקנה, שורדי שואה וגם כאלה שאינם, במגוון רחב של הליכים וסוגיות.

הקליניקה המשיכה גם השנה לעבוד עם מערכת לניהול פניות. כפי שעולה מנתוני המערכת, מחודש נובמבר 2023 טיפלה הקליניקה בכ-185 פניות ייעוץ, למעלה מ-50% מהן של שורדי שואה ובני משפחותיהם. עד לתחילת שנת הלימודים הבאה צפויה הקליניקה לטפל בכ-225 פניות.

מזה ארבע שנים מפעילה הקליניקה [את קו הייעוץ למעסיקים הסיעודיים](#) שהחל את פעילותו בקליניקה לזכויות עובדים לפני כשבע שנים. קו הייעוץ מופעל על ידי עו"ד ליעד סטרולוב ולוקחים בו חלק כל הסטודנטים והסטודנטיות של הקליניקה. מדובר בשירות ייעוץ במסגרתו זקנות, זקנים ובני משפחותיהם פונים בקשר לשאלה ספציפית, ומקבלים מענה כתוב ומפורט. נכון למועד כתיבת שורות אלה בשנה"ל תשפ"ד טופלו במסגרת הקו כ-135 פניות, כאשר עד סוף השנה צפויות להיות מטופלות כ-200 פניות. שירות זה מתגלה מידי שנה כשירות משמעותי במיוחד לקהל הלקוחות הזקנים ושורדי השואה אשר נעזרים כדבר שבשגרה במטפלות סיעודיות זרות ונאלצים להתמודד ברמה היום-יומית עם הקשיים הבירוקרטיים הכרוכים בהעסקה זו בעיקר סביב חוסר ההבנה של החובות החלים עליהם כמעסיקים, שכן רובם לא היו מעסיקים בעברם והם נעדרים ידע והבנה בתחום.

הקליניקה מאמינה במתן שירות מונגש ככל האפשר לשורדי השואה ולא/נשים בזקנה, ולכן הרוב המוחלט של לקוחות הקליניקה זוכים לביקור בית מקצועי מטעמה. זהו שירות ייחודי שלמיטב ידיעתנו אינו מסופק על ידי גורמים משפטיים אחרים המטפלים באוכלוסיות אלה והוא מתאפשר בשל מבנה העבודה הייחודי של הקליניקה המשלב סטודנטים אשר נתרמים מהמפגש לא פחות מהלקוחות. ביקורי הבית נערכים על ידי אחת מעורכות הדין של הקליניקה ובליווי צוות סטודנטים. הסטודנטים אמונים על המשך הקשר הישיר עם הלקוחות לאחר הביקור וזמינים לכל שאלה.

שיעור הפניות של יוצאי ברית המועצות המשיך להיות משמעותי גם השנה. הקליניקה המשיכה להעניק מלגת הצטיינות לסטודנט דובר רוסית, בוגר הקליניקה, אשר סייע במתן מענה לפונים אלו.

הפעילות העיונית בקליניקה

את השיעורים העיוניים בקליניקה הנחתה גם השנה פרופ' דפנה הקר, בשילוב עם עו"ד ועו"ס הבסי אהרוני ועו"ד סטרולוב אשר לקחו חלק פעיל בשיעורים ואף העבירו מספר שיעורים בעצמן.

השיעורים העיוניים עסקו גם השנה בנקודות המפגש הרבות והמרתקות שבין זקנה למשפט. במהלך השיעורים העיוניים עסקה הקליניקה בשאלות סוציו-משפטיות כגון 'מהו אותו תחום של זקנה ומשפט?', 'מה מאפיין אותו ומה מייחד אותו מול תחומי משפט אחרים?'. במסגרת השיעורים העיוניים מתקיימים דיוני עומק הנוגעים בהיבטים האישיים, המשפחתיים, המעמדיים והמגדריים של זקנה בכלל וזקנה ומשפט בפרט. בין הנושאים שנדונו היו 'זקנה במאה ה-21', 'כשרות משפטית ואפורופסות', 'אתגרי סוף החיים', 'סבתאות במשפט הישראלי', 'צוואות כהזדמנות לאהבה', 'אלימות מינית בזקנה', 'דיור', 'סיעוד' ועוד.

במהלך השנה אירחה הקליניקה את מי שהקים אותה, פרופ' ז'וזה ברונר, ובמהלך השיעורים שהעביר הוא לקח את הסטודנטים למסע היסטורי חברתי ופוליטי שתחילתו בהסכמים הבין לאומיים מימיה הראשונים של המדינה, דרך החקיקה הגרמנית, החקיקה הישראלית, ההתפתחויות הפסיקטיות והמנהליות וכן דרך התמורות החברתיות, שהפכו כולם ביחד את הדיון בזכויות שורדי שואה בישראל – ובעקבות זאת גם את תמונת המציאות – מדיון פרטני, לשיח קהילתי שמכיר ברדיפה על פי השתייכות קהילתית ומקל בנטלי ההוכחה על השורדים והשורדות.

כמדי שנה קיימה הקליניקה שיעור בנושא מקצוע עריכת הדין והשתלבות הסטודנטים בו. השנה התארחו בשיעור עו"ד מאיה בן מאיר ממשרד גורניצקי, ועו"ד מורן שניידר, מנהלת החטיבה החברתית במשרד המשפטים, אשר סיפרו כל אחת על מסלול הקריירה הייחודי שלה ועל הערכים והעקרונות שהובילו ומובילים אותה כעו"ד.

במהלך השנה נדרשו הסטודנטיות והסטודנטים להגיש שלושה ניירות עמדה על חומרים אקדמיים מהסילבוס, ומטלת סוף השנה הייתה לצאת ולראיין זקנה או זקן החיים בעוני, על המפגש שלו/ה עם המשפט. במסגרת המטלה נדרשים הסטודנטים לאתר את הזקנה/ה, לבנות ראיון איכותני, לבצע את הראיון, לתמללו, להציג אותו מול הכיתה וכן להגיש רפלקציה ביחס אליו.

הקליניקה בכנסת

בכנסת הנוכחית הוקמו שתי ועדות אשר במרכזן נושאים בהם עוסקת הקליניקה – הוועדה המיוחדת לטיפול בשורדי השואה בראש חה"כ מירב כהן, וועדת משנה לוועדת הקליטה בנושא סיוע בדיור ודיור ציבורי לעולים. בנוסף השתתפו עורכות הדין של הקליניקה בדיונים של ועדות הבריאות, הכספים, ביקורת המדינה והקליטה.

הקליניקה הוזמנה לדיוני הוועדות והשתתפה בכ-20 דיונים של וועדות שונות וסיורים של הוועדות במלונות מפונים ומקבצי דיור. הקליניקה הגישה ניירות עמדה והביאה בפני הוועדות את הידע הייחודי של הקליניקה בנושא מקבצי הדיור, רשימות הממתינים לדיור ציבורי, פגיעה במבוטחים בביטוחים הסיעודיים, פגיעה בלקוחות חברת סלייס, דיור קהילתי לאזרחים/ות ותיקים/ות ועוד.

לצפייה בדבריה של עו"ד ליעד סטרולוב בנושא הפגיעה במבוטחים הסיעודיים, לחצו [כאן](#).

לצפייה בדבריה של עו"ד יעל הבסי-אהרוני בנושא קיצוץ תקציבי הסיוע בדיוור לעולים, לחצו [כאן](#).

לצפייה בדבריה של עו"ד יעל הבסי-אהרוני בנושא השוואת תנאי שורדי השואה שעלו לאחר שנת 1953, לחצו [כאן](#).

לצפייה בדבריה של עו"ד ליעד סטרולוב בנושא בני משפחה מטפלים, לחצו [כאן](#).

הקליניקה בקהילה

הקליניקה מאמינה בהגעה כמה שיותר קרוב ללקוחותיה, ועל כן עושה מאמץ רב להגיע באופן יזום לקהל לקוחותיה על מנת להנגיש עבורם את זכויותיהם ואת שירותי הקליניקה. הדבר נכון במיוחד בקרב ניצולי שואה החיים בעוני ועל אחת כמה וכמה אלו שאינם דוברי עברית.

משכך הקליניקה הפעילה השנה, זו השנה השנייה, פרויקט במסגרתו הועברו הרצאות, בעברית וברוסית בנושא זכויות אזרחים ותיקים בתחומי הצרכנות, הסיוע וייפוי כוח מתמשך. במהלך שנת הלימודים נערכו 9 הרצאות שהתקיימו במרכזי יום ומועדונים חברתיים בדרום הארץ - אשקלון, נתיבות ואופקים. להרצאות הגיעו כ-270 משתתפים/ות. ניכר היה כי מועדונים אלו מאופיינים במיעוט תקציבים ומחסור בתכנים מסוג זה והקליניקה התקבלה בשמחה והערכה. המשתתפים שאלו שאלות והתעניינו מאוד ומפעילי המועדונים התרגשו מאוד מהגעת הקליניקה להרצאה בנושאים אלו ללא תשלום.

כמו כן קיימה הקליניקה, זו השנה השניה, הרצאה בערבית בנושא זכויות אזרחים ותיקים במרכז יום לקשיש. הסטודנט ראמי נסראללה העביר את ההרצאה במרכז יום לנשים דוברות ערבית ביפו ובמקום התקיימה קבלת קהל. מדובר בהרצאה ייחודית שכן אין אף גורם המביא מידע מסוג זה למרכזי יום בחברה הערבית, והרושם מהמפגש היה כי בקרב החברה הערבית יש צמא למפגשים נוספים מהסוג הזה, למיצוי זכויות, וייצוג משפטי.

עוד, כמדי שנה ערכה הקליניקה סיור בדרום תל אביב וביפו. הסטודנטים ביקרו במרכז גריאטרי צהלון ביפו, שם אירחה את הקליניקה מנהלת השירות הסוציאלי אשר סקרה את מגוון השירותים הניתנים במקום ואת האתגרים הרבים של הצוות, נערך סיור בן המחלקות השונות במרכז וכן נערכה שיחה עם עובדות סוציאליות. הסיור הסתיים בשיחה משותפת של הסטודנטים וחברי מרכז היום בהנחיית מנהלת המרכז, במסגרתו השתתפו הסטודנטים בשיעור התעמלות משותף.

לאחר מכן התארכה הקליניקה במשרדי צוות זקנה של מנהל השירותים החברתיים אגף דרום בעיריית תל אביב לשיחה משותפת עם דיירות שבעבר התגוררו במקבץ דיוור ביפו ובזכות עבודת הקליניקה עברה לבית גיל הזהב; עם עו"ס אלון תמרי מחברת עמיגור המתמחה בתחום הזקנה; וכן עם מעובדות סוציאליות מצוות זקנה באגף דרום.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

הקליניקה ממשיכה לעסוק בזכויותיהם של שורדי שואה, תוך שמירה על נקודת מבט רחבה ובחינה של סוג הסיוע לו זקוקים שורדי השואה כיום, בהיותם אזרחים ותיקים. לצד זאת, ממשיכה הקליניקה לעסוק בקידום סוגיות ותיקים שיש בהם כדי להשפיע על מעגלים רחבים של א/נשים בזקנה.

ההבנה וההיכרות המעמיקה של הקליניקה עם עולם הפיצויים לשורדי שואה, העניקה לה נקודת מבט ייחודית על סוגיית הפיצויים לנפגעי ה - 7.10. עו"ד ליעד סטרולוב התראיינה בדמוקרטיה בעניין, לצפייה יש לחוץ [כאן](#).

בייצוגם של א/נשים בזקנה, הן שורדי שואה והן שאינם שורדי שואה, עסקה הקליניקה במגוון נושאים. כך הגישה הקליניקה תביעה נוספת בבית המשפט השלום שעניינה פגיעה בזקנים בעקבות הרפורמה בביטוח משנת 2018; המשיכה ללוות זקנות וזקנים סיעודיים מול חברות ביטוח בתחום הסיעוד; ערכה ייפויי כוח מתמשכים לשורדי שואה; הגישה עררים על החלטות רשות האוכלוסין שלא לאפשר למטופלים סיעודיים להמשיך ולסעוד זקנים בצל המחסור בעובדות ועובדי סיעוד בעקבות המלחמה. כמו כן הקליניקה משתפת פעולה עם הסתדרות הגימלאים ביוזמה שעניינה הרפורמה בביטוחים הסיעודיים; ממשיכה לעסוק בקידום האפשרות למתן הנחיות מקדימות לקבורה; וכן המשיכה גם השנה לפעול לקידום זכויותיהם של דיירות ודיירי הדיור הציבורי, מרביתם שורדי שואה.

הקליניקה ממשיכה לעמוד בקשר עם מחלקות לשירותים חברתיים, מרכזי יום, עמותות ופרויקטים התנדבותיים, המפנים לקוחות לקליניקה, לצורך ייעוץ וייצוג.

השנה טיפלה הקליניקה בכ-30 תיקים פרטניים. יודגש שכל תיק פרטני שמגיע לטיפול של הקליניקה נבחן גם מההיבט העקרוני במטרה לקדם שינוי שיוביל לרווחתם של כלל שורדי השואה והאנשים בזקנה. במסמך זה מובאים חלק מן התיקים שטופלו בקליניקה בשנת תשפ"ד.

זכויות ניצולי שואה - מעבר ממענק שנתי לקצבה חודשית של ניצולת בורות הירי

א.ג.

א' היא ניצולת שואה אשר בילדותה ניצלו חייה בהשתלשלות אירועים מצמררת. בהיותה ילדה קטנה הובלה א' עם כל יהודי הכפר שבו התגוררה לבור ביער שם נורו כולם. א' לא נפגעה אך נפלה לתוך הבור ונחשבה למתה. בהמשך נמשכה א' על ידי בני משפחתה החוצה מן הבור והמשפחה יצאה למסע בריחה שבמהלכו שוב נחשבה א' למתה, נקברה וניצלה על ידי אמה. אף כל פי כן, א' אינה מוכרת כניצולת שואה מהמעגל הראשון ומקבלת רק מענק שנתי. הקליניקה פנתה בשם א' לרשות לזכויות ניצולי שואה בבקשה להכיר בה כניצולה מהמעגל הראשון ובהתאם להעניק לה קצבה חודשית. לאחר פניות חוזרות ונשנות של הקליניקה, הבקשה אושרה ו-א.ג. הוכרה כניצולת שואה מהמעגל הראשון. כעת ממתנינים לוועדה רפואית ובהתאם לתחילת התשלומים החודשיים. הקליניקה חיברה את א' אשר מפונה כיום למלון בירושלים, לשירותי הרווחה במלון וכן לגורמים נוספים שיכולים לסייע ולתמוך בה.

סטודנטים שטיפלו בתיק: תמר פישר ועילי רום.

פרויקט ייפויי כח מתמשכים לשורדי שואה

במסגרת תיקון 18 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופוסות נפתחה האפשרות לתכנון משפטי לעת זקנה. ייפוי כח מתמשך הינה חלופה המאפשרת לאדם להחליט, כעת ובעודם כשירים, מי יכריע בעניינים האישיים, הרפואיים ו/או הרכושיים שלו, ויקבל החלטות במידה והוא לא יהא כשיר לעשות זאת בעצמו.

האגף לסיוע משפטי ועמותות שונות בתחום הזקנה מעניקות שירותי עריכת ייפוי כח מתמשכים בתשלום מופחת מזה שמוצע בשוק הפרטי, אולם אין כיום גוף או עמותה שעורכת ייפוי כח שכאלו לשורדות ולשורדי שואה ללא עלות. על כן, גם השנה כמו בשנים קודמות, המשיכה הקליניקה עם פרויקט תכנון משפטי לזקנה לשורדי שואה במסגרתו היא גם עורכת ייפוי כח מתמשכים וגם מייעצת ומסייעת במקרים שאינם מתאימים לייפוי כח מתמשך אך נדרש בהם ייעוץ.

במסגרת הפרויקט עוברים השורדים ובני משפחותיהם תהליך שמלווה על ידי עו"ד ליעד סטרולוב שהינה מוסמכת בעריכת ייפוי כח מתמשכים וכן מצויה גם בעולם המורכב של זקנה ויחסים בין-דוריים על היבטיו הרבים. התהליך כולל מפגש משפחתי ואישי בו מדוברים הרצונות והצרכים של שורד/ת השואה; ניתן הסבר משפטי על אודות המשמעות המשפטית של הטופס והנחיות פעולה מרגע החתימה; מעובדים הרצונות והחששות של השורדים מול בני המשפחה שעתידים להיות ממונים מטעמ/ה; ולבסוף מנוסחים הרצונות והמשאלות הללו בשפה אישית מחד ומשפטית מאידך, אשר מתייחסת לכל ההיבטים שיש לתת עליהם את הדעת. לסיום חותמים הצדדים על ייפוי הכח.

סטודנטים שטיפלו בתיקים: קים ניסן ועדי עטיה; אורן אילת ונועה רחמלביץ'.

כשרות משפטית ואפוטרופוסות

א.פ.

א' היא דיירת מקבץ הדיור הציבורי בבני עייש, כך הגיע עניינה לקליניקה. צוות הקליניקה ביקר אותה בבית החולים השיקומי שם הייתה מאושפזת. א.פ. הגיעה לבית החולים השיקומי לשיקום קצר אך מצאה עצמה מאושפזת שם למשך חודשים ארוכים. כאשר ביקשה א.פ. להשתחרר התברר לה כי מונה לה אפוטרופוס ללא ידיעתה והאפוטרופוס מבקש להעבירה למסגרת סיעודית באופן שעשוי היה לגרום לה לאבד את זכויותיה בדיור הציבורי.

הקליניקה, בשיתוף עם עו"ד מתנדב נוסף, מייצגים את א' בהליך שעניינו בקשה לביטול האפוטרופוס שמונה לה ללא ידיעתה וללא הצדקה. כמו כן הוגשה בעניינה בקשה לבית המשפט לענייני משפחה שיוורה להשיבה לביתה. בעקבות הגשת הבקשה, זכתה א' לביקור של גורמי רווחה שאישרו את השבתה הביתה. כיום א' שבה לדירתה בדיור הציבורי, מצה השתפר והקליניקה, בשיתוף עם אותו עו"ד ממשיכה לייצגה בהליך לביטול האפוטרופוס שמונה לה.

סטודנטים שטיפלו בתיק: עדן יעקובוב ויהודה לוי.

סירוב להעניק הנחת נכה למי שרכבו רשום על שם מיופה כוח בייפוי כוח מתמשך

מ.ש.

מ' הוא ניצול שואה נכה, לאחרונה מ.ש. אף הפך להיות לא כשיר וייפוי הכוח עליו חתם בעבר הופעל. בהיותו מוכר כנכה זכאי מ.ש. להנחה באגרת רישיון הרכב שבבעלותו. בנו, המשמש כמיופה כוחו פנה למשרד התחבורה

על מנת למצות את זכותו להנחה, אך בקשתו נדחתה בשל כך שהרכב נמצא בבעלות משותפת של מ.ש. ושל בנו, המשמש כמיופה כוחו. הקליניקה מייצגת את מ.ש., באמצעות מיופה כוחו, והגישה בשמו עתירה לבית המשפט לעניינים מנהליים בדרישה להעניק לו את זכאותו. הקליניקה ממתינה כרגע לתגובת משרד התחבורה.

סטודנטים שטיפלו בתיק: תמר פישר ועילי רום

זקנה ושואת ה- 7.10

מ.ל.

מ' הינו אדם בין 86 אשר עד לשבת השחורה התגורר במושב בשפלה וחי חיים עצמאיים לחלוטין, תוך שהוא פעיל מאוד במשק אותו טיפח לאורך חייו. ביום שבת ה- 7.10.23 פגע בביתו טיל והפך אותו לבלתי ראוי למגורים. מ', שהתחבא ברגע הפגיעה במחסן שבחצר, אמנם ניצל אך נאלץ לעבור ולהתגורר בבית אבות מאחר שמצא עצמו חסר בית. אירוע פגיעת הטיל, לצד הימשכות והתעצמות המלחמה והאזעקות, הכניסו את מ' לחרדה איומה שהובילה להידרדרות מהירה ודרסטית במצבו, עד אשר חודשיים וחצי לאחר אותו היום חווה אירוע מוחי שהפך אותו לסייעודי לחלוטין. מ' הוכר כנפגע פעולות איבה בגין פגיעת חרדה, והקליניקה מסייעת לו בימים אלו בקבלת הכרה על האירוע המוחי אותו חווה, על כל השלכותיו, כקשור לאירוע ה- 7.10. לצורך כך נפגשה הקליניקה עם מ' במוסד הסייעודי בו הוא שוהה כעת, עיינו לעומק בכל המסמכים הרפואיים מלפני אותו היום, כמו גם לאחריו, ופעלה לאתר רופא מומחה שייתן חוות דעת על אודות הקשר הסיבתי בין אירוע ה- 7.10 לבין האירוע המוחי ומצבו הסייעודי.

סטודנטים שטיפלו בתיק: נועה רחמלביץ' ואורן אילת.

עתירת זקנים חסרי מעמד

בארץ חיים למעלה מעשור כ- 400 מבקשי מקלט זקנים מאריתריאה וסודן. זקנים אלו, כמו גם אזרחי סודן ואריתריאה שאינם זקנים, חוסים תחת מדיניות אי הרחקה בה נוקט משרד הפנים. המשמעות היא כי הם אינם מורחקים מישראל בשל ההכרה של המדינה בסכנה שתארוב להם אם יוחזרו למדינות מוצאם, אולם בה בעת הם אינם זכאים לזכויות סוציאליות או בריאותיות כמעט בכלל.

כל עוד זקנים אלו מועסקים בעבודות ניקיון כאלו או אחרות ומשתכרים פחות משכר מינימום לחייתם, מחויבים המעסיקים שלהם לרכוש עבורם ביטוח בריאות פרטי. במשך השנים עבדו זקנים אלו בעבודות ניקיון או בסופרים והשתכרו סכומים זעומים פחותים משכר מינימום, אשר אפשרו להם מחייה בסיסית הכוללת מגורים עם עוד אנשים בדירות חדר קטנות ומוזנחות, ודי כסף לארוחה אחת ביום. אולם, עם הזדקנותם הם סובלים מבעיות בריאותיות רבות, ויכולת העבודה שלהם פוחתת משמעותית. למציאות זו הצטרפה גם מגפת הקורונה שהותירה רבים מהם ללא פרנסה ואף ללא דמי אבטלה או זכויות אחרות מהן נהנו זקנים אחרים אזרחי ישראל; ועל אף דעיכת המגפה, מצבם הגופני והיעדר השפה מקשים עליהם עד מאוד לחזור למצב של תעסוקה.

הקליניקה שיתפה פעולה עם עמותת המשפט בשירות הזקנה ועם ארגון היא"ס ופנתה בשם זקנים אלו, כמו גם בשם עמותות רופאים למען זכויות אדם וא.ס.ף ארגון סיוע לפליטים, למשרד האוצר, משרד הפנים ומשרד הבריאות בבקשה להחיל על קבוצה קטנה זו את חוק הביטוח הלאומי וחוק ביטוח בריאות ממלכתי. לאחר ארבע שנים מאז מכתב מיצוי ההליכים הראשון, ושני סבבים של עתירה, הודיע משרד הבריאות כי התקין תקנות מכוח

חוק ביטוח בריאות ממלכתי. הודעה זו מטעם משרד הבריאות תאמה את הסעד שהתבקש במסגרת העתירה ובשל כך העתירה נמחקה תוך חיוב המדינה בהוצאות. מדובר בהישג משפטי חסר תקדים ויוצא דופן.

לקריאת כתבה ב"הארץ" על העתירה, לחצו [כאן](#).

בעתירה זו לקחו חלק משמעותי סטודנטים רבים לאורך השנים.

ביטוחים סיעודיים פרטיים

ביטול פוליסה סיעודית

ח.ל.

ח' היא אישה זקנה בת 83 המתגוררת בערד. היא בת לניצולי שואה, סובלת מדמנציה ומוכרת כסיעודית לחלוטין על ידי הביטוח הלאומי – דרגה 6. בעברה עבדה כמורה ורכשה ביטוח סיעודי קבוצתי שהוצע לברי ארגון המורים ע ידי חברת הראל. בשנת 2017 הביטוח הסיעודי הסתיים בעקבות רפורמה שהנהיגה המפקחת על הביטוח דאז. חברות הביטוח היו צריכות להודיע על סיום הפוליסה הצפוי ולאפשר למבוטחים להצטרף למסלולים חליפיים. ח' לא קיבלה הודעה על סיום הפוליסה הצפוי וחברת הראל גם לא דאגה להתקשר אליה ולהסביר לה את המצב, ולכן הביטוח שלה הגיעה לסיומו מבלי שהתאפשר לה לעבור למסלול חליפי. ח' למעשה שילמה פרמיה שנים ארוכות על ביטוח שרכשה וזה הסתיים באחת ללא ידיעה שלה.

הקליניקה פנתה בשם ח' לחברת הביטוח בבקשה להחיל עליה את הפוליסה החלופית שהייתה מוחלת עליה לו ידעה בזמן אמת על סיום הפוליסה שלה. חברת הראל השיבה לאחרונה כי היא דוחה את בקשתה של ח', ולאחרונה הגישה הקליניקה תביעה לבית המשפט השלום בעניין.

סטודנטים שטיפלו בתיק: ראמי נסראללה ואינדראוס קארקבי.

אי קבלת תגמולי ביטוח סיעודי

ה.ס.

ח' הינה אישה זקנה וסיעודית המתגוררת במוסד סיעודי. ח' הגישה בעבר, באמצעות האפוטרופוסית שלה, תביעה לתגמולי ביטוח סיעודי מאת חברת הפניקס ונדחתה. מאחר שהפניה לקליניקה הגיעה לאחר חלוף תקופת ההתיישנות, פנתה הקליניקה לחברת הביטוח החדשה המבטחת את חברי קופת חולים מכבי, מנורה, והגישה תביעת סיעוד חדשה. גם חברת מנורה דחתה אותה.

לאחר הדחייה פנתה הקליניקה למפקח על הביטוח בתלונה על שתי חברות הביטוח, בטענה כי אין חולק לגבי היותה של ח' סיעודית באופן מלא, ובכל זאת חברות הביטוח מעבירות אחריות מהאחת לשנייה ואף אחת לא משלמת את תגמולי הביטוח הסיעודי המגיעים לה. לאחר הגשת התלונה חברת הפניקס הודיעה כי היא בוחנת את המקרה בשנית וכעת אנו ממתניים לתגובתה.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: עומר לוי ונגה אלון.

י.ז.

י' הינה ניצולת שואה המשתייכת לקופ"ח מכבי. לאור התדרדרות במצבה התפקודי, הגישה י' תביעה לתגמולי ביטוח סיעודי בחודש פברואר 2023. תביעתה אושרה והיא נמצאת זכאית לתגמולי ביטוח מטעם חברת הפניקס שהייתה באותם הימים החברה שסיפקה למבוטחי מכבי את הביטוח הסיעודי הקבוצתי. 7 חודשים לאחר אישור תגמולי הביטוח, הודיעה הפניקס כי היא שוללת אותם מי' מאחר שהיא נצפתה יוצאת ממונית ללא סיוע של עובדת סיעודית. הקליניקה הגישה ערר על החלטת הפניקס, אולם הערר נדחה.

בתחילת שנת 2024 העבירה מכבי את חבריה לחברת הביטוח מנורה. לאור ההתרחשות פנתה הקליניקה בתביעה חדשה למנורה ולאחר דין ודברים ארוך הודיעה מנורה כי היא מקבלת את התביעה, וי' החלה לקבל מחדש את תגמולי הביטוח הסיעודי שלה.

סטודנטים שטיפלו בתיק: תמר סילם וענר ז'נו.

העסקת עובדת סיעוד

ג.ו.

ג' הינה ניצולת שואה בת 84 ילידת רומניה. היא מתגוררת בדירה בראשון לציון. בשנה האחרונה החלה אצל ג' התדרדרות קוגניטיבית, והיא הוכרה על ידי הביטוח הלאומי כמי שנוזקת לעזרת הזולת בתפקודי היומיום. אחותה של ג' שהייתה מטופלת על ידי מטפלת סיעודית מרומניה משך 9 שנים נפטרה בחודש נובמבר האחרון, וג' ביקשה כי אותה מטפלת תבוא לסעוד אותה שכן הן מכירות שנים ארוכות ורבות, היא סומכת עליה מאוד, ובנוסף – מדובר במטפלת דוברת רומנית, עובדה קריטית מאוד עבורה שכן ג' אינה דוברת אנגלית והיא סובלת גם מנסיגה בשפה העברית בעקבות הירידה הקוגניטיבית. הקליניקה ליוותה את ג' מתחילת השנה ומרגע שנחתה על ידי הוועדה ההומניטרית ברשות האוכלוסין שדחתה על הסף את בקשתה להתחיל ולהעסיק את המטפלת מאחר שזו אינה עומדת בקריטריונים הדוקניים להתחלת העסקה חדשה.

המציאות הקשה השוררת בישראל מאז השבת השחורה החמירה את היצע המטפלות הסיעודיות מחו"ל, וג' מתקשה מאוד למצוא מישהי שגם תסכים לטפל בה (שכן בביתה אין ממי"ד), ואשר מדברת את השפה הרומנית. הקליניקה הגישה עבור ג' ערר לבית הדין לעררים, על החלטת הדחייה של רשות האוכלוסין. הערר נדחה אולם לפני משורת הדין אפשר בית הדין למטפלת לצאת לחופשה קצרה במולדובה ולחזור לטפל בג' תקופה נוספת בת חצי שנה, שבמסגרתה בתקווה יקרו אחת מהשתיים: רשות האוכלוסין תוציא הוראת שעה שמקלה על העסקה בזמן מלחמה, או ג' תצליח לאתר או להזמין מטפלת חדשה דוברת רומנית. רשות האוכלוסין ערערה על החלטת בית הדין בעניין הזכות לצאת לחו"ל. בית המשפט המחוזי קיבל את הערעור בנקודה הספציפית הזו אולם אישר לג' להעסיק את המטפלת עד לסוף חודש אוקטובר. מדובר בהארכת העסקה באופן משמעותי וחסר תקדים.

סטודנטים שטיפלו בתיק: קים ניסן ועדי עטיה.

ס.א.

ס' הינו אדם בן 94 סיעודי אשר התגורר כל חייו בחו"ל ולפני כשנה וחצי היגר לישראל כדי להתגורר ליד בנו ולהיות מטופל על ידו.

לסי' נמצא מטפל סיעודי שהתגורר איתו וסעד אותו. כשבוע לאחר פרוץ המלחמה, המטפל הודיע כי הוא חוזר לארץ מוצאו וסי' נותר ללא טיפול קריטי. בנו עבד לילות ימים כדי לאתר עבורו מטפל שיסכים לסעוד אותו (שכן בגיל 94 יש קושי אמיתי לאתר מטפלים מאחר שהרוב מעדיפים לטפל באדם עם אופק חיים רב יותר). לבסוף אותר מטפל אחד שהסכים לטפל בו אולם הוא אינו עומד בתנאי חוק הכניסה לישראל. בקשה לוועדה ההומניטרית שהגיש סי' נדחתה על הסף, והקליניקה הגישה עליה ערר. דיון בתיק קבוע ליום 17.9.

סטודנטים שטיפלו בתיק: תמר סילם וענר ז'ינו.

ש.ש.

שי' הינה אישה זקנה וסיעודית אשר העסיקה עובדת סיעודית מחו"ל. לפני מספר חודשים הודיעה העובדת כי היא מתפטרת, והותירה את שי' ואת בעלה בפני עובדה מוגמרת. לאחר התפטרותה הגישה נגדם תביעה לתשלומים שונים ומשונים שרובם אינם נתמכים בעובדות ולא זכויות שלה, אלא מטרתם רק לסחוט מבני הזוג עוד כספים. הקליניקה לקחה את הייצוג בתיק, הגישה עבור בני הזוג כתב הגנה, וניהלה מו"מ לסיום התיק מחוץ לכותלי בית הדיון, כך שהעובדת תקבל את הזכויות שלא הוענקו לה במלואם על ידי בני הזוג במהלך תקופת עבודתה ובגמר ההתחשבות מחד, אולם מאידך הורידה רכיבים מנופחים ותביעות סרק של העובדת כלפי בני הזוג.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: נגה אלון ועומר לוי.

הזכות למימון אשפוז סיעודי

א.ב.

א' הינו ניצול שואה בן 86 אשר סובל מירידה קוגניטיבית הנגרמת בשל דמנציה, בעטיה הוא מתקשה להתגורר לבדו. ההתדרדרות במצבו הובילה אותו לעבור להתגורר במוסד סיעודי ומאז שעבר לשם מצבו התייצב והוא אף עבר מהמחלקה הסגורה בה אושפז מלכתחילה למחלקה סיעודית. בסמוך לקליטתו פנה א', בסיוע בתו א', ללשכת הבריאות נפת פתח תקווה בבקשה לסיוע במימון האשפוז הסיעודי. בעקבות הליך בחינה דו שלבי, אישרה לשכת הבריאות השתתפות במימון האשפוז הסיעודי (קוד). אולם גובה ההשתתפות העצמית שנקבע לו כחלק מהליך קביעת הקוד הועמד באופן שאינו תואם את גובה הכנסותיו ולא את העובדה שהוא מוכר כניצול שואה. למעשה, לשכת הבריאות החשיבה את הכנסותיו מרנטות שונות אותן הוא מקבל כניצול שואה, בתוך הליך החישוב וזאת על אף שהכנסות אלו אמורות להיות מוחרגות ממנו.

הקליניקה פנתה בשמו של א', ולאחר תזכורות רבות ופניות נוספות, לשכת הבריאות הכירה בטעותה והודיעה כי תשיב את כספו באופן רטרואקטיבי.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: עדי עטיה וקים ניסן.

זכויות בפרישה לגמלאות

ש.ש.

שי' הינה אישה מבוגרת שעבדה כל חייה כאחות טיפת חלב במשרד הבריאות. לימים יחסיה עם בעלה עלו על שרטון והוא עבר להתגורר באנגליה. כאשר הגיעה לגיל פנסיה, ביקשה לפדות את קרן הפנסיה שלה שנוהלה על ידי מנורה מבטחים כל השנים. לצורך כך היא נדרשה להמציא אישור על תקופת ההעסקה מלשכת הבריאות בה

עבדה. לשכת הבריאות סירבה להנפיק לה אישור על תקופת העסקה, בטענה שקיים לה חוב ישן שלא שולם. הקליניקה פנתה במכתב למשרד הבריאות והיא ממתינה למענה.

סטודנטים שטיפלו בתיק: ראמי נסראללה ואינדראוס קרקאבי

זכויות דיירים בדיור הציבורי לזקנים

הקליניקה ממשיכה להיות הגוף היחיד בישראל העוסק באופן שיטתי בזקנים בדיור הציבורי. הדיור הציבורי לזקנות וזקנים כמעט אינו קיים בשיח הציבורי וגם בקרב הגופים השונים העוסקים בזכויות הדיירים. הקליניקה בחרה להוביל את התחום הזה בשל העובדה ששורדי שואה רבים מתגוררים בדיור הציבורי לזקנים ולנוכח החשיבות בהסתת הזרקור למצוקתם הקשה של הדיירות והדיירים.

תחום זה מורכב למעשה מ-5 קבוצות של זקנים: זקנות וזקנים המקבלים סיוע בשכר דירה; דיירים המזדקנים בדירות דיור ציבורי בקהילה; דיירים בבתי גיל זהב של משרד השיכון (מבנים ייעודיים לדיור ציבורי בבעלות המדינה ובניהול של חברות ממשלתיות או פרטיות); דיירים במקבצי דיור הפועלים מטעם משרד הקליטה (מבנים ייעודיים לדיור ציבורי בבעלות פרטית המנוהלים על ידי בעלי הנכסים); כמעט 20,000 זכאים הממתינים לדיור הציבורי, כשליש מהם שורדי שואה.

השנה המשיכה הקליניקה לפעול בדרך של ייצוג פרטני של דיירים, ייצוג קבוצתי של דיירי מקבצים שלמים וקידום מדיניות לשיפור מצבם של כלל הדיירים והממתינים. בין היתר התנגדה הקליניקה, יחד עם ארגונים נוספים, לקיצוץ תקציבי הסיוע בדיור לעולים ולעריכת שינויים מהותיים בנוהל הדיור ובזכאות של אזרחים ותיקים עולים לדיור. הקליניקה השתתפה בדיונים רבים בוועדות בכנסת הנוגעות לזכויות דיירים וממתינים, לקיצוץ בתקציבי הסיוע ובסיועם של וועדות וח"כים במקבצי דיור.

הקליניקה הינה הגוף היחיד העוסק בנושא זה, הן בשטח והן במסדרונות הכנסת ובעקבות פעילות ארוכה ועקבית זו הוזמנה הקליניקה לפגישה אצל מנכ"ל משרד הקליטה שתתקיים באמצע חודש ספטמבר.

[לקריאת ניירות עמדה ומכתבים שנשלחו והוגשו בנושא פגיעה בעולים בחוק ההסדרים, הוצאת הפגיעה בסיוע בדיור מחוק התקציב, נייר עמדה בנושא פגיעה בתקציבי הסיוע בדיור לעולים, עדכון נוהל הזכאות לסיוע בדיור לעולים.](#)

סטודנטים: ענבל דן, עדן יעקובוב, יהודה לוי, סיגל ניימרק, תמר פישר, עילי רום

דיירים במקבץ הדיור ביפו

זו השנה השישית שהקליניקה מלווה את דיירי מקבץ הדיור ביפו.

השנה וידאה הקליניקה כי דירתו החדשה של ב', לקוח ותיק של הקליניקה שעבר מקומת המרתף במקבץ לדירה בקומה העליונה, שופצה בהתאם לנדרש והותקנו בה תריסים.

ו' היא שורדת שואה ערירית המתגוררת גם היא במקבץ הדיור, הקליניקה נמצאת בקשר עם ו' כבר מספר שנים. לאחרונה עברה ו' ארוע מוחי והועברה למסגרת שיקומית. הקליניקה מלווה את ו' בשיקום, בדגש על שחרורה הצפוי לביתה או למסגרת דיור אחרת.

א' הוא אחד הלוקחות הראשונים שהקליניקה פגשה במקבץ, הוא התגורר במשך שנים בדירה קטנה וצפופה בקומת המרתף. למרות פניות חוזרות ונשנות לא נענתה בקשתו לעבור דירה. השנה סוף סוף אושרה בקשתו והוא עבר לגור בדירה באחת הקומות העליונות של המקבץ. בכך הושלם פינוי קומת המרתף של המקבץ.

סטודנטיות: ענבל דן וסיגל ניימרק

דיירים במקבץ הדיור בלוד

הקליניקה המשיכה להגיע למקבץ הדיור בלוד, לפגוש דיירים ולבקר בשטחים הציבוריים. הקליניקה העבירה דו"חות מפורטים למשרד השיכון ולעמידר, המפקחת על המקבצים. בביקורי הקליניקה במקבץ נמצא שהליקויים בתוך הדירות תוקנו והדיירים מדווחים על שיפור משמעותי בטיפול בליקויים. למרבה הצער, השטחים הציבוריים עודם סובלים מהזנחה.

סטודנטים שטיפלו בתיק: עדן יעקובוב ויהודה לוי.

מקבץ הדיור בני עייש

מקבץ הדיור בבני עייש מורכב משני חלקים – האחד הוא בניין דירות בו מרוכזות כמה עשרות יחידות דיור קטנות והשני הוא 24 דירות המפוזרות בכמה בניינים בקרבת מקום. בדירות אלו מתגוררים 34 דיירים, מחציתם ניצולי שואה. לאחרונה החל משרד הקליטה לערוך ביקורים אצל דיירי הדירות ובו הודיע להם כי בקיץ הקרוב יופסק ההסכם של המשרד עם בעל הדירה ומוצע להם לעבור לבניין המרוכז. מרבית הדיירים סירבו בתוקף לעקור מדירותיהם, בהם חלקם מתגוררים עשרות שנים, ולעבור לבניין המרוכז. הדיירים פנו לוועדת העלייה והקליטה בכנסת, שם התקיים דיון בעניינם ויו"ר הוועדה דרש כי יימצא פתרון. אף על פי כן משרד הקליטה לא הודיע על ביטול תכנית המעבר. צוות הקליניקה הגיע למקום להיפגש עם הדיירים במועדון השכונתי ושמע את טענותיהם. במקרה באותו היום הגיעה למקום סמנכ"לית הדיור במשרד הקליטה, הקליניקה הזמינה אותה ולמעשה נוצר מפגש במקום בין קבוצת דיירים ובני משפחה ובינה. הקליניקה המשיכה לעמוד בקשר עם הדיירים ולהפעיל לחץ על משרד הקליטה ויו"ר ועדת הקליטה למצוא פתרון לנושא. בסופו של דבר הודיע משרד הקליטה כי הוא האריך את החוזה עם בעל המקבץ ל-3 שנים נוספות ואיום הפינוי הוסר.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: ענבל דן וסיגל ניימרק

ליווי דיירות בדירות ציבוריות

ק.ב, בת 80, נולדה מיד לאחר המלחמה לזוג הורים שורדי שואה אשר עברו חוויות קשות בימי המלחמה בהונגריה. קטלין התאלמנה בגיל צעיר וגידלה שלושה ילדים בדירת דיור ציבורי קטנה בתל אביב. הקליניקה מלווה את קטלין מזה כמעט 3 שנים. במסגרת ליווי זה בוטלה דרישת עמידר לפינוי של מחצית דירתה הקטנה של קטלין ודירתה, שהייתה במצב מאוד קשה, שופצה. הקליניקה ממשיכה ללוות את קטלין שנתקלת בליקויים חוזרים בדירה ושוקלת לעבור למקום מגורים אחר בשל מצבה הבריאותי. השנה ליוותה הקליניקה את קטלין בהחלטה הקשה לעזוב את דירתה ולעבור לגור יחד עם בנה. הקליניקה ניהלה משא ומתן ארוך עם משרד השיכון ועמידר על תנאי פינוי הדירה וקבלת מענק עזיבה. לאחר פינוי הדירה המשיכה הקליניקה ללוות את קטלין כאשר התברר שהחשבונות לא הועברו על שם עמידר והצטברו חובות הרשומים על שמה של קטלין.

ט.ב. מתגוררת שנים ארוכות בדירת דיור ציבורי באור יהודה. קירות הדירה מלאים רטיבות ועובש ו-ט.ב. מספרת שבימי החורף גשם נכנס דרך התקרה והקירות. הקליניקה ערכה ביקור במקום, צילמה תמונות, פנתה לחברת עמידר ובימים אלו ממתינה לתשובה.

ל.ק. היא דיירת דיור ציבורי מאופקים. ביתה הותקף על ידי מחבלים ב 7.10 ובעלה נרצח. ל.ק. נותרה להתגורר לבדה בדירה. בעת המתקפה נגרם נזק לדלת הדירה, אך כאשר פנתה ל.ק. לחברה המשכנת לתיקון הנזק היא נענתה כי הנושא אינו באחריותה. הקליניקה פנתה לחברה מספר פעמים עד שמנהל האחזקה של החברה הגיע לדירה והדלת הוחלפה. בנוסף התברר שלאחר הירצחו של בעלה בוטלה ההנחה שהייתה להם בשכר הדירה והוא הוכפל פי שלושה. הקליניקה מסייעת לל.ק. לפנות למשרד הבינוי והשיכון בבקשה להשבת ההנחה.

סטודנטים שטיפלו בתיקים : עדן יעקובוב ויהודה לוי.

ייצוג חוסכי סלייס

חברת סלייס היא חברה בה השקיעו עשרות אלפי חוסכים את כספם בתכניות חסכון לכל ילד, קופות גמל להשקעה, קרנות פנסיה, קרנות השתלמות ועוד. בשל ליקויים חמורים בניהול החברה מונה לפני כמה חודשים לחברה מנהל מורשה מטעם רשות שוק ההון והתברר כי קרוב למיליארד שקלים מכספי החוסכים הועברו לקרנות בחו"ל ולמעשה לא ידוע היכן הם. לבקשת המנהל המורשה הוציא בית המשפט צו המונע את משיכת כספי החוסכים. הקליניקה מייצגת מספר חוסכים זקנים בסלייס ואף התייצבה בבית המשפט והציגה את הצורך לתת מענה לחוסכים המבוגרים. הקליניקה מסייעת ללקוחותיה בקבלת מידע אודות הכספים המצויים בסלייס ובאחד המקרים אף מסייעת בבקשה חריגה למשיכת כספים.

בעקבות התייצבות הקליניקה, בשמו של חוסך בן 75, נתקבלה החלטת בית המשפט להחריג חוסכים בני למעלה מ-70 מהמשך הקפאת הכספים וזו הקבוצה היחידה אשר בימים אלו מתאפשר לה למשוך את כספה. נכון לעכשיו, בזכות הבקשה שהגישה הקליניקה, וההחלטה שהתקבלה בה, 212 בקשות למשיכה, בשווי של כ-18 מיליון ש"ח, כבר אושרו ו-84 בקשות נוספות, בשווי כ-14 מיליון ש"ח מצויות בטיפול. הקליניקה מסייעת לכמה חוסכים למשוך את כספם בהתאם להחלטת בית המשפט. הקליניקה אף השתתפה בדיון היחיד שהתקיים בנושא בוועדת הכספים.

סטודנטים שטיפלו בתיק : ברק שטרן ועידן שפיגלר

ייצוג אזרח ותיק נגד עו"ד שגבתה שכר טרחה שלא כדין

מ.א.

מ' הוא אזרח ותיק המתקיים מקצבת אזרח ותיק בלבד. הוא פנה לביטוח הלאומי בבקשה לקבל קצבת השלמת הכנסה אך התקשה למצות את זכויותיו. הוא פנה לעו"ד אשר החתימה אותו על חוזה שכר טרחה דרקוני במיוחד ובהמשך התרשלה בטיפול בו. אף על פי כן היא גבתה ממנו שכר טרחה ואם לא די בכך – היא חייבה אותו בשכר טרחה על קצבאות אשר מעולם לא אושרו לו. הקליניקה פנתה לעו"ד אך זו התעלמה מהפניה. הקליניקה ייצגה את מ' בהליכים מול ועדת שכר הטרחה (של לשכת עורכי הדין), אשר קיבלה החלטה המורה לעו"ד להשיב לו את מרבית הסכומים ששילם. אף על פי כן עו"ד לא השיבה את הכספים אלא פנתה לוועדת שכר טרחה וביקשה לשנות את רוע הגזירה. הקליניקה השיבה בשמו של מ' אך הוועדה התמהמהה ולא נתנה החלטה. בו בזמן עו"ד

המשיך להחזיק בכספים ולחייב את מ'. לאחר פניות חוזרות ונשנות של הקליניקה, ועדת שכר טרחה נתנה החלטה חד משמעית להשבת הכספים והסכומים הושבו במלואם ללקוח.

במקביל סייעה הקליניקה ל-מ' ובני משפחתו למצות את זכויותיו, לזכות בהשלמת הכנסה קבועה ולהעלות את רמת גמלת הסיעוד לה הוא זכאי.

סטודנטים שטיפלו בתיק: ברק שטרן ועידן שפיגלר

זיכוי וחייב ללא הסבר של המוסד לביטוח לאומי

ל.ב.

ל' היא ניצולת שואה בת למעלה מ-100, סיעודית ומסתייעת במטפלת זרה. בשנים האחרונות המוסד לביטוח לאומי ערך לה מספר חישובים מחדש של דמי ביטוח הבריאות אותם היא מחויבת לשלם ובכל פעם מסתיימת הבדיקה באופן אחר – פעם בתשלום חד פעמי גדול ופעם בחיוב. הקליניקה מייצגת את ל' מול המוסד לביטוח לאומי בדרישה לבטל את החיוב האחרון ולהפסיק את הפרקטיקה הפסולה בה נוהג המוסד של זיכויים וחייבים ללא כל הסבר.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: ענבל דן וסיגל ניימרק

גביית סכומים גבוהים בשל נזילת מים

מ.ט.א.

מ' היא ניצולת שואה אשר בבניין בו היא מתגוררת אירעה נזילה חמורה בצנרת המשותפת. עקב הנזילה, חויבה מ' בסכומים מאוד גדולים בחשבונות המים שלה. לאחר תיקון הנזילה פנתה בתה לעירייה וזו זיכתה אותה אך בסכום נמוך. הבת פנתה לקליניקה וביקשה לבדוק אם הזיכוי נעשה כדיון. בדיקת הקליניקה העלתה כי הזיכוי של מ' נעשה אמנם על פי הוראות הדיון, אך במקרים אחרים, במיוחד אצל תושבים חסרי אמצעים, הזיכוי נעשה באופן בעייתי. בעקבות זאת נענתה הקליניקה לקול קורא שפרסמה רשות המים והגישה נייר עמדה הטוען שיש להרחיב את הזכות לזיכוי של צרכנים חסרי אמצעים.

סטודנטים שטיפלו בתיק: עדן יעקובוב ויהודה לוי

ניצול צרכני של דיירת דיוור ציבורי

ת.ח.

ת' היא דיירת בית גיל זהב. בדירתה של ת' לא הותקנו תריסים והדבר הפריע לה מאוד. ת' פנתה לאיש מקצוע אשר עוסק בתחום וזה הגיע לביתה והבטיח לבצע את העבודה תמורת סכום שהוסכם ביניהם. איש המקצוע ביקש את התשלום מראש – בחלקו במזומן ובחלקו בהעברה בנקאית. ת' שילמה לו אך הוא נעלם ומעולם לא ביצעה את העבודה. בהמשך התברר לה כי חשבון הבנק אליו העבירה את הכסף אינו בבעלות איש המקצוע, אלא בבעלותו של אדם אחר אשר איש המקצוע היה חייב לו כסף. ת' הגישה תביעה בבית משפט לתביעות קטנות, ללא ייצוג, נגד בעל החשבון ונגד איש המקצוע, אך התברר שהיא הגישה את התביעה נגד אדם אחר באותו השם. בדיון

שהתקיים בתיק נדחתה התביעה ועל ת' הושתו הוצאות כלפי הנתבעים. ת' לא התייאשה והגישה תביעה נוספת נגד איש המקצוע אך היא התקשתה מאוד לנהלה וחששה כי הדבר יגרור השתת הוצאות נוספת. הקליניקה סייעה לת' בניהול ההליך ובהכנת בקשה למתן פסק דין בהיעדר הגנה. הבקשה התקבלה ות' זכתה בהליך. הקליניקה ממשיכה ללוות את ת.ח. בניהול תיק בהוצאה לפועל לאכיפת פסק הדין.

סטודנטים שטיפלו בתיק : תמר פישר ועילי רום

הקליניקה לזכויות בהליך הפלילי

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ד פעלה הקליניקה בהנחייתם האקדמית המשותפת של ד"ר שי וזנר וד"ר אלקנה לייסט (הסניגור המחוזי של מחוז ת"א) ובהנחיה הקלינית של עו"ד משה קשלס. בקליניקה נטלו חלק 16 סטודנטים. נוכח המצב הבטחוני ואירועי ה-7.10.23, סטודנטים רבים נקראו לשירות מילואים ממושך, אך בסופו של יום כלל הסטודנטים בקליניקה נכחו בשיעורים ונחשפו לעבודה המעשית.

השנה טיפלה הקליניקה בהליכים מגוונים בערכאות השונות כאשר הסטודנטים סייעו גם בהליכים בהם ייצג ד"ר אלקנה לייסט. הסטודנטים לקחו חלק פעיל בכל שלבי התהליכים, ההליכים והתיקים, נכחו בפגישות עם הלקוחות, בדיונים הנוגעים ללקוחות עמם עבדו, בפגישות מו"מ עם התביעה וסייעו בהכנת הטיעון המשפטי.

בשנה זו ראוי להפנות למספר הליכים משמעותיים ובהם ערעורים שהגישה הקליניקה לבית המשפט העליון ולבית המשפט המחוזי והליכים נוספים שהתנהלו בבית משפט השלום.

הפעילות העיונית בקליניקה

במהלך השיעורים בכיתה הסטודנטים הכירו את ההליך הפלילי מזווית הראיה של הסניגור המתמקדת בעמידה על זכויותיהם של חשודים, עצורים, נאשמים ואסירים. קיימנו, בין היתר, דיונים ביקורתיים סביב דילמות אתיות ומקצועיות שעולות מעבודת הסניגור והפרקליט, סביב פרקטיקות והסדרים הקיימים בהליך הפלילי בשלביו השונים והתפתחויות עדכניות במשפט הפלילי. בשיעורים הסטודנטים הציגו את התיקים השונים וקיימנו דיון סביב הסוגיות השונות העולות מהם.

במסגרת השיעורים התארחו אורחים ובעלי תפקידים בהליך הפלילי: עו"ד ז'ק חן סיפר מנקודת מבטו על עבודת הסניגור הפרטי ועל המלאכה המורכבת של ייצוג חשודים בפרופיל גבוה; כב' השופט אילן סלע מבית המשפט המחוזי בירושלים דיבר על מחדלים בחקירת המשטרה; ד"ר חן קוגל, מנהל המכון לרפואה משפטית, סיפר על עבודת המכון בתיקים פליליים.

בסוף השנה קיימנו גם סדנת חקירות נגדיות לסטודנטים במסגרתה כל סטודנט חקר בחקירה נגדית סטודנט אחר שגילם תפקיד במשפטים המבוזמים שקיימנו.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

א. הליכים בבית המשפט העליון

ערעור בתיק רצח – רצח באדישות ולא בכוונה

הנאשם הורשע לאחר ניהול משפט בכך שדקר את אשתו דקירה אחת בסכין מטבח וגרם למותה. אין מחלוקת כי הנאשם דקר את המנוחה וכי הדקירה היא שגרמה למותה. המחלוקת בהליך זה נסובה סביב ה"יסוד הנפשי" של הנאשם. האם הנאשם ביצע את המעשה "לאחר הליך ממשי של שקילה וגיבש החלטה להמית" ודקר את המנוחה מתוך רצון לגרום למותה, או שמא אירוע הדקירה הינו תאונה והנאשם כלל לא רצה במותה של המנוחה. בית המשפט המחוזי בחיפה קבע ברוב דעות כי יש להרשיע את הנאשם לפי סעיף 300(א) לחוק

העונשין בנוסחו לאחר תיקון 137 לחוק כאשר היסוד הנפשי שהתקיים בנאשם הוא כוונה. דעת המיעוט סברה כי היסוד הנפשי שיש לייחס לנאשם הוא אדישות.

בערעור שהוגש נטען כי אירוע הדקירה הוא תוצר של תאונה. לחילופין, נטען כי יש לאמץ את דעת המיעוט שניתנה בבית המשפט המחוזי לפיה היסוד הנפשי של הנאשם הוא אדישות ולא כוונה.

בית המשפט העליון קיבל את טענת ההגנה וקבע כי לא הוכח כי היסוד הנפשי בו נעשתה ההמתה הוא כוונה, אלא אדישות בלבד. הכרעה זו התקבלה בשים לב לנתונים הבאים: הסכין לא הובאה לזירת הרצח על מנת לעשות בה שימוש כלפי המנוחה בלבד; לא הוכח שהדקירה כוונה דווקא לאזור החזה והלב; התנהגותו המשוונה של הנאשם לאחר האירוע (למשל איפור עיניו בעפרון כחול) יכול ללמד הן על כוונה והן על אדישות באותה מידה. טענות ההגנה על כך שהיה מדובר בתאונה בלבד נדחו על ידי בית המשפט. בהמשך להכרעה זו בית המשפט העליון הקל בעונש של המערער והפחית מ-22 שנות מאסר ל-20 שנה.

ערעור בתיק רצח – זחיית טענת ההגנה בדבר אחריות מופחתת כתוצאה מהתגררות

לאחר ניהול הוכחות הורשע הנאשם ברצח באדישות או בכוונה (בית המשפט נמנע מלהכריע האם מדובר ברצח באדישות או בכוונה). סיפור המעשה: בעת משחק קלפים רב משתתפים התגלע ויכוח על שטר קרוע של 200 ₪. הוויכוח התפתח לעימות פיזי במהלכו שלף המנוח סכין וזרק אותו לעבר פלג גופו העליון של הנאשם. לאחר שפגעה הסכין בנאשם הוא נטל את הסכין מהרצפה והכה בראשו של המנוח באמצעות קת הסכין. בעקבות זאת, הפרידו הנוכחים במקום בין השניים והוציאו את הנאשם מהמקום. מחוץ למקום הבחין לראשונה הנאשם בבטנו המדממת כתוצאה מפגיעת הסכין, רוחו התלהטה, והוא חזר לתוך המקום ודקר את המנוח בפלג גופו העליון, דקירה אשר הובילה למותו של המנוח.

בית המשפט המחוזי הרשיע את הנאשם, דחה את טענות ההגנה לעניין המתה באחריות מופחתת עקב התגררות וגזר על הנאשם 21 שנות מאסר. במסגרת הערעור בית המשפט התבקש לבטל את הרשעת הנאשם ברצח ולהרשיעו בהמתה באחריות מופחתת עקב התגררות לפי סעיף 301(ב)(1) לחוק העונשין. בתוך כך, בית המשפט נדרש להכריע ב-3 שאלות במחלוקת: האם התנהגותו של המערער העידה על קושי רב לשלוט בעצמו עקב ההתגררות? האם מעשה ההמתה בוצע בתכוף להתגררות ובתגובה לה? האם בנסיבות המקרה, אובדן השליטה של המערער עקב ההתגררות ממתנת את אשמתו?

בית המשפט השיב ל-2 השאלות הראשונות בחיוב, אך קבע כי אובדן השליטה של הנאשם עקב ההתגררות איננה ממתנת את אשמתו נוכח התנהלותו בתחילת האירוע כאשר ירק על המנוח והחל את הסלמת האירוע ונוכח מהלך האירוע בו פעל במשך דקות לדקור את המנוח. עוד ביקר בית המשפט את החלטת בית המשפט המחוזי במסגרתה נמנע מהכרעה בשאלה האם מדובר ברצח בכוונה או באדישות וקבע כי מדובר ברצח בכוונה. בסופו של יום, הערעור נדחה.

הליכים בבית המשפט המחוזי

זיכוי קטיין בערעור

קטיין שהורשע בעבירות של החזקת סמים שלא לצריכה עצמית, החזקת כלים להכנת סם וסחר בסמים זוכה בשל התנהלות פסולה של המשטרה. הפסול בהתנהלות המשטרה החל מעיכובו הלא חוקי של הנאשם בשטח,

המשיך בחדירה למכשיר הטלפון הסלולארי של הנאשם תוך שימוש בכוח ללא סמכות להשגת טביעת אצבע לפתיחת המכשיר והסתתים בתשאול פגום בשטח. בערעור נטען כי פגמים אלה ונוספים מצדיקים את פסילת כל הראיות וצריכים להוביל לזיכוי של הנאשם. הנאשם זוכה בערעור מכל העבירות.

בשל התנהלותה הפסולה של המשטרה נשקלת בימים אלה האפשרות להגיש תביעה אזרחית מטעם הקליניקה לזכויות אדם.

ערעור שנדחה בסוגיית הפעלת סוכנים בתיקי מכירת אלכוהול

הנאשם הורשע בעבירה של מכירת משקה משכר לקטינה ונדון למאסר על תנאי, קנס והתחייבות להימנע מעבירה כאשר התיק מבוסס ראייתית על קטינה שהופעלה על ידי המשטרה ורכשה את המשקאות המשכרים מהנאשם. בערעור שהוגש לבית המשפט המחוזי נטען כי המשטרה אינה מוסמכת להפעיל סוכנים במסגרת מאמצי האכיפה נגד עבירת מכירת האלכוהול לקטינים וכי לפחות שניים משלושת התנאים שנקבעו בפסיקה להפעלת סוכנים אינם מתקיימים ובכלל זה לא מדובר בעבירה חמורה דיה וקיימים אמצעי אכיפה אחרים. בית המשפט המחוזי דחה את הערעור וכעת אנו עמלים על הגשת בקשת רשות ערעור.

ערעור על הרשעת נאשם בעבירת איומים

הנאשם הורשע בעבירת איומים במקרה שבו אמר לעובדת סוציאלית לסדרי דין ב-2 הזדמנויות, בטלפון ובפגישה, כי אם תיערך פגישה בינו לבין פרודתו ואם בנם המשותף במרכז הקשר, הוא יפגע בחייה. בית המשפט קבע כי מתקיימים יסודות עבירת האיומים כולל היסוד הנפשי הדרוש וכי הנאשם צפה ברמת הסתברות גבוהה כי דבריו יפחידו או יקניטו את העובדת הסוציאלית. בערעור שהגשנו טענו כי במקרה חריג זה לא התקיים היסוד הנפשי וכי בנסיבות המקרה כוונתו של הנאשם הייתה להתריע מפני סכנה אפשרית. הדיון בערעור התקיים וכעת אנו ממתנינים להכרעת בית המשפט.

ערעור על הרשעת נאשם בעבירה של פציעה בנסיבות מחמירות

במהלך השנה ניהלנו משפט בעניינו של נאשם אשר הוגש נגדו כתב אישום המייחס לו עבירות של פציעה בנסיבות מחמירות והחזקת סכין שלא כדין. בכתב האישום נטען כי הנאשם דקר את המתלונן בבטנו דקירה אחת. הנאשם טוען להגנתו כי לא היה במקום בזמן האירוע. הנאשם הורשע ונדון ל-14 חודשי מאסר. הגשנו ערעור לבית המשפט המחוזי והערעור ממתין לדיון והכרעה.

ערעור בגין אי כיבוד הסדר טיעון

במהלך השנה ייצגנו נאשם שאיים בשיחת טלפון עם חברו בפגיעה שלא כדין בראש הממשלה ובשרים נוספים. הנאשם הודה בכתב אישום מתוקן במסגרת הסדר טיעון סגור אליו הגיעו הצדדים. העונש המוסכם היה מאסר על תנאי, קנס בסך 1,500 ש"ח והתחייבות כספית להימנע מהעבירה כאשר הנימוק המרכזי להסדר היה קושי ראייתי ומשפטי ומצבו הרפואי של הנאשם. בית משפט השלום לא כיבד את הסדר הטיעון בין הצדדים והטיל על הנאשם 5 חודשי מאסר לריצוי בעבודות שירות. על החלטה זו מוגש בימים אלה ערעור לבית המשפט המחוזי.

הליכים בבית משפט השלום

חזרה מכתב אישום

בעקבות מאורעות ה-7.10.23 ונוכח הפרסום כי בבית החולים "שיבא" מטופל מחבל, נטען בכתב האישום כי הנאשם ורבים אחרים הגיעו לבית החולים, התגודדו וצעקו "מוות לערבים", וסירבו לקריאות השוטרים לעזוב את שטח בית החולים. עוד נטען כי הנאשם החזיק מברג בכיסו. בגין מעשים אלה, יוחסו לנאשם עבירות של החזקת סכין שלא כדין והתנהגות העלולה להפר את שלום הציבור. לאחר מו"מ עם התביעה והליך גישור בבית המשפט, התביעה חזרה בה מכתב האישום.

הסדר מותנה בתיק של הפרת חובת דיווח על אירועי אלימות בגן ילדים

ייצגנו בעלים של גן ילדים שהאשם בעבירה של הפרת חובת דיווח על אירוע אלימות שנטען כי אירע בגן שבבעלותו על ידי אחת הגננות. לאחר הליך ממושך בבית המשפט, הצלחנו לשכנע את הפרקליטות להעביר את התיק למסלול של הסדר סגירת תיק מותנה וכך הגיע התיק לכדי סיום.

הסדר מותנה בתיק מכירת אלכוהול לקטינה

ההליך החל בהגשת כתב אישום לבית המשפט בגין מכירת אלכוהול לקטינה ב-2 הזדמנויות. לאחר מו"מ עם התביעה המשטרתית הצלחנו לשכנע את התביעה להעביר את התיק להליך של הסדר סגירת תיק מותנה וכך ההליך הסתיים.

ייצוג של נאשם הסובל מ-ASD (אוטיזם)

כנגד נאשם, צעיר כבן 20, אשר נעדר עבר פלילי, הוגש כתב אישום המייחס לו עבירות של ניסיון להטרדה מינית, ניסיון למעשה מגונה, מעשה מגונה והחזקת חומר תועבה ובו דמותו של קטין. בכתב האישום נטען כי הנאשם התכתב עם קטינה, התכתבות בעלת אופי מיני ובהתכתבות זו בוצעו העבירות המיוחסות. מתחילת ייצוגו של הנאשם שמנו לב לקשיי תקשורת משמעותיים אתו ולכן ביקשנו להפנותו לוועדת אבחון של משרד הרווחה. בוועדת האבחון הנאשם אובחן לראשונה כמי שלוקה ב-ASD, תוך שצוין כי לנאשם קשיי תקשורת משמעותיים עם עורך דינו. עוד צוין בדו"ח האבחון כי אמנם הנאשם מבחין בין טוב לרע ומבין את משמעות מעשיו, אך מתקשה לממש תובנה זו בשל ליקוי בהפנמה של ערכים וכללים חברתיים. בנוסף לדו"ח האבחון נערכה חוות דעת פרטית מטעם ההגנה המטילה ספק של ממש בכשירותו של הנאשם לעמוד לדין ובהבנתו את הפסול שבמעשים. ניהלנו הליך במסגרתו העיד מומחה מטעמנו. בית המשפט קבע שהנאשם כשיר לעמוד לדין ואחראי למעשיו. לאחר קביעה זו הגענו להסדר טיעון במסגרתו הורשע הנאשם בכתב אישום מתוקן ועניינו הופנה למרכז להערכת מסוכנות מינית ולשירות המבחן. כעת אנו ממתינים לטיעונים לעונש.

הסדר טיעון מקל בתיק של תקיפה הגורמת חבלה של ממש

הנאשם, בעל עבר פלילי בעבירות אלימות, הואשם בעבירה של תקיפה הגורמת חבלה של ממש כאשר תקף במקום עבודתו עובד נוסף, גרם לו לשבר באצבע וחבלות נוספות. לאחר שהתיק נקבע להוכחות ובצל קשיים ראייתיים, הצלחנו להגיע להסדר טיעון מקל יחסית, שכולל פיצוי למתלונן ו-5 חודשי עבודות שירות.

פריסת תשלום קנס מול המרכז לגביית קנסות

סייענו לחייב, בעל נסיבות חיים קשות, שלא שילם קנס בגין דוח שקיבל בתקופת הקורונה בשל הפרת חובת בידוד. כשבוע לאחר שהתקבלה בקשתנו לפריסת הקנס, התבשרנו כי החייב, שהינו צעיר בן 21, נפטר.

במספר תיקים נוספים הטיפול רק החל ועדכון בדבר תוצאותיהם יימסר בשנה הבאה.

הקליניקה לזכויות בעבודה

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ד פעלה הקליניקה בהנחייתו האקדמית של פרופ' גיא מונדלק ובהנחייתה הקלינית של עוה"ד מיכל תגיר. בקליניקה נטלו חלק 14 סטודנטיות וסטודנטים, שעסקו בסוגיות מגוונות מתחום עולם העבודה. השנה, נוכח מלחמת שבעה באוקטובר, נכנסה החברה הישראלית למצב שהשליך עמוקות על זכויות עובדים, ולפיכך הוקדשה חלק מהעשייה לנושאים שקשורים ישירות למשבר: החל ממעורבות בחקיקה ובהסדרים להגנה על עובדים בשעת חירום; עובר בייעוץ פרטני לעובדים בפרט באזורים שפוננו או לעובדים שנפגעו ישירות מפעולות האיבה; וכלה בעתירות הנוגעות להסדרי גיוס מהגרי עבודה נוכח הסגר על השטחים ומניעת כניסת רבבות עובדים פלסטינים. הקליניקה עשתה שימוש בכלים משפטיים שונים: עתירות לבג"ץ, כתבי תביעה פרטניים, קידום מדיניות מול משרדי ממשלה, הגשת עמדות ידיד בית משפט, ניסוח תובענה ייצוגית ומיצוי זכויות פרטני. בחירת התיקים והפרויקטים נעשית תוך מתן משקל להיבטים הפדגוגיים ולרכישת ניסיון במיומנויות המשפטיות המגוונות, לנושאים מרכזיים בשוק העבודה, להכרות עם קבוצות מוחלשות ולשיתופי פעולה עם ארגוני החברה האזרחית.

הפעילות העיונית

הצוותים חולקו לנושאי התשתית בהם עסקה הקליניקה השנה, והשיעורים האקדמיים חולקו בהתאם לנושאים אלה: הפרטת שירותי רווחה; מקצועות חינוך וטיפול; עבודה בתקופת משבר; גיוס והעסקה של מהגרי עבודה; אפליה וביטוי; ושרשרות העסקה. פירוט הנושאים שנלמדו בכל חטיבה מובא בסילבוס.

הפעילות הקלינית-משפטית

א. צוות העסקה במשבר – הסטודנטים אור שפירא ושרון לבנזון

כתב תביעה עומר אנג'ל נ' פאצה פיצה אווירה בע"מ (סע"ש 39084-07-24): עומר נכח במסיבה ב"נובה", ולאחר שחזר למקום עבודתו, פוטר ללא כל התחשבות במצבו הנפשי הרגיש בו היה מצוי, ולמרות שהוכר כנפגע פעולות איבה וכסובל מהפרעת דחק בעקבות הטראומה שחווה במתקפת הטרור ב-07.10.2023. לצד תביעת פיצויים בגין פיטורין שלא כדיון, תבענו זכויות קוגנטיות שהופרו על-ידי מעסיקו לאורך כל תקופת העסקתו, כגון אי תשלום שעות נוספות, תשלום שכר כולל ועוד.

עובדים בזמן מלחמה – הצעות לשינויי מדיניות וחקיקה: במהלך השנה התעוררו במסגרת ליווי פרטני שעשינו לעובדים, סוגיות אשר דרשו קידום מדיניות רוחבי. במסגרת הטיפול הפרטני סייענו לעובדים מפונים, נפגעי פעולות איבה, ועוד. מתוך מקרים פרטניים שלנו וגם של ארגוני חברה אזרחית שותפים, סייענו בשורה של צעדי מדיניות הנוגעים למצב המלחמתי ולהשלכותיו על עובדים, בפרט מוחלשים. בין היתר ניסחנו עבור שורה של ארגונים הערות לטיוטת תזכיר חוק להשתתפות עובדים ונושאי משרה בצעדי הממשלה למתן הטבות לחיילי מילואים (חרבות ברזל) (הוראת שעה) התשפ"ד – 2024. עיקרי נייר העמדה פורסמו בכתבה ב-Ynet. בסופו של דבר, הצעת החוק שונתה כך שלעובדים מוחלשים במשק יופחת רק סכום השווה לחצי יום הבראה, במקום יום הבראה מלא. סייענו אף בכתבת נייר עמדה בנושא הסדרת תשלום שכר למפונים בעקבות מלחמת "חרבות ברזל", בו ביקשנו מהמחוקק להסדיר את תשלום השכר לאנשים שנעדרו מעבודתם בעקבות פינוי ממקום מגוריהם עקב מלחמת "חרבות ברזל". טענו כי החקיקה הישראלית לשעת חירום קבעה הגנות מפני פיטורים למפונים, אך לא קבעה חקיקה משלימה שמחייבת את המעסיק להמשיך לשלם שכר לעובדים אלו. כך, העובד

אולי אינו מפורט, אבל בפועל הוא מובטל. לפיכך, ביקשנו להסדיר את עניין השכר של המפונים ולעגן את החובה על המעסיק לשלם שכר מלא לעובדים שנעדרו מעבודתם. בנוסף, ניסחנו והצענו **הצעת חוק לתיקון חוק שוויון הזדמנויות בעבודה** התשמ"ח-1988. ההצעה כוללת הוספת נפגעי פעולות האיבה לקבוצות המוגנות בחוק, והענקת הגנה מפני אפליה בתעסוקה, בקבלה לעבודה, בתנאי העסקה, בקידום ובפיטורים.

ב. צוות אפליה והתעמרות – הסטודנטיות מרח בדראן ואביב פירסט

ס"ע 22-04-21358 פלונית נ' פלוני: ייצוג בתביעת עבודה של עובדות בתחום הניקיון שהועסקו בתצורות העסקה עקלקלות ונצלניות. מעבר לזכויות עובדים בסיסיות ותנאים סוציאליים שלא ניתנו אחת התובעות הוטרדה מינית באופן קבוע על ידי אחד המעסיקים שלה, ואף הותקפה מינית על ידו. ניסוח והגשה של כתבי טענות; הכנה לחקירות נגדיות ולדיון הוכחות; השתתפות בשני דיונים.

סע"ש 23-07-27019 חאלד קראקע נ' רשף בטחון (1993) בע"מ: התובע הוא אדם מבוגר שמתגורר במזרח ירושלים, ושעבד בתור שומר בחברת אבטחה, ופוטר שלא כדין. בנו היה מתמודד נפש, וביום שחרורו ממוסד פסיכיאטרי, נסע ברכבו והתנגש בתחנת אוטובוס, וכתוצאה מכך נהרגו 3 אזרחים. חאלד פוטר מעבודתו, למרות שנקבע שלא הייתה לו מעורבות במעשיו של בנו, בהליך פיטורים לקוי, ללא הודעה מוקדמת וללא שימוע. במסגרת עבודתו בתיק למדנו את חומר הראיות, התכוננו לדיון קדם משפט וניסחנו טיעון בעל פה, שוחחנו עם התובע וביררנו איתו פרטים נוספים, וביצענו בירורים וחיפושים משפטיים הקשורים להיבטי ניהול ההליך.

ג. צוות מקצועות החינוך – רגד מחמיד ויחזקאל זורגר

ליווי איגוד מטפלות המשפחתונים: בישראל פועלים כיום כ-3,700 משפחתונים בפקוח משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים. ההתקשרות עם המטפלות נעשית במסגרת חוזים למתן שירותים, ולא במסגרת יחסי עובד-מעביד. בנוסף, התגמול שמשולם למטפלות נמוך באופן בלתי סביר ובלתי מידתי, דן אותן לחיי עוני, ופוגע פגיעה ממשית בכבודן. תוצאה זו, לצד מאפיינים בעייתיים נוספים, הופכים את ההסדר כולו לבעייתי. הטיפול באיגוד השנה כלל היבטים של ליווי ואיסוף מידע ממטפלות ממקומות שונים, ומיפוי הבעיות הרחוביות והבעיות הנקודתיות לכל מפעיל; פגישה עם המטפלות לטובת הסברת האפשרויות המשפטיות והארגוניות וקבלת החלטה על צעדים לטיפול בבעיות; השוואת חוזים בין חוזה מול המפעילים, לבין חוזים מול הרשות המקומיות, וכני"ל מול חוזה המטפלות; כתיבת חוות דעת בעניין הגשת תובענה ייצוגית על הסיפור של עשיית עושר שלא כדין בגין אי העברה של חלק מכספי המטפלות ליעדם; ניתוח המכרז הקודם להפעלת משפחתונים, והצעת תיקונים נוספים לקראת המכרז החדש, שיגובש בחודשים הקרובים.

סע"ש 23-06-16150 רימא מחמיד נ' קיבוץ עין שמר: ייצוג בתביעת סיעת בגן שפוטרה בתביעת אפליה והתעמרות בעבודה: הכנה לדיון מוקדם; חיפוש פסיקה לקראת הדיון; שלב גילוי מסמכים; וניתוח סיכויים וסכומים לקראת הסכם פשרה, שנחתם לבסוף.

ד. צוות הפרטת שירותי רווחה – הסטודנטים רן אאוט ומלי צור

עת"מ 24-03-40028 כוח לעובדים נ' משרד הרווחה: עתירה נגד מכרז למעונות ממשלתיים בחסות הנוער; מעונות העוסקים בטיפול חוץ ביתי סמכותי כופה בנערים המצויים במצבים של סיכון מוגבר. במסגרת מיקור חוץ של שירות זה, פורסם מכרז מטעם משרד הרווחה ובו נפלו פגמים אשר עלולים בסבירות גבוהה לפגוע בזכויות עובדים. ההוראות במכרז כללו שינויים בתמורה בהשוואה למכרז קודם אשר פגעו בזכויות עובדים

וביציבות התעסוקתית בצורה בלתי סבירה ולא מידתית. יתרה מכך הדבר השליך במישרין לרעה בטיפול הנערים בסיכון, נערים אשר מהווים את אחת האוכלוסיות החלשות והפגיעות בחברה.

ליווי התארגנות מען – ארגון עובדים - אק"ם ירושלים: ליווי התארגנות ראשונית, עד לשלב ניהול מו"מ לקראת הסכם קיבוצי. טיפלו בבדיקות משפטיות מגוונות, בתוכן החרגת קבוצת עובדים חזקה מהסכם קיבוצי, עבודת לילה ושעות נוספות גלובליות. איסוף המידע נעשה ע"י שאלונים שהכנו לעובדים, ישיבות עם העובדים, ניתוח של תלושי שכר ופנייה לממונה על חוק חופש המידע. ממידע זה כתבנו חוות דעת משפטיות אשר שימושו את הארגון והעובדים להמשך המאבק.

ה. צוות תצורות של סחר בבני אדם ועבדות – הסטודנטים נועה זילברשלג וזהר הולדנגרבר

עת"מ 5658-03-24 קו לעובד נ' שר הפנים: הגשת עתירה מנהלית לבית המשפט המחוזי בירושלים התוקפת את החלטת רשות האוכלוסין וההגירה על המתירה הזמנת מהגרי עבודה בענף התעשייה באופן החורג מהתנאים שנקבעו בהחלטת ממשלה. בפרט, התמקדנו בכך שהחלטה זו מנוגדת לתנאי השימוש בהסכמים בילטרליים או לחלופין הזמנה ממדינות להם תמ"ג גבוהה או זהה למדינת ישראל. בין היתר, ביצענו חיפוש משפטי לשם בניית טיעונים הנוגעים לחוסר סמכות הרשות בחריגה מהוראות החלטת ממשלה המסדירה מדיניות וכן ביצוע החלטה על מצע של בסיס עובדתי בלתי מספק. העתירה הוגשה לבית המשפט וזמן קצר לאחר מכן הרשות חזרה בה מהחלטתה בעניין.

ע"ע 16501-01-23 (עמותת ארגמן בעניין פלוני ואח' נ' פלונית ואח'): הגשת עמדת ידיד בית משפט בהליך הדן בזכויותיהן של עובדות מצלמות באתרי מין מקוונים. מטרתנו בהגשת נייר העמדה הייתה להציג את הסוגיות המשפטיות המתעוררות בכל הנוגע למימוש זכויותיהן מעולם משפט העבודה של נשים העוסקות בעבודת מין בכלל, ובפרט לעמוד על החידושים והתמורות בעולם עבודת המין המציעים עבודת מין מקוונת כחלק מכלכלת הפלטפורמה. ביקשנו לאתגר את העמדה הנהוגה בפסיקה לפיה מדובר בחוזה פסול בכפייה, ולבחון כיצד דווקא מציעה עבודת המין המצולמת הגנה מוגברת על הנשים העובדות, ביטחון כלכלי וגמישות. לשם כתיבת נייר העמדה נפגשנו עם מנכ"לית העמותה וביצענו סקירת ספרות מחקרית ואקדמית נרחבת, שלאחריה חילקנו את נייר העמדה לנושאים והחלנו בכתיבה. תוצר העבודה הינו נייר עמדה שיצורף להליך ואשר תוכנו יבחן בידי בית הדין בדיונו בזכויותיהן של עובדות המצלמות.

בר"ע 44943-09-22 קו לעובד בעניין וואלט אנטרפריזס נ' גולן חזנוביץ': ההליך דן התמקד בערעור שהגישה וולט לאחר שבקשת אישור תובענה ייצוגית (ת"צ 35327-08-20). ייצגנו את עמותת 'קו לעובד', שהגישה עמדתה בהליך. הדיון בבקשת האישור נסב בעיקרו סביב הטענה כי בין נותני השירות באפליקציה לבין וולט מתקיימים יחסי עבודה, לאור התקיימותם של מבחני העבודה הקיימים בפסיקה. כחלק מההליך, הוגשה גם חוות דעת היועמ"שית. בעמדת הידיד התייחסנו לסוגיות שהתעוררו מעמדתה והדיון נסב בעיקר במסגרת המשפטית של סיווג סטטוס במסגרת תובענה ייצוגית. במסגרת העבודה על נייר העמדה בחנו מה קביעותיו של המחוקק בנושא, מה הבסיס הרעיוני העומד בבסיס דיני העבודה וכיצד לאורו סטטוס אינו עניין וולונטרי אלא סיווג משפטי ולבסוף קראנו מאמרים וספרות העוסקים בסוגייה הרחבה יותר של כלכלת הפלטפורמה ובממשק שבינה לבין "כלכלת הפלטפורמה". לקראת הדיון בבר"ע שהתכנס לאור עמדת היועמ"שית, עמלנו על מסמך המרכז את הטענות שהועלו ע"י הצדדים להליך וחוות הדעות הנוספות, סייענו בגיבוש נוסח עיקרי עמדתנו לצורך הצגתה למותב בדיון בבית הדין הארצי.

ו. צוות שרשראות העסקה – הסטודנטים עלי פאהום ושיר עטיאס:

גיבוש תשתית עובדתית ומשפטית בנושא העסקת קבוצה של עובדות בשירותי חולים כללית באמצעות חברות שירותים. התשתית העובדתית והמשפטית כללה הכנה וגיבוש הטענות לקראת הגשתה של תובענה ייצוגית, בבסיסה הטענה כי מדובר במתכונת העסקה פיקטיבית שנובעת מהגדרת נטילת הדם כ"שירות" שמספקות החברות לעיל שזכו במכרז על מנת להתחמק מהוראות חוק קבלני כוח אדם, בראשם חובת קליטה לאחר תשעה חודשים, וחובת השוואת התנאים מראשית תקופת ההעסקה.

במהלך השנה עבדנו על הבקשה לאישור התובענה כייצוגית, דיברנו עם עובדות רבות על מנת לאסוף תשתית עובדתית ולנתח; כתבנו תצהירים ונפגשנו עם העובדות, מיפינו מידע שהגיע מבקשות חופש מידע וערכנו חיפושים משפטיים. הבקשה לאישור תובענה ייצוגית גובשה לטיוטה סופית במשך השנה, והיא תוגש בקרוב.

ז. צוות מהגרי עבודה – ירדן אסתריבה ויכין בן יעקב

בג"ץ 1538/24 קו לעובד והאגודה לזכויות האזרח בישראל נ' ממשלת ישראל ואח': השתתפנו בייצוג העותרות בעתירה לביטול סעיף 1.1 בהחלטת ממשלה 1383, במסגרתה הוכפל מספר מהגרי הבניין שיתאפשר גיוסם הפרטי והלא מפוקח תוך סיכון ממשי לגביית דמי תיווך בלתי חוקיים מהעובדים בהליך הגיוס. לטובת העבודה ערכנו סקירה מקיפה של פסיקה רלוונטית בנושא גביית דמי תיווך ממהגרי עבודה, קראנו את פניות העותרת למשיבות, ותגובות המשיבות, שנשלחו טרם ניסוח העתירה וכן מיפינו את כל החלטות הממשלה שנתקבלו החל מפרוץ מלחמת "חרבות ברזל" הנוגעות לגיוס מהגרי עבודה. עוד איתרנו פסיקה וספרות המעידים על היות עמדת היועמ"ש מחייבת את הממשלה, וכי פעולה בניגוד אליה מהווה פגיעה בשלטון החוק. עתירה זו נמחקה בהסכמה לאחר ביטול ההחלטה נגדה הוגשה העתירה.

בג"ץ 5879/24 קו לעובד והאגודה לזכויות האזרח בישראל נ' ועדת מנכ"לים לעובדים זרים ואח': השתתפנו בייצוג העותרות, נגד ועדת המנכ"לים שהוקמה בהחלטת ממשלה 1752, וסדרי העבודה של ועדה זו. בין היתר דרשנו בעתירה פרסום סדר יום וכינונו של הליך מוסדר לשיתוף הציבור, בטרם קבלת החלטות על יבוא מהגרי עבודה לשורה של ענפים ותתי ענפים. העתירה עודה תלויה ועומדת. כחלק מהטיפול בשתי העתירות, השתתפנו בגיבוש אסטרטגיה משפטית בתחום זה של גיוס מהגרי עבודה, וכן בשיטות שונות לקידום מדיניות, אשר כחלקן גם הגענו לדיון בכנסת בוועדת עובדים זרים בסוגיות אלה.

סע"ש 18973-06-23 פונסק נ' אלקיים: ייצוג בתביעת מהגר עבודה תאילנדי בענף החקלאות, נגד מעסיקו. כחלק מהייצוג בתביעה ניסחנו בקשה להוצאת תעודת עובד ציבור; תצהיר עדות ראשית של התובע, ובדיקות משפטיות שונות בקשר לתביעה זו.

הקליניקה לצדק סביבתי והגנה על זכויות בעלי חיים

מבוא

שנת הלימודים תשפ"ד פעלה בצל האירועים הקשים של השבעה באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיהם. כתוצאה מכך קוצר מספר השיעורים וחלק מהסטודנטים שהו תקופות ארוכות במילואים. למרות נתוני פתיחה אלה, הקליניקה פעלה פחות או יותר כסדרה. לאור אופייה של הקליניקה, השיעורים נערכו באופן פרונטלי ומרבית הסטודנטים נכחו בכיתה. בהתאם להנחיות האוניברסיטה, השיעורים נערכו גם באמצעות יישום הזום והוקלטו עבור הסטודנטים שבמילואים. ההתאמות הנדרשות בוצעו גם בהנחיה הקלינית, כך שהסטודנטים לקחו חלק פעיל בטיפול בתיקים המעשיים. בקליניקה נטלו חלק 24 סטודנטים תחת ההנחיה האקדמית והקלינית של ד"ר עו"ד ערן צין ובהנחיה הקלינית של עו"ד אמנון קרן.

הפעילות העיונית בקליניקה

השנה נפתחה בהנחלת מושגים תיאורטיים בסיסיים הנוגעים לדיני סביבה ולהגנה על זכויות בעלי החיים. דגש מיוחד הושם על בחינה וניסוח תיאורטיים של החיבור בין תחום הצדק הסביבתי לבין תחום ההגנה על זכויות בעלי החיים, למרות הסתירות המובנות ביניהם. בהמשך השנה התמקדנו בנושאים תיאורטיים המתכתבים עם התיקים המשפטיים בהם עוסקים הסטודנטים. במהלך השנה גם אירחנו מספר מרצים אורחים בתחומים רלבנטיים. במהלך השנה גם נערך סיור באזור התחנה המרכזית בתל אביב.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

להלן תובא סקירת הנושאים והתיקים המרכזיים שעליהם עבדנו בקליניקה במסגרת שנת הלימודים תשפ"ד:

מפרץ חיפה – הקליניקה, בשיתוף עם משרד עו"ד גיל רון, קינן ושות' ועו"ד אסף פינק, מייצגת בבקשה לאישור תביעה ייצוגית, בגין תחלואה במחלות סרטן ריאה ולימפומה שאינה הודג'קין, שנגרמה לתושבי אזור חיפה כתוצאה מזיהום האוויר החמור באזור. המדובר בבקשה לאישור ראשונה מסוגה בישראל שהוגשה נגד 30 גורמים מזהמים במפרץ חיפה. ניסיונות המשיבות להימנע ממתן תשובה נדחו. בשנה שעברה נערכו דיוני הוכחות ארוכים. בהתאם להחלטת בית המשפט, הגשנו את סיכום טענותינו בחודש דצמבר. המשיבות הגישו את סיכום טענותיהם בחודש יוני. לצדדים יש אפשרות להגיב לסיכומים. שלב זה עתיד להסתיים בקרוב והנושא יועבר להכרעת בית המשפט.

סטודנט: אלון בן ארי

תחבורה ציבורית – במשך שנים סיעה הקליניקה לצרכי תחבורה ציבורית להגיש תביעות קטנות נגד מפעילי תחבורה ציבורית, שלא עמדו בדרישות החוק ותנאי הרישיון שלהם. בשנים האחרונות החל משרד התחבורה לפרסם נתונים סטטיסטיים על התנהלות מפעילות התחבורה הציבורית. נתונים אלה מאפשרים לבחון את התנהלות המפעילות באופן רוחבי. בעקבות בדיקת כזו הוחלט לקדם בקשה לאישור תביעה ייצוגית נגד חברת דן. על פי הנתונים, חברת דן חורגת בעשרות ואף מאות אחוזים מרמת השירות המינימאלית הקבועה בהסכמים מול משרד התחבורה. חריגה זו מהווה הפרה חמורה של תקנות התעבורה ופוגעת במאות אלפי נוסעים. לאחר ניתוח

הנתונים והמצב המשפטי, הקליניקה, בשיתוף עם משרד עו"ד גיל רון, קינן ושות', החליטה על הגשת בקשה לאישור תביעה ייצוגית. בחודש אוגוסט 2024 הוגשה הבקשה לאישור. חברת דן נדרשת לשלם בגין הנזק שגרמה לנוסעים ולהשיב כספים שהיא חסכה שלא כדין. אנו תקווה כי התיק יביא את חברת דן לתקן את דרכיה ולהיטיב את שירותי התחבורה הציבורית בישראל. במקביל, הקליניקה בוחנת נתונים של חברות תחבורה ציבורית נוספות ותשקול הגשת תביעות ייצוגיות נוספות.

סטודנטים: יהונתן באבו, ראמה ואתד, אלינוי סויסה, קרן שאלתיאל.

התחנה המרכזית החדשה תל אביב – בעקבות הטיפול בתביעה הייצוגית במפרץ חיפה, פנו פעילים נגד זיהום האוויר באזור התחנה המרכזית החדשה בתל אביב לקליניקה. הם ביקשו כי נבחן הגשת תביעה ייצוגית גם בגין מפגע זיהום האוויר באזור זה. המדובר במקרה שונה לחלוטין מהמקרה של מפרץ חיפה ולא ניתן להגיש תביעה דומה. עם זאת, הקליניקה הסכימה לבחון את הנושא לעומק. במשך השנה עסקו סטודנטים בלימוד המאפיינים הגאוגרפיים, הטופוגרפיים ונתוני זיהום האוויר של האזור. כמו כן הם ניתחו דוחות של משרד הבריאות ומחקרים שונים העוסקים בקשר בין פגיעה בבריאות לבין חשיפה לזיהום אוויר. בנוסף הוגשו בקשות חופש מידע לקופות חולים, במטרה לבחון האם יש תחלואה עודפת באזור. המדובר בנושא סבוך מבחינה משפטית. הקליניקה, בשיתוף עם משרד עו"ד גיל רון, קינן ושות', ממשיכה לבחון את הנושא.

סטודנטים: קרן אור שחר, ברק אוריון, בנימין רוזנבלט

פסולת פיראטית בישוב ג'דידה-מכר – בפני בג"ץ מתנהלת עתירה שהקליניקה הגישה נגד המשרד להגנת הסביבה, בגין מפגע הפסולת הפיראטית והשריפות בג'דידה-מכר. בעתירה נטען כי רשות מקומית מוחלשת, כמו מועצת ג'דידה-מכר, אינה יכולה לשאת לבדה בנטל הטיפול במפגע, וכי על המשרד להגנת הסביבה לקחת אחריות לפתרון ממשי של הנושא. בחודש ספטמבר 2023 ניתן צו על תנאי בעתירה. במשך השנה הגישה המדינה מספר בקשות לארכה למתן תצהירי התשובה. הקליניקה הגישה התנגדויות לבקשות אלה. בסופו של דבר הוגשו התשובות בחודש אוגוסט ונקבע דיון לחודש אוקטובר 2024.

ים המלח – ים המלח הינו פלא טבע המהווה בית גידול לצמחים ובעלי חיים ממגוון עשיר, חלקם ייחודיים לאזור. למרות זאת, המדינה העניקה בחוק זיכיון ים המלח, התשכ"א-1961 זכות נרחבת לבעל הזיכיון להפיק מחצבים וכימיקלים מים המלח ולמוכרם. בעל הזיכיון הינה חברת מפעלי ים המלח השייכים לתאגיד ICL. ההשלכות האקולוגיות של הניצול הכלכלי הינן הרת אסון. במשך השנה הסטודנטים חקרו היבטים משפטיים ועובדתיים שונים הנוגעים לפעילות הכלכלית והשלכותיה הסביבתיות. בין היתר, נכתבו מספר בקשות לחופש מידע, כדי להבין האם מפעלי ים המלח מפריס את ההיתרים והרישיונות מכוחם הם פועלים. הקליניקה מתעתדת להמשיך ולבחון אפיקים משפטיים שונים, במטרה למנוע את המשך ההרס הסביבתי של אזור ייחודי זה.

סטודנטים: הדר זיידר, עמר צ'יפרוט

משבר האקלים – משבר האקלים הינו הבעיה הסביבתית (קיומית) החמורה ביותר בפניה ניצבת האנושות. ישראל מהווה "נקודה-חמה" ועתידה להיות מושפעת באופן ישיר וחמור ממשבר האקלים. סוגיה זו מדגישה את הקשר בין הגנת הסביבה לבין בעלי החיים מאחר וכ-18% מפליטות גזי החממה נובעת מתעשיית המזון מן החי. בנוסף, משבר האקלים מציב איום ממשי על המגוון הביולוגי, עם חשש להכחדה של כשליש מבעלי החיים בחמישים השנים הבאות. לאור מרכזיות הנושא, הקליניקה פועלת בנושא במספר מישורים, כדלקמן:

תביעה אקלימית - בעולם קיימת כיום פרקטיקה של תביעות בנושא משבר האקלים. לאחרונה זכו תביעות אלה לכמה הצלחות משמעותיות. הקליניקה עוקבת אחר פעילות משפטית זו ועובדת בנושא עם בני הנוער מימחת הנוער למען האקלים' (המהווים חלק מרשת גלובלית של מחאות בני נוער, שהוקמה בעקבות פעילותה של הפעילה הסביבתית הנוודעת גרטה ת'ונברג) ועם עמותת מגמה ירוקה. בנוסף, הקליניקה משתפת פעולה בנושא זה עם פרופ' קולין פרייס, ראש מיזם האקלים באוניברסיטה. הקליניקה הגישה עתירה נגד המדינה בדרישה לקבוע יעדי הפחתת גזי חממה כמתחייב מהסכם פריז עליו המדינה חתומה. המדינה התבקשה להגיב לעתירה עד חודש ספטמבר 2024. בחודש זה גם ייערך דיון בעתירה. בנוסף, בוחנת הקליניקה אפשרות הגשת תביעה אקלימית בהתבסס על המשפט האזרחי.

סטודנטים: נעמה ליפשיץ, שניר שוורץ

מדיניות מזון – לצריכת המזון מן החי יש תרומה משמעותית למשבר האקלים, וצריכת מזון מהחי בישראל תלויה באופן ניכר בייבוא של בעלי חיים ומזון עבורם. על רקע זה פועלת הקליניקה לקידום מדיניות מזון בת קיימא והבראה של מערכות המזון. הפעילות השנה כללה:

השתתפות בתהליך אסטרטגי ארצי לשמירת ביטחון המזון, במסגרתו מקדמת הקליניקה הפחתה מוסדית של צריכת מזון מהחי, תוך התאמתה דפוסי הייצור והצריכה להמלצות התזונה של משרד הבריאות. המלצות אלה, המבוססות על עקרונות התזונה הים-תיכונית, מחייבות שינויים מבניים במשק, במערך התמיכות והתמריצים לחקלאות, התאמתה לאתגרים הנובעים ממשבר האקלים והנגשה חברתית-כלכלית של מזון בריא מהצומח.

ביקורת על התמיכות הממשלתיות לתעשיות המזון מן החי. אנו שוקדים על דוח, יחד עם הקליניקה לרגולציה סביבתית באוניברסיטת בר אילן, הקורא לשינוי מבנה התמיכות והסבתן לתמיכות בעלות החצנות חיוביות. שינוי זה הכרחי כדי להפחית פליטות גזי חממה התורמים למשבר האקלים. הדוח יושלם בקרוב, בעקבות מידע חיוני שהתקבל ממשרד החקלאות.

עמידת תעשיות המזון ברגולציה סביבתית. הקליניקה קיימה מחקר על עמידתן של בריכות דגים ברגולציה סביבתית שנכנסה לתוקפה, שעיקרה טיפול במי המדגה המוזרמים בתום תהליך הגידול לנחלים. הממצאים הראשוניים מלמדים כי למרות תמיכות נרחבות, ישנן הפרות נרחבות של הדין הסטנדרטים המינימליים בתעשייה זו. המחקר מצביע גם על פתרון של שיקום מערכות טבעיות (rewilding) ככזה שבכוחו להפחית מהפגיעה האקולוגית הנגרמת בפעילות הבריכות, למתן את משבר האקלים ולהפחית את סבלם של בעלי החיים.

סטודנטיות: סברנה עוזרי ומרים שלו

הגנה על בעלי חיים במצבי חירום – אירועי השבעה באוקטובר והמלחמה בעקבותיהם כללו פגיעה נרחבת בבעלי החיים: בבתים בהם נורו למוות או נפצעו יחד עם משפחותיהם, במשקי חקלאיים בהם נהרגו (במישרין ובעקיפין) או נותרו ללא מזון וטיפול תוך העצמת סבלם, ובשטחים הפתוחים שחוו פגיעה קשה ושריפות. לצד זאת החברה האזרחית נרתמה באופן משמעותי להגנת בעלי החיים. במהלך השנה קיימנו פרויקט שמטרתו לבחון את השפעות המלחמה על בעלי החיים ולהטמיע עקרונות להגנה עליהם במסגרת תכניות ההיערכות והטיפול במצבי חירום. הפרויקט נערך יחד עם ד"ר ענת בן יונתן מתכנית קולר-מנמון בפקולטה, ובשיתוף קליניקות באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת רייכמן וד"ר שירה ישפה, וטרינרית שניהלה את חמ"ל בעלי החיים של החברה האזרחית בחודשים הראשונים למלחמה. הוא כלל בין היתר פגישות עם בעלי תפקידים, ראיונות עם מחלצים ובקשות חופש מידע. דוח המחקר יושלם בקרוב.

הקליניקה השתתפה בדיונים בכנסת ביוזמות חקיקה הקשורות למלחמה, ובין היתר הצליחה לצמצם את הפגיעה שתוכננה בכלבים שנותרו בעוטף ושנמלטו מעזה לישראל. הקליניקה גם סיפקה ייעוץ משפטי לפעילים שיצאו

לשטח לחלץ בעלי חיים (עו"ד אמנון קרן השתתף בעצמו במספר חילוצים), ושייסדו עמותה שמטרתה לקדם את ההגנה על בעלי חיים במצבי חירום.

סטודנטים: אגם ברבי, נעם מאירוב, נועה פרייבך ומיתר שהם.

אכיפת דיני בעלי החיים וסיוע משפטי לפעילים - הקליניקה משתתפת ומעירה על הליכי חקיקה ומדיניות הנוגעים להגנת בעלי חיים. השנה, לקחה הקליניקה חלק בדיונים הנוגעים להארכת תקופת המעבר ללולים ללא כלובים בתעשיית הביצים (עבור חלק מהלולים, בעקבות המלחמה), הגנת חיות בר והרחבת האחריות הפלילית לגבי חלק מעבירות צער בעלי חיים.

הקליניקה הגישה למשרד החקלאות חמש תלונות בגין חשדות להתעללות בבעלי חיים בבתי מטבחים, בהמשך לליקויים קשים שצוינו בדוחות ביקורת שפורסמו. בעקבות כשלים בטיפול בתלונות ובמענה שנתקבל, שלחנו פנייה עקרונית למשרד החקלאות העוסקת בליקויים במערך הפיקוח והאכיפה, כמו גם במילוי הוראות הדין בהגנה על בעלי החיים ושמירת זכויות מתלוננים.

הקליניקה הגישה לתביעה הצבאית חוות דעת משפטית בתיק תקדימי בו הואשם חייל בעבירות צער בעלי חיים והתנהגות שאינה הולמת, לאחר שהרג צפרדע באופן פוגעני במיוחד. החייל הורשע בשתי העבירות, ובגזר הדין הדגיש בית הדין הצבאי את חשיבות המאבק בהתעללות בבעלי חיים.

הגנה על אקטיביסטים - הקליניקה מעניקה ייעוץ לפעילות סביבה ובעלי חיים בנושא חופש הביטוי והמחאה, לרבות ייצוג משפטי במידת הצורך. בין היתר, הקליניקה ייצגה פעילה שהוגש נגדה כתב אישום שייחס לה הסגת גבול למדגרה לצורך התקנת מצלמות במקום. בעקבות הייצוג כתב האישום בוטל.

סיוע לעמותות - לצד ייצוג עמותות ותיקות וגדולות, הקליניקה מסייעת לעמותות קטנות ובפרט עמותות בראשית דרכן, שאין להן מחלקה משפטית או יכולת לשלם על ייעוץ משפטי, בין היתר: עמותת "מעברים בטוחים לחיות בר", "ע.ט.ל.ף - עזרה וטיפול לעטלפי פירות", "בית שאן אוהבת חיות", "מעברים בטוחים לחיות בר" ו-"Paw Aid".

סטודנטים: שיראל אברמוב ועילי אטיאס

סחר בחיות בר - הסחר הלא חוקי בחיות הבר הוא אחד מענפי הפשע המאורגן הגדולים בעולם. סחר זה כרוך בהתעללות נרחבת בבעלי חיים ובעבירות כלכליות, והוא אחד הגורמים המרכזיים למשבר המגוון הביולוגי. הקליניקה היא חלק מקבוצת מחקר ועבודה הפועלת להפסקת הסחר הלא חוקי בחיות בר, ולשינוי מדיניות בנושא. בין היתר, התקבלו חלק מהערות הקליניקה במסגרת שימוע ציבורי שערכה רשות הטבע והגנים בתחום הסחר בחיות הבר. השנה הקליניקה התמקדה בפרקטיקות אכזריות בסחר זה, וניסחה הצעות חקיקה להפסקת השימוש בחיות בר במופעים ולהפרדתם של גוזלים מהוריהם הביולוגיים לפני גמילה לצורך "האכלת יד". כמו כן פנינו למשרד החקלאות ולרשות הטבע והגנים בבקשה לאסור החזקה של זוחלים במגירות. לצד זאת הגשנו בקשות חופש מידע רבות להמשך ניטור הנושא וטיפול הרשויות בו.

יחסי אדם-חיה - פרויקט זה מבקש לשנות תפיסות חברתיות כלפי בעלי החיים, תוך קריאת תיגר על ניצול ממוסד או פגיעה "שקופה" בהם מצד אחד, לצד הגנה על קשר הדדי ומיטיב בין בני אדם לבעלי חיים מצד אחר. הקליניקה הגישה למשטרה פניות עקרוניות בנוגע להפסקת השימוש בסוסים לפיזור הפגנות, נוכח הפגיעה הקיצונית בהם ובמפגינים. בעקבות הפניות פורסמו נהלים חדשים, אך אלה לא ענו לדרישות ואף העצימו את הפגיעה (בין היתר, שימוש אגרסיבי בסוסים במקביל לאמצעים אחרים, והסדרה לראשונה של הצלפה במפגינים). בקרוב תוגש עתירה בנושא לבג"ץ בשם עמותת תנו לחיות לחיות. נשקל גם שתוף פעולה בעניין זה עם האגודה לזכויות האזרח. לעתירה יצורפו חוות דעת מומחים לרווחת בעלי חיים, ותצהירי מפגינים שהיו עדים לפגיעה בסוסים או חוו אלימות מצד פרשים.

סטודנטים : רועי ארליך ואביב שחר-קריסטל

הכרה בזכויות מהותיות לבעלי חיים - מדובר בפרויקט מתמשך של [שיתוף פעולה](#) עם הארגון האמריקאי Nonhuman Rights Project (NhRP) הפועל לשינוי מעמדם המשפטי והמוסרי של בעלי החיים בעולם באמצעות עתירות לצווי הביאס קורפוס. הקליניקה פועלת להגשת עתירה דומה, בשיתוף פעולה עם עו"ד מיכאל ספרד. בעקבות אירועי המלחמה והקשב הציבורי והמשפטי הנדרש לפרויקט, הקליניקה עסקה בשנה זו בהכנת קמפיין ליווי התיק. אנו מעוניינים להגיש את העתירה במהלך הסמסטר הראשון של שנת הלימודים תשפ"ה.

הקליניקה לתובענות ייצוגיות

מבוא

הקליניקה החלה את פעילותה באוקטובר 2011 במרכז הבינתחומי הרצליה, ומזה 13 שנים פועלת בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב. הקליניקה מנוהלת על ידי עו"ד נועה מלצר צ'רנוברודה, כאשר במהלך סמסטר א' עו"ד שירה לוקסנבורג מילאה את מקומה, בשל חופשת לידה. ד"ר שי נ. לביא משמש כמנחה האקדמי ומר איתי בן ארצי שימש כרכז הקליניקה. בשנת תשפ"ד הקליניקה מנתה 13 סטודנטים וסטודנטיות.

הפעילות האקדמית בקליניקה

א. תכנית הלימודים:

שיעורים עיוניים מעשיים: בשנה כתיקונה, הקליניקה נוהגת לקיים ימי הכשרה מרוכזים בשבוע האחרון של חופשת הקיץ, במהלכה מועברים כ-10 שיעורים עיוניים ומעשיים, כאשר יתרת השיעורים מתקיימים במהלך שנת הלימודים, אחת לשבועיים. בשנת תשפ"ד תכנית ההכשרה הייתה אמורה להיפתח ביום 8.10.2023. בעקבות פרוץ המלחמה ימי ההכשרה בוטלו והשיעורים הושלמו במהלך שנת הלימודים, במסגרת מפגשים כיתתיים שהתקיימו אחת לשבוע.

במהלך השנה הסטודנטים עברו שיעורים עיוניים ומעשיים, בין היתר, בנושאים: מבוא לתובענות ייצוגיות; תנאים לאישור תובענה ייצוגית; פשרות בתובענות ייצוגיות; תובענה ייצוגית נגד רשות; מעשה בית דין בתובענות ייצוגיות; סימולציה של הליך גישור והגעה להסכם פשרה; ושיעור על כתיבה משפטית. עבודת ההכנה שהגישו הסטודנטים לצורך שבוע ההכשרה נבדקה והוחזרה עם משוב (ללא ציון) ושימשה לצורך סדנת מחקר משפטי שעברו הסטודנטים בצוותים.

הרצאות אורח: השנה הקליניקה אירחה 7 הרצאות אורח במסגרתן הוצגו בפני הקליניקה זוויות שונות של ההליך הייצוגי בפרקטיקה. רשימת המרצים כללה את עו"ד נופר טל, בהרצאה על ייצוג נתבעים; עו"ד יעל רימר, בהרצאה על ייצוג נתבעים; עו"ד חן שידלובסקי, יועצת משפטית במטא ישראל, בהרצאה על התמודדות של חברות בינלאומיות עם תובענות ייצוגיות בישראל; סיור בבית המשפט העליון ומפגש עם כב' השופט עופר גרוסקופף, אשר ניהל עם הסטודנטים שיח פתוח בנושא תובענות ייצוגיות מכס השיפוט; עו"ד חמד סוויד, בהרצאה על תובענות חברתיות; עו"ד לירן חשין ברוש, ממחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים בהרצאה על נקודת המבט של היועמ"ש; והמגשרת והשופטת בדימוס, הילה גרסטל, על נקודת המבט של המגשר. יצוין שגם עו"ד עפר פירט הוזמן להרצאה על מימון תובענות ייצוגיות, אשר בוטלה באותו היום בשל מחלתו.

פרזנטציות: במהלך סמסטר ב' הסטודנטים הציגו פרזנטציות על הפרויקטים שהם ליוו במסגרת הפעילות המעשית. כל צוות התבקש להתמקד בסוגיה או אתגר משפטי שהתמודד איתו במהלך השנה ולקיים דיון אינטראקטיבי בעניין, עם שאר חברי הקליניקה.

ב. ניירות העמדה: הסטודנטים נדרשו להגיש שני ניירות עמדה (מעקבי פסיקה) על החלטות/פסקי דין עדכניים שניתנים בתחום הייצוגיות, באורך של 2 עמודים.

הפעילות המעשית בקליניקה

הסטודנטים/יות בקליניקה חולקו לחמישה צוותים. כל צוות טיפל במספר פרויקטים מתוך הרשימה שלהלן. חלק מהפרויקטים נוגעים לייצוג וליווי הליכים בערכאות המשפטיות וחלקם מתמקדים בקידום הליכי חקיקה, מדיניות ומחקר, לטובת ייעול ופיתוח רוחבי של הליך התובענה הייצוגית. משימות הצוות הותאמו לצרכי הפרויקט

הרלוונטי וכללו, בין היתר, עריכת מחקרים משפטיים, גיבוש חוות דעת, סיוע בהכנת כתבי בי דין ומסמכים משפטיים, גיבוש אסטרטגיה של התיק, היערכות לדיונים והשתתפות בפגישות עם ארגונים, מומחים וגורמי מקצוע רלוונטיים.

רשימת הפרויקטים הפעילים שטופלו על ידי הקליניקה במהלך השנה

א. ייצוג בעלי דין בהליכי תובענה ייצוגית

א.1 ת"צ (מחוזי מרכז) 16-11-40693 אברוקין נ' חברת קדישא (גחש"א) פ"ת

בחודש נובמבר 2016 הקליניקה, בשיתוף משרד עוה"ד גיל רון, קינן ושות', הגישו לבית המשפט המחוזי מרכז בקשה לאישור תובענה ייצוגית, כנגד חברת קדישא (פתח-תקווה) ומנהליה, בגין קבורת יוצאי מדינות חבר העמים לשעבר בחלקות נפרדות מיתר הנפטרים, בשני בתי עלמין בפתח תקווה. בחודש יוני 2021 הבקשה אושרה ונקבע כי הקבורה הנפרדת בוצעה בהתאם למדיניות מפלה, לפי ארץ הלידה של הנפטרים תוך נקיטת "גישה פטרונית וסטריאוטיפית כלפי יוצאי ברית המועצות".

בחודש פברואר 2024 התקיימו דיוני הוכחות בשלב התביעה במסגרתם נחקרו העדים מטעם הצדדים. במהלך החודשים אפריל-יולי 2024 הוגשו סיכומים בתיק וביום 20.8.2024 ניתן פסק דין, במסגרתו כב' המשנה לנשיאה השופטת חנה קיציס, קיבלה את התביעה וקבעה כי על הנתבעות לפצות את חברי הקבוצה בסך כולל של כ- 4.2 מיליון ₪.

פסק הדין כולל קביעות משמעותיות לעניין הפליה בקבורה והכיר בפגיעה הקשה הגלומה בקבורת יוצאי ברית המועצות בחלקות נפרדות. מדובר בפסק דין ראשון ותקדימי בהליך ייצוגי אשר מכיר בהפרדה בין קבוצות כהפליה ופוסק פיצוי בגינה. סכום הפיצוי, 1,200 שח לחבר קבוצה, חוצה את תקרת הזכוכית המקובלת בפיצוי בגין נזק לא ממוני בהליך ייצוגי כאשר החובה לשלם לחבר קבוצה באופן אישי, תקדימית אף היא. חומרת הפגיעה קיבלה גם ביטוי בהטלת אחריות אישית על מנהלי בית העלמין.

לנוכח חשיבות הציבורית של פסק הדין, התיק קיבל סיקור נרחב בתקשורת וכתבות בעניין התפרסמו בעיתונים מובילים בתחומם, לרבות כלכליסט ו-The Marker.

חוות הדעת והסקר נתמכות במימון הקרן למימון תובענות ייצוגיות, עד לסך של 60,000 ש"ח.

הסטודנטים יות אשר עבדו על התיק ביצעו עבודת הכנה אינטסיבית לחקירות ולסיכומים – הכינו מחקרי רקע על העדים מטעם התביעה והנתבעת; סייעו בהכנת סימולציות לחקירות לעדי התביעה; השתתפו בפגישות הכנה רבות וארוכות עם הצוות המשפטי ועדי התביעה; ערכו בדיקות משפטיות; וכמובן, הגיעו לימי הדיונים.

סטודנטיות.ים: עילי ספורטה, יובל מילר, יהונתן שמעון

א.2 ת"צ 23-02-5120 קו לעובד (ע"ר) נ' ילמזלר אינטרנשיונל, חברה לבניה ותיירות טקסטיל בע"מ

בחודש פברואר 2023 הקליניקה, בשיתוף משרד עוה"ד גיל רון, קינן ושות', הגישו בשם עמותת "קו לעובד", לבית הדין האזורי לעבודה חיפה בקשה לאישור תובענה ייצוגית נגד חברת בניה טורקית, בגין טענות להפרות חמורות ומתמשכות של זכויות עובדים הכוללות, בין היתר, טענות לפגיעה בחירות העובדים לעזוב את מקום עבודתם באמצעות החתמה על שטרי חוב; תשלום בחסר בגין שעות נוספות; העסקה במשמרות לילה ברצף; עריכת תשלומי שכר פגומים; ואי העברת תשלום חלק הפרשות פנסיה ופיצויי פיטורין.

לאחר הגשת כתבי הטענות, התקיים דיון קדם משפט ובהמשך התנהלו הליכים מקדמיים, במסגרתם התקבלה בקשת המבקשת לגילוי מסמכים ומענה על שאלון, והגשת תצהיר נוסף מטעם המבקשת של עובד נוסף של המשיבה המתגורר בתורכיה. בחודשים מרץ ומאי 2024 התקיימו שני דיוני הוכחות בתיק במסגרתם נחקרו עדי המבקשת הכוללים עובד המשיבה לשעבר; עו"ד אלעד כהנא, מנהל המחלקה למשפטית בעמותת קן לעובד; הגב' סיגל רוזן, מקדמת פעילות ציבורית במוקד למהגרים ופליטים; ועובד נוסף לשעבר של המשיבה, אשר הגיע מטורקיה לטובת החקירה. בהמשך נחקר מר אריק אחמט, בכיר מטעם המשיבה אשר לאורך השנים מילא תפקידים שונים. בחודש יולי 2024 הוגשו סיכומים במתכונת של עיקרי טיעון מטעם המבקשת, אשר יושלמו בעל פה במסגרת דיון שנקבע ליום 3.10.2024, לאחר הגשת עיקרי טיעון מטעם המשיבה.

הסטודנטים. יות אשר עבדו על התיק ביצעו עבודת הכנה אינטנסיבית לחקירות ולסיכומים – הכינו מחקרי רקע על העדים מטעם התביעה והנתבעת; סייעו בהכנת סימולציות לחקירות לעדי התביעה; נכחו בפגישות הכנה רבות וארוכות עם הצוות המשפטי ועדי התביעה; ערכו מחקרים משפטיים מורכבים; והשתתפו בדיונים.

סטודנטים/יות: יותם דואק, ליבי וייס, ויסמין ילין-פס.

א.3 ת"צ (מחוזי י-ם) 37161-05-18 רבאח נ' ההסתדרות המדיצינית הדסה ואח'

בחודש מאי 2018 הקליניקה בשיתוף משרד עוה"ד גיל רון, קינן ושות', הגישו בקשה לאישור תובענה לבית המשפט המחוזי בירושלים כנגד ארבעה בתי חולים, בעילה של הפליה בגין שיבוץ יולדות ערביות בחדרי אשפוז נפרדים. לאחר הליך גישור שלא נשא פרי, בחודשים יוני-יולי 2022 התקיימו דיוני הוכחות וסיכומים. ההליך ממתין להחלטה למעלה משנתיים.

א.4 גיבוש ייצוגית חדשה בשיתוף הקליניקה לזכויות עובדים – בעניין נוטלי דם

במהלך השנה הקליניקה לזכויות עובדים הובילה, בשיתוף הקליניקה לתובענות ייצוגיות, עמותת "למען", עו"ד מורן סבוראי ועו"ד איה ברבשטיין, גיבוש בקשה לאישור תובענה ייצוגית כנגד קופת חולים כללית, "סל שירותי סיעוד" ו-"אור ועזר שירותי סיעוד ורווחה", אשר תוגש לבית הדין לדניי עבודה בבאר שבע. עניינו של ההליך בהעסקת עובדים, בתפקיד נוטלי דם, בסניפים של כללית במיקור חוץ, באמצעות חברות שירות. לטענה המבקשות מדובר במודל העסקה פיקטיבי, וכי יש לראות בכללית כמעסיק הישיר שלהם החל מהיום הראשון. לחילופין, יש לראות בחברות השירות קבלניות כוח אדם ובהתאם לדין הרלוונטי לקבוע כי עובדים אשר עבדו למעלה מ-9 חודשים צריכים להיקלט כעובדים מן המניין אצל כללית. בגין עילות אלו ועילות נוספות בית המשפט מתבקש לתת סעדים הצהרתיים ולהורות על פיצוי רטרואקטיבי אשר ישקף את הפערים בין קליטת העובדים במודל של העסקה משולשת לבין התנאים היו זכאים לו הועסקו בהעסקה ישירה.

הסטודנטיות סייעו בהכנת הבקשה, ובכלל זאת נפגשו עם המבקשות ומבקשות פוטנציאליות, בחנו את התאמתן לשמש כמבקש ייצוג, גיבשו תצהיר וסייעו בעריכת הטיוטות.

סטודנטיות: עדן גלזר ומרים סיאגה

א.5 בחינת ייתכנות לייצוגית חדשה בשיתוף הקליניקה לאיכות סביבה וזכויות בעלי חיים – הטעיה צרכנית בעניין ביצים.

הקליניקה לתובענות ייצוגיות בשיתוף הקליניקה לזכויות בעלי חיים, בוחנות היתכנות להגשת בקשה לאישור תובענה ייצוגית בעניין הטעיה צרכנית על גבי אריזות ביצים בנוגע לתנאי גידול של התרנגולות. הסטודנטים ערכו מיפוי של שוק הביצים, אספו תשתית עובדתית רלוונטית וערכו מחקרים משפטיים לגבי עילות רלוונטיות. טרם התגבשה החלטה לגבי ניהול ההליך.

סטודנטיות.ים : עילי ספורטה, יובל מילר, יהונתן שמעון

א.5 בחינת ייתכנות לייצוגית חדשה בשיתוף הקליניקה לזכויות ניצולי שואה ואנשים בזקנה – כשל ביידוע על סיום תקופת הביטוח הסיעודי

הקליניקה לתובענות ייצוגיות בשיתוף הקליניקה לזכויות ניצולי שואה ואנשים בזיקנה, בוחנות היתכנות להגשת בקשה לאישור תובענה ייצוגית כנגד חברות ביטוח, בשל פקיעת הביטוח הסיעודי מבלי שנמסרה על כך הודעה באמצעים סבירים. במסגרת ההיערכות התקיימה פגישה עם המועצה לצרכנות ומספר פגישות לאיתור אדם בעל עילת תביעה שיוכל להוביל את ההליך כמבקש ייצוגי.

הסטודנטים השתתפו בחלק מהפגישות וערכו מחקרי משפטיים לבחינת העילות הרלוונטיות.

סטודנטיות.ים : תום מאור ותומר רונן.

ב. הגשת התנגדויות להסדרי פשרה

בהעדר הליך אדוורסרי בשלב אישור הסדר פשרה בהליך הייצוגי, הקליניקה רואה חשיבות רבה במעקב שוטף אחר הסדרי פשרה (אשר נערך על ידי רכז הקליניקה וכן על ידי אחד מצוותי הסטודנטים) והגשת התנגדויות מכוח סעיף 18(ד) לחוק, בנסיבות בהן הסדר פשרה אינו ראוי, הוגן וסביר עבור חברי הקבוצה מיוצגת. לאורך השנים הקליניקה הגישה עשרות התנגדויות להסדרי פשרה, אשר ברובן המכריע השפיעו באופן משמעותי על ההסדר והביאו לתיקונו או ביטולו.

ב.1 ת"צ 15-11-29836 ות"צ 29821 יעקבי ואח' נ' 012 סמייל טלקום ואח'

בחודש מרץ 2023 עמותת הצלחה לקידום חברה הוגנת הגישה, באמצעות הקליניקה ועו"ד אלעד מן, התנגדות לבקשה לאישור הסדר פשרה אשר הוגש בגדר ההליך שבכותרת, לאחר שבית המשפט אישר את ניהול התובענה כייצוגית. על פי הנטען בתובענה הנתבעות התנו את שירותיהן במכירת "ציוד קצה" בניגוד לתנאי הרישיון. לאחר הגשת כתבי טענות הצדדים הגישו בקשה לאישור הסדר פשרה, לפיו הנתבעות יקצו למנויי שירות הטלפון הקווי הטבה של חבילות שיחות לחו"ל מטלפון נייד בשווי 8,500,000 ₪. לעמדת העמותה קיים חשש לפער מהותי בין שווי ההטבה האמיתי לבין השווי הנחזה בהסדר וזאת, בין היתר, בשל פוטנציאל נמוך למימוש ההטבה והעדר מנגנונים אפקטיביים למעקב, פיקוח והבטחת שווי ההסדר. לאחר הגשת תגובה להתנגדות מטעם הצדדים, בית המשפט המליץ על תיקון ההסדר בהתאם לטענו העמותה. בחודש יולי התקיים דיון בעניין וסמוך לאחריו הצדדים הגישו הסדר מעודכן. העמותה רשאית להגיב להסדר עד ליום 19.9.2024.

הסטודנטים סייעו בהיערכות לדיון ובכלל זאת השתתפו בשיחות עם עו"ד אלעד מן, מיפו את הטענות, ערכו בדיקות והגיעו לדיון.

סטודנטים.ות : עמית לוי, איתמר כהן ונועה כהן.

ב.2 ת"צ (אזורי ת"א) 20-01-48474 דנישבסקי נ' מ. יוחננוף ובניו (1998) בע"מ

עניינו של ההליך בבקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה בשם עובדי המשיבה בגין שתי עילות - האחת, פגיעה בזכויות עובדים בעלי הסדר ביטוחי קיים במועד העסקתם, לקבלת תשלומים לפנסיה החל ממועד התחלת העבודה

או באופן רטרואקטיבי, לאחר שלושה חודשי העסקה; השנייה, פגיעה בזכאות עובדי המשיבה לתשלום בגין ימי חג אשר אירעו במהלך שלושת חודשי העסקה הראשונים לעבודתם. בטרם השיבה המשיבה לבקשת האישור, הצדדים הגישו בקשה לאישור הסדר פשרה. בחודש יוני 2022 הגישה הקליניקה, בשם עמותת קו לעובד, התנגדות להסדר הפשרה. בעקבות התנגדות הקליניקה הוגשה התנגדות ברוח דומה, מטעם היועמ"ש ובהמשך לכך הצדדים חזרו להליך גישור והגישו הסדר פשרה מתוקן בחודש יולי 2023. הקליניקה הגישה התנגדות נוספת להסדר המתוקן, בין היתר בשל העדר נתונים ומידע לבחינת ההסכמה על הסתלקות מעילת הפנסיה וסבירות הסכום המוסכם ביחס לתשלום בגין דמי חגים. כן נטען כי אין הצדקה לקבוע סכום על דרך האומדנא וכי יש לקבוע מנגנון שיורי לפי יתרת הכספים תועבר לקרן לחלוקת כספים שנפסקו כסעד לפי סעיף 27(א) לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (ולא לקרן פנימית של המשיבה). כן התנגדה הקליניקה לכך ששכר טרחת עו"ד המבקש אינו מותנה במימוש ההסכם בפועל, ועמדה על כך כי בכך לא ייווצר לתמרץ ביחס לאיתור חברי הקבוצה ומימוש ההסדר.

בעקבות הגשת התנגדות הקליניקה הוגשה התנגדות דומה על ידי היועצת המשפטית לממשלה, שחזרה על עיקרי הטענות שהועלו בהתנגדות הקליניקה.

ביום 7.3.2024 ניתנה החלטת בית הדין האזורי לעבודה בבת ים (כב' השופטת אופירה דגן טוכמכר) אשר קיבלה חלק ניכר מהתנגדות הקליניקה. לצדדים ניתנה האפשרות לתקן את הסכם הפשרה בהתאם להסתייגויות והם נתבקשו להשלים מסמכים, על מנת שניתן יהיה לאמור את סבירות ההסדר. בחודש מאי 2024, לאחר המצאת המסמכים, התקיים דיון במסגרתו הקליניקה עמדה על כך שהסדר נעדר תשתית לבחינת סבירותו. בית המשפט הורה למשיבה להמציא נתונים ופרטים נוספים ו"קו לעובד" רשאית להגיש התייחסות בעניין עד סוף ספטמבר 2024.

הסטודנטים סייעו בהיערכות לדיון ובכלל זאת בבחינת המסמכים שהוגשו, גיבוש טיעון ועריכת מחקרים משפטיים. לאחר הדיון הסטודנטים סייעו בניתוח המסמכים שהוגשו בעקבותיו.

סטודנטיות.ים: עילי ספורטה, יובל מילר, יהונתן שמעון

ב.3 ת"צ 18-01-22370 שמשון ואח' נ' שקדיה ואח'

עניינו של ההליך בשלושה מוצרים אשר הוצגו כמוצרים כשרים, ואחד מהם כמוצר "פרווה", על אף שלא קיבלו את האישורים הנדרשים ושהמוצר הרלוונטי מכיל אבקת חלב. לאחר אישור ניהול התובענה כייצוגית, הצדדים הגישו בקשה לאישור הסדר פשרה במסגרתו הוסכם על פיצוי בסך 800,000 ₪ אשר ישולם באמצעות תרומת מוצרים לנ"ל ושלוש עמותות, תוך מתן אפשרות לנתבעות להשתמש בקופת הפיצוי לטובת הכשרת עובדים בנושא כשרות. בחודש אוגוסט 2024 עמותת הצלחה לקידום חברה הוגנת הגישה, באמצעות הקליניקה ועו"ד אלעד מן, התנגדות להסדר בטענה כי המתווה המוסכם חוטא לתכליות הדין וזאת בין היתר בשל חשש לפער ממשי בין שווי התרומות לבין שווי ההסדר הנחזה ובשל הכשל הגלום בייעוד הפיצוי לטובת מימון פעילות של הנתבעות. טרם הוגשו תגובת הצדדים להתנגדות.

הסטודנטים סייעו באיתור ההתנגדות, גיבוש הטיעונים, עריכת מחקרים משפטיים והכנת טיוטה.

סטודנטים.ות: עמית לוי, איתמר כהן ונועה כהן.

ב.4 ת"צ (אזורי ת"א) Grosu Nadejda 722-12-16 נ' מנפאואר קר בע"מ; ת"צ (אזורי ת"א) 37270-04-16 נליה קוטניאקובה נ' דנאל אדיר יהושע בע"מ

מדובר בשתי בקשות לאישור תובענה ייצוגית שהוגשו בטענה לתשלום פדיון חופשה לעובדות סיעוד, מהגרות עבודה, במהלך תקופת העבודה מבלי שהוצאו לחופשה בפועל; ובטענה להפקדת כספים בחסר להסדר הפנסיוני.

לאחר שתביעות אלה אושרו כייצוגיות, חברות הסיעוד הגישו בקשות רשות ערעור על החלטות האישור. בהמלצת בית הדין הארצי, הצדדים הגיעו להסדר פשרה שלכאורה קובע הסדרה עתידית, אך ללא כל פיצוי לחברות הקבוצה. הקליניקה הגישה בשם עמותת קו לעובד, התנגדויות להסדרי הפשרה. בעקבות ההתנגדויות ולאחר קיום הדיון בעניינין, ניתנה החלטה הדוחה את הסדרי הפשרה. חברות הסיעוד הגישו בקשות רשות לערער על החלטת בית הדין לדחות את הסדרי הפשרה (בר"ע 2257-11-21, בר"ע 21-11-2168), הקליניקה הגישה תגובה ובחודש דצמבר 2021 התקיים דיון, במסגרתו הוחלט בהסכמה, כי בקשות רשות הערעור על ההחלטה הדוחה את הסדר הפשרה ימחקו, וכי הערעורים שהוגשו על החלטות האישור יוגשו מחדש. בהתאם, בחודשים פברואר ומרץ 2022 הגישו חברות הסיעוד בקשות רשות ערעור (מחודשות) על החלטות האישור (עת"צ 22-03-22439, בר"ע 64693-02-22) ונקבע כי אלה ישמעו עם ערעור נוסף באותו עניין, שהוגש נגד חברת הסיעוד מתן חן (ע"ע 18-03-52398). לאחר הגשת סיכומים מטעם הצדדים וכן עמדה מטעם העמותה (באמצעות הקליניקה), התקיים דיון בבית הדין הארצי אשר בסופו הצדדים, בהמלצת בית הדין, הודיעו על כוונתם לשוב להליך גישור. הצדדים אמורים להגיש את הסכם הפשרה המתוקן בשבועות הקרובים (אוגוסט 2024).

ג. עתירות לבג"ץ

בג"ץ 2599/24 הצלחה נ' שר המשפטים: בחודש מרץ 2024 הגישה קליניקה לתובענות ייצוגיות בשם עמותת "הצלחה" - לקידום חברה הוגנת, עתירה לבג"ץ בעניין אי מינוי חברי הנהלת הקרן למימון תובענות ייצוגיות שהוקמה מכוח ס' 27(א) לחוק תובענות ייצוגיות. בשל אי השלמת כתבי המינוי של חברי הנהלה, הקרן, האחראית למימון של עשרות ואף מאות תובענות ייצוגיות בעלות ערך משמעותי, לא פעלה חודשים רבים. בעתירה שהוגשה לאחר מספר פניות שנעשו מטעם עמותת הצלחה, נטען כי השיתוק בהנהלת הקרן למימון פוגע בתובעים ייצוגיים ובציבור כולו, וכן בתכליות שלשמן הוקמה הקרן – לתמרץ תובעים ייצוגיים להגשת תובענות ייצוגיות טובות ובעלות ערך חברתי משמעותי, ולהקל על העלויות הגבוהות הכרוכות בניהול תובענה ייצוגית.

בעקבות העתירה מינה שר המשפטים, יריב לוי, את חברי הקרן למימון תובענות ייצוגיות.

סטודנטים.ות: עמית לוי, איתמר כהן ונועה כהן.

ד. מעקב אחר מימוש הסדרי פשרה

ד.1 ת"צ (אזורי חי') 10-07-42864 יורשי המנוחה גאולה בויטלר ז"ל נ' שירותי בריאות כללית

הקליניקה ייצגה את המועצה לצרכנות בהתנגדות להסדר פשרה, בתובענה ייצוגית הנוגעת לזכויות ניצולי השואה לפטור מתשלום דמי השתתפות עצמית בגין טיפולים ותרופות אשר נוגעים "למחלות המוכרות". לאחר שהתקבלו חלק ניכר מטענות הקליניקה הוגש ואושר הסדר פשרה מתוקן. מדיווחי הממונה על מימוש ההסדר עלה כי מעל ל-17,000,000 ש"ח הושבו לחברי קבוצה המבוטחים אצל המשיבה באופן פרטני; וכי לא נבדקה הזכאות לפיצוי של חברי קבוצה שאינם בין החיים. המבקש הגיש בקשה לבדוק את זכאות חברי קבוצה אלו להחזר, ולאחר שזו נדחתה על ידי בית הדין האזורי, הוגשו בקשת רשות הערעור לבית הדין הארצי וכן עמדה מטעם המועצה (באמצעות הקליניקה), התומכת בקבלתה. בית הדין קיבל את עמדת הקליניקה ובאוגוסט 2020 קיבל את הערעור והורה על החזרת התיק לדיון בבית הדין האזורי, לצורך בחינת הסדר פשרה משלים. הקליניקה, בשם המועצה, הגישה טיעון מפורט ביחס לבדיקת זכאותם של חברי הקבוצה שטרם פוצו והחשיבות במיצוי המאמצים לאיתורם. מנגד, הצדדים הגישו בקשה לאישור הסדר פשרה, לפיו יתרת הכספים תוענק לניצולי השואה מבוטחי כללית באמצעות פטור מהשתתפות עצמית בטיפולי שיניים, עד לשווי של 15 מיליון ש"ח. הקליניקה הגישה התנגדות להסדר ולאחר השלמת נתונים מטעם המשיבה ושלושה דיונים שהתקיימו בעניין, בחודש מרץ 2021 אושר הסדר הפשרה המשלים, לרבות הנחיות להגשת דוחות מימוש מדי חצי שנה. הדוחות הצביעו באופן עקבי על שיעורי מימוש נמוכים מאד. הקליניקה הגישה בשם המועצה תגובות ובקשה למתן הוראות ביחס לאותם דוחות, הקוראת

לבית המשפט לסגת מהמתווה ההסדר לטובת מנגנונים אחרים, אשר יבטיחו את ביצוע התשלום במועדים שנקצבו לכך בפסק הדין. במקביל המשיבה הרחיבה את ההטבות המוצעות על ידה, אולם לעמדת הקליניקה מדובר בפתרון חלקי ובלתי מספק. בחודש פברואר 2024 הוגש דוח המימוש החמישי, אשר הצביע לכאורה על עלייה באחוזי המימוש, אך זו עדיין רחוקה משמעותית מסכום המימוש אליו נדרשה כללית להגיע עד לחודש אפריל 2024, המועד אשר נקבע בפסק הדין המשלים למימוש מלא של הסדר הפשרה. הקליניקה עמדה על כך שדוחות המימוש האחרונים של כללית לא נתמכו בנתונים עובדתיים ובאישורים הנדרשים על מנת לאמת את הנתונים הנטענים על ידה. כמו כן, טענה הקליניקה כי לאור העובדה כי אחוזי המימוש עדיין רחוקים מלהיות מספקים, ולאור חלוף הזמן ותוחלת החיים הקצרה ממילא את הקבוצה – יש להורות על העברת כספי המימוש הנוותרים לקרן לחלוקת כספים.

בית המשפט הביעה נכונות לשקול את הצעת הקליניקה, ככל שהדבר יידרש, לאור הממצאים של דוח המימוש השישי, לכשיוגש. בחודש יולי 2024 הוגש דו"ח מימוש ובהמשך לכך הוגשה הודעה מטעם כללית. על המועצה להגיש את תגובתה בחודש ספטמבר 2024

סטודנטים/יות: איתמר כהן, נועה כהן ועמית לוי.

2.4 ת"צ (מחוזי ת"א) 6658-12-15 פולר נ' ש.שלמה החזקות בע"מ

בקשה לאישור תובענה ייצוגיות שהוגשה בגין חיוב ביתר של לקוחות שירותי הליסינג התפעולי בגין פוליסה לביטוח רכב חובה. בחודש מאי 2018 הגישה הקליניקה, בשם המועצה הישראלית לצרכנות, התנגדות להסדר הפשרה. בעקבות ההתנגדות ולאור המלצות חוות דעת הבודקת שמונתה, הסדר הפשרה תוקן, תוך שיפור מנגנוני הפיקוח על מימוש ההסדר. בחודש מאי 2021 ניתן פסק דין המאשר את ההסדר המתוקן ומורה על הוצאות בגובה 75,000 ש"ח לטובת המועצה נוכח תרומתה. לאורך השנים הקליניקה עוקבת אחר דוחות המימוש. בחודש יולי 2023 פורסם דוח מימוש רביעי אשר הצביע על ירידה ניכרת באחוזי המימוש, אשר נמשכה גם בדוח המימוש החמישי שהוגש על ידי הבודקת בחודש פברואר 2024.

הקליניקה הגישה בשם המועצה הישראלית לצרכנות את עמדתה ביחס לשני הדוחות האחרונים שהוגשו, ועמדה על כך שהירידה הניכרת באחוזי המימוש (אשר עמדו בשנים הראשונות להסדר על מעל ל-50% מימוש) מצביעות על כך שההסדר במתכונתו הנוכחית מיצה את יכולת המימוש שלו. המועצה התייחסה לממצאי הבודקת בדוחות שהוגשו, אשר הצביעה על כך שהסיבות לירידה באחוזי המימוש מצויות בכך שחברות הקבוצה אשר לרשותן עומד סך גדול של ימי מימוש, הן חברות, אשר המוצר המוצע במסגרת ההסדר אינו מתאים לדרכי עבודתן ודורש מהן תשלום משמעותי בעקבות השתתפות עצמית ורכיבים נוספים.

הקליניקה עמדה על כך שלפי ממצאי הבודקת המשיבה שמה רגליים לביצוע ההסדר בדרכים שונות, התנגדה להצעת הבודקת לאפשר מימוש חוזר לחברי קבוצה שכבר מימשו את זכותם, וגרסה כי יש להורות לבודקת לבצע בדיקות נוספות בנוגע לזהות חברות הקבוצה הנוותרות וצרכיהן ושווי מימוש ההסדר עד כה, ובהתאם לכך להורות על פתיחת ההסדר והתאמת הסדר הפשרה לצרכי החברות הנוותרות. עוד הבהירה הקליניקה כי באם המשיבה תסרב לשתף פעולה עם יצירת הסדר פשרה משלים, הרי שיש להורות על העברת יתרת כספי המימוש לקרן לתובענות ייצוגיות.

לאחר הגשת תגובת המועצה לדו"ח המימוש החמישי הבודקת הגישה הודעה בהסכמה מטעם הצדדים לעדכונים במנגנון המימוש. הצדדים, ובכלל זאת המועצה הגישו התייחסות בעניין והתיק ממתין להחלטה.

פרויקטים של מדיניות וחקיקה בטיפול הקליניקה

א. תיקון מס' 15 לחוק תובענות ייצוגיות

הקליניקה לתובענות ייצוגיות הגישה לוועדת חוק, חוקה ומשפט של הכנסת את עמדתה בנוגע לתיקון מס' 15 לחוק תובענות ייצוגיות. התיקון המוצע ביקש לשנות את סעיף 30(2) לחוק תובענות ייצוגיות, הקובע כי שר המשפטים יכול להוסיף על התוספת השנייה לחוק, כך שבמקום המילה "להוסיף", תופיע המילה "לשנות". משמעות התיקון היא ששר המשפטים יוכל לצמצם את התוספת השנייה ולמחוק ממנה עילות וחקיקים מבלי לעבור הליך חקיקה מסודר במליאת הכנסת, אלא על דרך של חקיקת משנה. לעמדת הקליניקה, מתן אפשרות לשר לצמצם במחי יד את עילות התביעה ורשימת החיקוקים בגינן ניתן להגיש תובענות ייצוגיות, תפגע בוודאות הקיימת בשוק עבור הנתבעים בענף זה, ותהווה מדרון חלקלק שיאפשר לנתבעים חזקים לנסות ולהשפיע על רשימת העילות המנויה בתוספת, ובכך לפגוע בזכות הגישה של התובעים לממש את זכותם באמצעות תובענה ייצוגיות.

הקליניקה הגישה את עמדתה לוועדה וכן התייצבה לדיון בוועדת חוקה, חוק ומשפט. בעקבות עמדת הקליניקה, שונה התיקון לחוק כך שהשר יוכל לשנות (כלומר לגרוע) רק פרטים שהתווספו על ידי השר (ולא על ידי הרשות המחוקקת).

סטודנט: איתמר כהן

ב. רפורמה לתיקון חוק תובענות ייצוגיות

בחודש מרץ 2023 התפרסם דוח העוסק בגיבוש המלצות לתיקוני חקיקה בחוק, במגוון רחב של נושאים לרבות לעניין חובת פניה מוקדמת, הוספת עילת פרטיות, שכר טרחה וגמול, חובות מגשר בהליכים ייצוגיים ועוד. ארבעה צוותים בקליניקה נדרשו לבחון את ההמלצות לעומק ולגבש עמדה מנומקת בעניין. תובנות הצוותים עובדו לנייר עמדה אשר הוגש לצוות ייעוץ וחקיקה בחודש אוקטובר 2023. לקראת הפיכתו של דו"ח הצוות לתזכיר חוק, צוות הנהלת הקליניקה נפגש עם צוות ייעוץ וחקיקה כדי להעביר בעל פה את עמדת הקליניקה ביחס לרפורמה המוצעת. בחודש אפריל 2024 משרד המשפטים פרסם תזכיר לקראת הצעת חוק, והקליניקה הגישה את התייחסות ביולי 2024. סמוך לאחר מכן התפרסמה הצעת חוק לתיקון חוק תובענות ייצוגיות (תיקון 16). הקליניקה לומדת ההצעה לקראת גיבוש עמדות והשתתפות בוועדות הכנסת.

הסטודנטים סייעו בהכנת ניירות העמדה ביחס לתזכיר, לקבות עריכת מחקרים משפטיים וגיבוש טיוטה.

סטודנטים/ות: עדן גלזר, מרים סיאגה, תומר רונן ותום מאור.

ג. כנס תובענות ייצוגיות בראי הרפורמה הצפויה בחוק תובענות ייצוגיות, בשיתוף עיוני משפט ומשרד המשפטים

הקליניקה יזמה כנס תובענות ייצוגיות בשיתוף מערכת עיוני משפט ומשרד המשפטים, לקראת פרסום. סימפוזיון בכתב העת עיוני משפט בנושא תובענות ייצוגיות.

בכנס ניתנו שתי הרצאות מפי שופטי בית המשפט העליון, כבוד השופטת רות רונן בעניין תפקיד המגשר בהליך הייצוגי וכבוד השופט עופר גרוסקופף לעניין מיון הליכים. כמו כן, התקיימו שלושה פאנלים בנושא פשרות, תובענות ייצוגיות במבט על ושכר טרחה. בין חברי הפאנלים השתתפו כבוד השופטת מיכל אגמון-גונן, פרופ' אלון קלמנט, ד"ר שי נ. לביא, פרופ' עילי בוקשפן, נציגים ממשרד המשפטים, עו"ד גיל אוריון ועוד

הכנס עורר עניין רב וביקוש גבוה. לכנס הגיעו כ-300 משתתפים, ותכניו קיבלו סיקור תקשורתי. תיזמון הכנס, ערב פרסום הצעת החוק הוביל תרם לעיצובה באופן אפקטיבי.

הסטודנטיות סייעו רבות בהפקת הכנס

סטודנטים/יות: עדן גלזר ומרים סיאגה

ד. הקרן לניהול ולחלוקת כספים שנפסקו כסעד בתובענה ייצוגית

הקליניקה מנהלת פיקוח ומעקב אחר פעילות "הקרן לניהול ולחלוקת כספים שנפסקו כסעד בתובענה ייצוגית", ובכלל זאת בוחנת האם כספי הקרן מנוהלים כראוי ומיועדים למטרה קרובה לעילת התובענה. לצורך כך הקליניקה הגישה בשם עמותת הצלחה לקידום חברה הוגנת, בקשות לפי חוק חופש מידע ובמהלך השנה האחרונה הגישה גם הערות לתיקון נוהל הוועדה. בעקבות פניותיה, בחודש נובמבר 2022 יו"ר הוועדה הזמין את הקליניקה לפגישה בהשתתפות חלק מחברי הקרן. לקראת הפגישה הסטודנטים/ות ערכו מחקר אמפירי על ייעוד כספי הקרן למטרות קרובות לעילת התובענה וריכזו נקודות לדיון. במסגרת הפגישה הוצגו בפני הקליניקה הליכי העבודה של הקרן, נתונים כספיים ויעדים לשיפור התנהלותה. הקליניקה והקרן הסכימו על המשך שיתוף פעולה עתידי ובהמשך לכך, הקליניקה העלתה על הכתב עקרונות שקיפות אשר ראוי ומצופה לנהל אורם את הדוחות השנתיים. הקליניקה ממשיכה לעקוב אחר פעילות הקרן, ובחודש אפריל 2023 גם הוציאה לקרן מכתב הנוגע לדו"ח פעילותה לשנת 2022. לאחר פרסום הדו"ח לשנת 2023 הסטודנטים ערכו טיוטה למכתב בעניין מידע חסר בדו"ח. המכתב טרם נשלח.

סטודנטים: תום מאור ותומר רוני.

ה. פנקס התובענות הייצוגיות

חוק תובענות ייצוגיות קובע הוראות לעניין ניהול פנקס תובענות ייצוגיות ובכלל זאת, מגדיר רשימת מסמכים אותם יש להעמיד לעיון הציבור בפנקס. מבדיקת הסטודנטים עולה כי בפועל הפנקס אינו מנוהל כראוי וכי המידע הנדרש אינו מוגש לציבור, כמתחייב על פי דין. כמו כן, הובא לידיעת הקליניקה כי הליכים המנוהלים על ידי "חסויים" אינם מופיעים בפנקס וכי הדבר פוגע במבקשים ייצוגיים ובאי כוחם, אשר לאחר השקעה בהכנת בקשה לאישור תובענה ייצוגית מתבשרים כי קיימת בקשה חסויה, תלויה ועומדת, באותו העניין. הקליניקה ניהלה חילופי תכתובות בעניין מול הנהלת בית המשפט, שהצהירה על כוונתה להוביל פרויקט לעדכון הפנקס וכי הצפי להשלמתו הוא בחודש ינואר 2022. מבדיקה נוספת של הקליניקה עלה כי חרף הצהרות הנהלת בתי המשפט, הפנקס עדיין לא כולל את כל המסמכים החייבים בפרסום בהתאם להוראות הדין. הקליניקה כתבה טיוטות פניה להנהלת בתי המשפט בעניין ניהול הפנקס והמשך טיפול בעניין ההליכים החסויים, ובמקביל פועלת לקידום גם מול ייעוץ וחקיקה.

סטודנטים/יות: תומר רוני ותום מאור

ו. מחקר אמפירי בנושא הסתלקות מתוגמלת

הסטודנטים סקרו את הדין לעניין הסתלקות מתוגמלת וערכו מחקר אמפירי, במסגרתו נדגמו 48 החלטות של ערכאת השלום בעניין הסתלקות. ניתוח הפסיקה העלה כי יישום ההוראות הדין לעניין הסתלקות מתוגמלת אינן מקוימות כהלכה וכי הקלות שבה בתי המשפט נוטים לאשר גמול בגין הסתלקות, מתמרץ בעקיפין, הגשת תביעות סרק ותביעות קלות ערך. תובנות אלו היוו בסיס לגיבוש חוות דעת בעניין, במסגרת התייחסות הצוות לדו"ח הצוות הבין-משרדי. בשנת תשפ"ד הסטודנטים הרחיבו את המחקר במטרה לגבש מתווה יעיל להגשת התנגדויות להסתלקויות מתוגמלות.

סטודנטים: תום מאור ותומר רוני.

ה. הקליניקה ברשתות חברתיות

הקליניקה מפעילה עמוד פייסבוק, עמוד לינקדין ובלוג שעוסק בסוגיות עדכניות בתחום התובענות הייצוגיות. מטרת הבלוג, לעורר דיון אקדמי על סוגיות חדשות בתחום התובענות הייצוגיות והנגזרות בארץ ובעולם, בקרב הקהילה הרחבה של האקדמאים/ות, עורכים/ות הדין והשופטים/ות העוסקים/ות בתחום. [קישור לבלוג](#).

עבודה עיונית אישית

לאורך השנה כל אחד/ת מהסטודנטים/יות הגיש שני **ניירות עמדה** בסוגיה משפטית לבחירתו/ה, בהתבסס על החלטה או פסק דין בהליכים ייצוגיים, אשר נבחרו מתוך טווח שליפה מוגדר מראש. ניירות העמדה אפשרו לסטודנטים לתרגל, בהנחיית הרכזת, הגדרה ומיקוד של שאלה משפטית; עריכת מחקר וניתוח משפטי; חשיפה להלכות ומגמות חדשות בפסיקה; פיתוח חשיבה ביקורתית ושיפור מיומנויות כתיבה. המסמכים הסופיים מועלים לבלוג הקליניקה ונשלחים לפרום של חבריה.

כמו כן, בתום השנה הסטודנטים מתבקשים להגיש דוח מסכם, אשר יכלול תיאור תמציתי של עיקרי העבודה המעשית האישית, תוך התייחסות רפלקטיבית לכל אחת מההתנסויות.

קליניקת הכנסת

מבוא

פעילות הקליניקה בפקולטה החלה בשנת הלימודים תשפ"א, בהנחייתו של חבר הכנסת לשעבר ד"ר דב חנין. שנת תשפ"ד היא השנה הרביעית לפעולתה של הקליניקה, וסיימו את השנה (ראו להלן) בה 19 סטודנטיות וסטודנטים מהשנים ב'–ג' ללימודים בפקולטה. עוזרת ההוראה בתחילת השנה הייתה עוה"ד יובל יקותיאל ובסוף השנה עוה"ד ברק קיבוביץ.

הביקוש לקליניקה היה גדול מאד. מהלך הבחירה של הסטודנטים היה, לפיכך, מאתגר וכלל ראיונות אישיים עם המועמדים/ות שעברו את המיון הראשוני. בבחירת הסטודנטים הושם דגש על יצירת קבוצה מגוונת של סטודנטים.

המלחמה שפרצה ב-7.10 הפכה את הקליניקה השנה למאתגרת במיוחד. את מפגשי ההכנה לקליניקה קיימנו עוד לפני שהמלחמה פרצה וגם תהליך השיבוץ לחברי הכנסת היה כבר בעיצומו כשהיא פרצה. עם פרוץ המלחמה, על פי הנחיית הפקולטה, הודענו לסטודנטים ולכנסת על השהיית הפעילות וחיידשנו אותה רק עם החזרה ללימודים מלאים.

במהלך השנה, נמצאו חלק מהסטודנטים במילואים לתקופות ממושכות (במיוחד בסמסטר הראשון) והתחשבנו בהם ככל שיכולנו, כולל בהעברת השיעורים במתכונת היברידיית שכללה זום. אחד הסטודנטים נפצע ואושפז במהלך המלחמה אך חזר ללימודים וקיבל תמיכה מאיתנו ומחברים בקליניקה. סטודנט נוסף שנמצא במילואים לאורך רוב השנה החליט להעביר את הלימוד בקליניקה לשנה הבאה והודענו לו שהמקום יישמר לו.

גם השנה עשינו שיתוף פעולה עם מרכז ההשמה וההתמחויות של אוניברסיטת תל-אביב (בדקאנט הסטודנטים), מול הגבי רעות כץ, רכזת מתמחות ומתמחים באוניברסיטה. במסגרת העבודה מול מרכז ההתמחויות, נדרשו הסטודנטיות והסטודנטים שהשתתפו בקליניקה לדווח את שעות ההתמחות המעשית שלהם בכנסת אל תוך מערכת "אלומה" של האוניברסיטה ולדאוג לאשרן מול הגורם הרלוונטי בלשכה הפרלמנטרית שבה התמחו, וזאת על מנת לפקח על שעות ההתמחות בפועל של הסטודנטיות והסטודנטים, בזמן אמת.

לימודי הקליניקה מתחלקים לשני ערוצים: בערוץ העיוני מתקיים שיעור שבועי העוסק בניתוח של מהלכי הפעולה בכנסת. בערוץ המעשי הסטודנטים משובצים להתמחויות מעשיות בשלכות של חברי וחברות כנסת שונים.

הפעילות העיונית

השיעורים העיוניים הוקדשו בעיקרם לניתוח של מגוון גדול של תהליכי עבודה בכנסת. עסקנו בכלים הפרלמנטריים השונים העומדים לרשות חברת הכנסת, ניתחנו את עבודת וועדות הכנסת לסוגיהן השונים (ועדות סטטוטוריות, ועדות משותפות, ועדות משנה, ועדות חקירה פרלמנטריות), וניתחנו מהלכי חקיקה שונים – הן מהזווית של קידום חקיקה והן מהזווית של בלימת חקיקה. במסגרת זו, כל חברת קליניקה הציג פרזנטציה או השתתף בדיבייט בנוגע לאחד מנושאים אלו, תוך העמקה בנושאים פרלמנטריים שונים ואירועים פרלמנטריים בולטים מן העבר (הקרוב), כפי שאלה נבחרו על ידי מנחה הקליניקה.

כמו כן, עסקנו בבחינה ביקורתית של התרחשויות אקטואליות בכנסת, תוך ניסיון להבין לעומק את הרציונל הפרלמנטרי שביסוד מהלכים שונים שננקטו, וניתחנו את המהלכים השונים שננקטו על ידי שחקנים שונים בכנסת.

במסגרת הפעילות העיונית, כ"א מהסטודנטים בחר/ה 2 יוזמות מתוך היוזמות שפותחו במסגרת פורום האקלים הישראלי שהוקם ביוזמת נשיא המדינה, והכין/ה תיקים של תכניות עבודה פרלמנטארית לקידום היוזמות הללו. כל אחד מהתיקים כלל גם מהלכי חקיקה נדרשים (הצעות חוק פרטיות) וגם מהלכים פרלמנטריים אחרים שבאמצעותם ניתן לקדם בכנסת את היוזמה. התיקים הוכנו תוך שיתוף פעולה עם מובילי היוזמה בפורום האקלים ובסיוע גורמים מקצועיים שונים – גורמים ממשלתיים, מהסקטור הפרטי, והן אנשי חברה אזרחית. רשימת התיקים מפורטת בסוף מסמך זה.

הפעילות המעשית – התמחות בכנסת

עבודת הקליניקה החלה עוד לפני תחילת שנת הלימודים במפגשים מרוכזים שעשינו להכרת תקנון הכנסת ולהבנה בסיסית של מתכונת הפעולה בה. מטרת ההכנה הייתה להבטיח שהסטודנטים שלנו יגיעו לכנסת עם רמה בסיסית של ידע באופן שיקל על בחירתם/ן ע"י הח"כים ויסייע בהשתלבותם/ן בלשכות השונות.

הקליניקה שלנו איננה היחידה המציעה התמחויות בכנסת. קדמו לנו לא מעט תוכניות התמחות של אוניברסיטאות אחרות ושל מכללות שונות כל מערך ההתמחויות האקדמיות בכנסת מנוהל ע"י מרכז המחקר והמידע של הכנסת והיצע המתמחים הוא גדול יותר מהביקוש להתמחויות בקרב ח"כים. למרות האמור לעיל, הצלחנו להשלים במהירות את השתבצות כל הסטודנטים שלנו אצל חברי/ות כנסת. זאת, בין היתר, בזכות המוניטין שיצאו לקליניקה בזכות המתמחים במחזורים הקודמים.

הסטודנטים שלנו התמחו אצל ח"כים ממגוון מפלגות, מהציונות הדתית והליכוד ועד חד"ש-תע"ל, הן מהקואליציה והן מהאופוזיציה.

במסגרת ההתמחות המעשית בכנסת, פעלו הסטודנטים והסטודנטיות במספר מישורים: ראשית, לקידום תיק החקיקה שהכינו במסגרת פעילותם העיונית בקליניקה – הן דרך לשכות חברי/ות הכנסת שאצלם/ן התמחו והן דרך לשכות פרלמנטריות אחרות. שנית, הסטודנטיות/ים פעלו כמתמחים פרלמנטריים לכל דבר, וככאלה פעלו על פי הוראות חברת הכנסת הרלוונטית/ת ועוזריו/ה הפרלמנטריים/ות. טבע העבודה השתנה במידה רבה גם בהתאם לתפקידיו/ה השונים של חברת הכנסת הרלוונטית/ת (למשל, האם הוא/היא יו"ר ועדה), והשאלה האם מדובר בח"כ מהאופוזיציה או מהקואליציה. כך, התמחו חברי וחברות הקליניקה בלשכות שונות בכנסת, ופעלו באספקטים פרלמנטריים שונים בעבודת חבר הכנסת: מענה לפניות ציבור, הכנה לדיוני ועדות, חיפושים משפטיים שונים וקשרים מול הלשכה המשפטית של הכנסת והממ"מ, ניסוח הצעות חוק, ניסוח שאילתות, וכיו"ב.

תיקי תוכניות העבודה הפרלמנטריות שהוכנו על ידי הסטודנטים השנה

שם	שם משפחה	יוזמה 1	יוזמה 2
יצחק	אביטל	שומרים על הבריאה - העלאת המודעות למשבר האקלים בחברה החרדית.	טיפול מקומי בפסולת אורגנית מוסדית
מוחמד	אגבאריה	יוזמת סעיד אלחרומי – שמטרתה להגדיר מחדש את הקשר בין הקהילה	יוזמת הפחתת פליטות במערכת הבריאות

	הערבית בישראל - ובעיקר הבדואים בנגב - לבין שוק האנרגיה הסולארית.		
עיר אזורית – הקמת אשכולות למספר רשויות מקומיות סמוכות לשם התמודדות טובה יותר עם משבר האקלים.	קידום דיור ציבורי כמוביל בבנייה ירוקה	אפק	תמר
קידום חשיבה מגדרית במצבי חירום בהמשך למסקנות הוועדה המייעצת למל"ל	תמחור דינמי למוצרי מזון – ככל שתוקף של מוצר מתקרב, כך מחירו ייפחת	אשכנזי	שובל
קידום הקמת פרויקטים אגרו- וולטאיים	חקלאות מחדשת – חקלאות אשר משביחה את הקרקע ומחדשת את משאבי הקרקע שבה	בורובסקי	רחל
מדד היערכות אקלימי – קביעת מדד לפיו יקבע אילו סכנות באות לידי ביטוי באופן המשמעותי ביותר בכל רשות מקומית וכיצד עליה להיערך	אזורי פיתוח אקלימיים – אזורים מוגדרים שבהם יינתנו הטבות מיוחדות לקידום פרויקטים סביבתיים	גור	אביב
שווקים קהילתיים – מכירה ישירה מן החקלאי לצרכן ללא צורך באריזות, שינוע וכו'	קידום הקמת רשתות מיקרוגריד – איים אנרגטיים עצמאיים שמזינים את עצמם ללא תלות במערכת החשמל הארצית	גנין	סתיו
שיפור תנאי העסקה במקצועות ירוקים	סל מזון מקיים – קידום מעבר מדפוס צריכה של מזון מהחי אל מזון מהצומח.	טייב	רון
העסקת פליטים וסטודנטים בחקלאות	סל אקלום (מתן הטבות) לתמיכה בהתייעלות אנרגטית	יוסף	חלא
הגעה ירוקה לעבודה	קידום מסדרונות אקולוגיים – רצפים גיאוגרפיים ירוקים לקידום המגוון הביולוגי	מלמד	אילנה
אופנה מקיימת (מחזור טקסטיל)	תזכיר אוכלוסיות מוחלשות - מבקשי מקלט	מלמד	עמית
אקלום המרחב הציבורי – דגש על הצללה	פרספקטיבה מגדרית בניהול אוכלוסייה במצבי חירום אקלימי	מסילטי	דבינה

יאפא	נסאר	תוכנית לאומית להצלת מזון	רשת מפלטי חום – קידום מרחבים ציבוריים ממוזגים ומקורים לעתות מזג אוויר קיצוני.
בסמה	סעאדה	רב קו לכל ילד	אוויר נקי בת"א – פיילוט בתל אביב לצמצום פליטות וזיהום.
שהד	סעאדה	תקנות בטיחות בעבודה בתנאי מזג אוויר קיצוניים	צמצום מחסור בעובדים סוציאליים ופסיכולוגיים
אריאל	פוקס	עידוד בנייה ירוקה	התפראות שטחים - השבת שטחים לטבע והפיכתם חזרה לשטחי פרא
מאיה	צפור בן צבי	הולכים על זה - קידום הליכתיות בערי ישראל	חשיבה ירוקה על התחדשות עירונית
ליאור	קונונוביץ	הכללת עלויות חיצוניות במשק החשמל	אנרגיה קהילתית בבתי משותפים
איתמר	שילה	יצירת מסלולי כניסה ירוקים לעולם העבודה	הסטת השקעות של כספי ציבור לתחומים ירוקים

הקליניקה לפרטיות

מבוא

הקליניקה לפרטיות, בשיתוף מרכז הנשיא מאיר שמגר למשפט דיגיטלי וחדשנות החלה את פעילותה בשנת הלימודים תשפ"ג ומסיימת השנה את שנתה השנייה. בשנת הלימודים תשפ"ד הקליניקה המשיכה לפעול בהנחייתו האקדמית של פרופ' מיכאל בירנהק ובהנחייתה הקלינית של עו"ד נועה דיאמונד. בקליניקה השתתפו 12 סטודנטיות וסטודנטים.

הקליניקה עוסקת בזכות לפרטיות על מכלול מישורי הפעולה שלה: בין פרטים, מול תאגידים וארגונים, מול המדינה. הפעילות המעשית בקליניקה מתבצעת בצוותים של סטודנטים בהנחיית המנחה הקלינית. הסטודנטים בקליניקה נחשפים לעבודה משפטית מגוונת, מול ועם רשויות, ארגונים ויחידים; לעבודת הרגולטור וניהול הליכים בבתי משפט. הסטודנטים והסטודנטיות משתתפים בהכנת התיקים בכל שלבי החיים של ההליך במהלך לימודיהם, נפגשים עם לקוחות, מסייעים בגיבוש כתבי טענות לבית המשפט לפי העניין, ומעורבים בכתיבת ניירות עמדה, הצעות מדיניות בתחומים שונים ודיונים בכנסת שמשפיעים על הפרטיות.

הקליניקה זכתה השנה לתמיכה על ידי מענק 60/2023 של הקרן לתובענות ייצוגיות, במסגרת פרויקט "פרטיות ברשת". תמיכת הקרן, ע"ס 415,000 ₪, נפרשת על פני ארבע שנים.

פעילות הקליניקה בצל השבעה באוקטובר ומלחמת "חרבות ברזל"

מיד בפרוץ אירועי השבעה באוקטובר, נרתמה החברה הישראלית לסייע לנפגעים, למפונים ולחיילים, באינספור מיזמים חברתיים מגוונים. ברבים מהמיזמים האלה היה שימוש נרחב במידע אישי ורבים מהם פעלו במרחב האינטרנטי. תוך ימים ספורים הקים פרופ' בירנהק, המנחה האקדמי, מיזם משפטי התנדבותי שסייע בהיבטים אלה (ובהיבטים נוספים). המיזם, שנוהל תחת הקליניקה, כלל קבוצה של 30 משפטנים ומשפטניות מהמגזר הפרטי והאקדמי (ממוסדות רבים). במסגרתו, במשך שלושה חודשים הוענק סיוע מהיר וממוקד לכ-60 מיזמים חברתיים השונים, בין היתר בניסוח מדיניות פרטיות ותנאי שימוש לאתרים ואפליקציות, בחינת אופן מתן הסיוע של המיזם, בדגש על איסוף מידע וניהולו ובמקרים רלוונטיים – סיוע בהיבטי אבטחת מידע.

בתוך המיזמים החברתיים, זוהו מעל מאה מיזמי התייעוד של אירועי השבעה באוקטובר כקבוצה נפרדת הזקוקה לליווי נפרד וייעודי. מנחי הקליניקה הובילו פרויקט של סיוע למיזמי התייעוד, אשר כלל הרצאות והכשרות וניסוח טפסי הסכמה והפקדה (שאומצו על ידי הספרייה הלאומית, במסגרת פרויקט של מאגר הזיכרון הלאומי). הליווי למיזמי התייעוד נמשך גם בימים אלו, וצפוי להימשך גם בשנה הבאה.

הפעילות העיונית בקליניקה

לאור דחיית פתיחת שנת הלימודים וקיצור הסמסטרים, לא התקיימו השנה ימי לימוד והכנה מרוכזים לפעילות הקליניקה כמתוכנן. השיעורים העיוניים בשבועות הראשונים של השנה הוקדשו, בשל כך, להנחת תשתית ידע בסיסית והיכרות עם "כלי העבודה" הנורמטיביים לעבודה המעשית, לאור העובדה שנושא הפרטיות לא נלמד בצורה סדורה באף קורס בו השתתפו הסטודנטים. ות קודם לכן.

השיעורים העיוניים במהלך השנה עסקו בסוגיות שונות של הזכות לפרטיות, והבסיס העיוני שלה. בנוסף, בשיעורים דנו בהיבטים מעשיים של הזכות לפרטיות ועריכת דין חברתית: דילמות, כלים ופרקטיקה של עריכת דין חברתית; תרגיל קליני של הכנת טיעונים להליך דחוף וסדנה בנושא הנדסת פרטיות לעמותות וארגוני מגזר שלישי.

במפגשים העיוניים שולבו הרצאות אורח של מומחים ומומחיות מהשטח: עו"ד דלית בן-ישראל (משרד נשיץ) על מדיניות פרטיות, עו"ד אור סדן (התנועה לחופש המידע) על חופש מידע ופרטיות; פרופ' ערן טוך (הפקולטה

להנדסה) על פרטיות וטכנולוגיה. כמו כן נפגשו הסטודנטים והסטודנטיות עם בכירי הרשות להגנת הפרטיות במשרדי הרשות, וחלקם השתתפו בכנס הפרטיות האחד-עשר שהתקיים בפקולטה.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

הקליניקה שאפה לעסוק במגוון פעילויות מעשיות בממשקים שונים של הזכות לפרטיות, תוך עידוד הסטודנטים. ות לשיתוף הדדי בתיקים. בחירת התיקים התבססה על מדיניות הקליניקות לעסוק בנושאים בעלי השפעה חברתית רחבה, לסייע למי שידם אינה משגת, ובתיקים בעלי ערך פדגוגי.

א. ניהול והעברת מידע על ידי רשויות ציבוריות

רשויות ציבוריות אוספות, מנהלות ומעבירות מידע רב על אזרחים ותושבים. הקליניקה בחנה את הצורך באיסוף המידע, את אופן ניהולו ואבטחתו ואת הנסיבות בהן המידע עובר בין רשויות:

- במסגרת הדיונים בהצעת חוק איסור העסקת עובדי הוראה ושלילת תקציב ממוסדות חינוך עקב הזדהות עם מעשה טרור או עם ארגון טרור (תיקוני חקיקה), התשפ"ד-2024, עלתה הצעה לביצוע "בדיקה" באמצעות העברת **מזגם של פרטים מזהים של מורים/ות בישראל ממשרד החינוך לשירות הביטחון הכללי**, כדי להעריך האם עולה חייו של השב"כ לגבי מורים/ות בישראל שהזדהו עם מעשה טרור או ארגון טרור. בפועל התגלה בדיונים שאותה "בדיקה" בוצעה על כל המורים/ות בישראל (כ-265,000 במספר). בעקבות הדברים, הקליניקה פנתה לגורמים המעורבים בעניין וטענה כי על פניו, אין בנמצא מקור חוקי להעברת המידע. הקליניקה דרשה שכל עוד שאלת הסמכות לא מתבררת עד תום, יש להימנע מהעברות מידע נוספות, ולחדול משימוש במידע שכבר הועבר, לרבות תוצרי ההצלבה והעיבוד. לא התקבלה תגובה קונקרטית לפנייה, אך החוק עצמו לא קודם במושב הקיץ. (בתיק טיפלו הסטודנטים אלה שרק ואסף ניאזוב).
- אל הקליניקה פנתה אישה שמנהלת הליך גירושין **בבית הדין הרבני**. בעיצומו של ההליך היא קיבלה פנייה מחברת סקרים בה נאמר לה שמתקשרים אליה לסקר שביעות רצון מהשירות בבית הדין הרבני. הפונה לא הבינה איך פרטיה הועברו לחברת סקרים פרטית, בעוד ההליך בעניינה מתנהל, והיא מעולם לא הסכימה להעברת פרטיה. כדי לקבל מידע נוסף לגבי ביצוע הסקרים, ולברר האם מדובר בעניין רוחבי או תקרית נקודתית, הוחלט להגיש בקשה מכוח חוק חופש המידע. בקשת חופש המידע הוגשה באמצעות התנועה לחופש המידע. טרם ניתן מענה. (בתיק טיפלו הסטודנטים נועה פרץ ונועם כצנלסון).
- בשנה שעברה, הקליניקה בחנה את העברת המידע **מהמוסד לביטוח לאומי לצה"ל** בנוגע לקטינים הזכאים לגמלת ילד נכה, כדי לפטור אוטומטית מגיוס, בין היתר, מועמדים. ות לשירות המצויים על הרצף האוטוטיטי. במסגרת הבדיקה, פנתה הקליניקה לבקשות חופש מידע למוסד לביטוח לאומי ולצה"ל, באשר למנגנון העברת המידע והטיפול בו. השנה, בעקבות עתירת אי-מענה, נתקבל המידע המבוקש מצה"ל וכן מהמוסד לביטוח לאומי. ניתוח של המענה לבקשת חופש המידע מעלה שאלות של הסמכה מפורשת לדרישת המידע, והקליניקה תמשיך ותבחן את המשך הפעולה בעניין זה. (בעיבוד המענה לבקשות חופש המידע טיפלו הסטודנטים נועה פרץ, נגה אלקיים ועידו בן-מאיר).
- הקליניקה ענתה לפנייה וסיפקה חוות דעת בנושא **פרויקט דיוור ייעודי לאוכלוסיות ספציפיות**. יוזמי הפרויקט המתוכנן ביקשו להפנות דיוור ייעודי מרשות מקומית לאוכלוסיות ספציפיות בעיר, אשר יאותרו על פי זכאותם להנחה בארנונה. חוות הדעת כללה התייחסות להיבטי הפרטיות בפרויקט והמלצות לקיומו תוך עמידה בדרישות הדין. (בתיק טיפלו הסטודנטים נגה אלקיים ועידו בן-מאיר).

ב. סיוע בהתאמה לדיני הגנת הפרטיות לעמותות – פרויקט Privacy by Design (הנדסת פרטיות)

הנדסת פרטיות – [Privacy by Design](#) – מבוססת על ההבנה כי ראוי להטמיע עקרונות הגנה על פרטיות כבר בשלב תכנון ועיצוב של שירות, מוצר או טכנולוגיה חדשה. עם הקמתה, הקליניקה יזמה פרויקט ייחודי של הנדסת פרטיות לעמותות, ארגונים חברתיים ורשויות ציבוריות, שמחזיקים מידע אישי רב ורגיש לגבי הפונים והפונות אליהם, ולעיתים קרובות אין להם מודעות מספקת להיבטי הפרטיות, וחסרים להם משאבי כוח אדם, זמן וכסף כדי להתאים את עבודתם לדרישות החוק ולשפר את ההגנה על הפרטיות. הפרויקט נחל הצלחה בשנה שעברה, והביקוש בקרב עמותות להשתתף בו השנה היה גדול.

הפרויקט מאפשר לקליניקה "לעזור לעוזרים" במעין אפקט גלים. פעילות הסטודנטים בפרויקט כוללת היכרות מעמיקה עם הארגון, מבנהו ובעלי התפקידים בארגון; הבנת זרימת המידע בארגון ואופן אגירתו והטיפול בו; ניתוח מטרות הארגון והאתוס שבעבודתו. לאחר תהליך intake מקיף שכולל מחקר וראיון של מנהלי הארגון, עובדים הסטודנטים על ניתוח היבטי המידע והפרטיות בעבודת הארגון ועורכים מסמך עקרונות מעמיק המתייחס לכלל היבטים אלו, לרבות מתן המלצות ופירוט חובות לפעולה על פי דין. כמו כן ניתן סיוע בניסוח מדיניות פרטיות לאתר הארגון והמסמכים הדרושים לרישום מאגרים אצל רשם מאגרי המידע.

השנה ניתן סיוע לארגונים הבאים:

- **העמותה הישראלית לסרטן העור** שפועלת להעלות את המודעות הציבורית למחלה ומפעילה מערך בדיקות ניידות במקומות עבודה וחופי הים, לאיתור המחלה בשלבים שונים, וכן מנהלת מערך תמיכה וליווי לחולים ובני משפחותיהם (בתיק טיפולו הסטודנטים רוני טל ותום רפאל קרויטורו);
- **עמותת "כיוונים"** שמנהלת מערך דיוור, עבודה ושירות לאומי עבור צעירים בעלי מוגבלויות במטרה לקדם לניהול חיים עצמאיים (בתיק טיפולו הסטודנטים נגה אלקיים ועידו בן-מאיר);
- **עמותת "קורנליה דה-לנגה"** שמאגדת ומקדמת צרכים של משפחות בהן ילד הלוקה בתסמונת קורנליה דה לנגה ופועלת לשיפור המחקר הרפואי אודות התסמונת וזכויות הלוקים בה (בתיק טיפולו הסטודנטיות אלמוג הולצמן וכריסטינה סלמאן);
- **עמותת איל"ן** שפועלת לתמיכה ושילוב ילדים ובוגרים עם מוגבלויות. הסיוע התמקד בהיבטי פרטיות בעבודת הסניפים המקומיים של העמותה, הפזורים ברחבי הארץ (בתיק טיפולו הסטודנטים אלה שרק ואסף ניאזוב).

ג. חקיקה ומדיניות

1. **תיקון 13 לחוק הגנת הפרטיות**: במהלך כל השנה התקיימו דיונים אינטנסיביים בוועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת בהצעת חוק תיקון חוק הגנת הפרטיות. מדובר בתיקון שמונח על שולחן הכנסת מזה למעלה מעשור, אשר מעדכן ומבהיר את המונחים בחוק וקובע מנגנוני אכיפה בתחום. הקליניקה הייתה שותפה בחלק ניכר מהדיונים בנושא, וכן הגישה נייר עמדה מקיף בנושא הוספת חובה של מינוי ממונה הגנת פרטיות בארגונים ומוסדות, במקרים מסוימים. (בתיק טיפולו הסטודנטים אלה שרק ואסף ניאזוב).

2. **תזכיר חוק תובענות ייצוגיות**: משרד המשפטים פרסם להערות הציבור תזכיר חוק לתיקון חוק תובענות ייצוגיות, אשר כלל גם הוספת עילת פגיעה בפרטיות לתוספת לחוק תובענות ייצוגיות, במקרים מסוימים. הקליניקה הגישה הערותיה המפורטות לתזכיר, ובהצעת החוק שהונחה על

שולחן הכנסת בוצעו מספר שינויים לעומת התזכיר, כשניכר שהערות הקליניקה בנושא תרמו לכך. (בתיק טיפלו הסטודנטים אלה שרק ואסף ניאזוב).

3. **פרטיות בבית הדין לעבודה:** חוק בית הדין לעבודה מגביל את סמכויות בית הדין לדון בעוולות נזיקיות במקרים מצומצמים, כאשר עוולת הפגיעה בפרטיות אינה מופיעה במפורש בחוק. קיימת מחלוקת האם בית הדין מוסמך לדון ולפסוק פיצויים בגין פגיעה בפרטיות במסגרת יחסי עבודה. הקליניקה הכינה נייר עמדה בנושא ובו סקירה מקיפה של העמדות השונות בפסיקה וניתוח של המצב המשפטי הנוכחי. בנייר העמדה מוצעים פתרונות לסוגיה, בפרט שינוי חקיקה. הנושא יקודם בשנה הבאה. (בתיק טיפלו הסטודנטים נועם כצנלסון ונועה פרץ).

ד. מצלמות וטכנולוגית מעקב

מצלמות מעקב מסוגים שונים ולמטרות שונות נפוצות במרחבים שונים של חיינו – במרחב הציבורי, במרחב המגורים, בעבודה. הגורמים שמתקינים אותן מגוונים – מרשויות ציבוריות ועד גורמים פרטיים – אך תמיד מתעוררות שאלות בהיבטי פרטיות, בפרט בדבר ההשפעות של יצירת תחושת מעקב ואפקט מצנן על התנהגות. הקליניקה עסקה השנה במצלמות במספר הקשרים:

1. **שימוש במצלמות אבטחה ברשות מקומית על ידי ראש הרשות:** הקליניקה טיפלה בפנייה של תושב רעננה, בעקבות מקרה בו ראש העיר פרסם ברשת החברתית "פייסבוק" צילומים מתוך תיעודי מצלמות האבטחה בעיר, בהם תועדו נערים תולים שלטים נגד ראש העיר. תוכן הפוסט הנלווה ברשת החברתית כלל תוכן פוליטי ולכן, לטעמנו, הפרסום היווה שימוש אסור במשאבי ציבור (צילומי מצלמות האבטחה) לצרכים פוליטיים (מדובר היה בתקופת בחירות לרשויות המקומיות). כמו כן, על פניו, עיון ובוודאי שימוש ראש העיר בצילומים היווה הפרה של נהלי העירייה העוסקים במצלמות האבטחה העירוניות. הקליניקה פנתה לעירייה ולרשות להגנת הפרטיות בנושא, קיבלה מענה מפורט מהיועצת המשפטית לעירייה ושלחה תגובה למענה זה. התגובה טרם נענתה. (בתיק טיפלו הסטודנטים נועה פרץ ונועם כצנלסון).

2. **מצלמות/טכנולוגיה לאכיפת שימוש לא חוקי בצופרים:** במסגרת הניסיון להתמודדות עם מפגעי רעש, ובפרט שימוש בלתי חוקי בצופרי רכב, הכריזו מספר ערים בארץ על שימוש באמצעים טכנולוגיים לאיתור מדויק של רכב ממנו מגיעה צפירה, לצד צילום ותיעוד סביבת הרכב בעת הפעלת הצופר (כדי לבדוק האם הצפירה הייתה לגיטימית/חוקית) וזיהוי לוחית הרישוי לשם הטלת קנס בגין הפרה ושליחתו לבעל הרכב. עולות כאן שאלות שונות של הקלטה במרחב הציבורי (ושאלת התקיימותה של האזנת סתר אסורה), צילום, תיעוד וסמכויות אכיפה. הקליניקה ערכה מסמך רקע מקיף הסוקר את הידוע עד כה בנושא, וממפה את השאלות שנתרו פתוחות אשר יתבררו במסגרת בקשת חופש מידע. (בתיק טיפלו הסטודנטים נועה אורון ודורון סגל).

3. **מצלמות במרחבי מגורים:** הקליניקה ערכה מסמך סקירה מקיף, המיועד לציבור הכללי ולבעלי עניין, בנושא התקנת מצלמות בבתיים משותפים ובבתים פרטיים (באזורים המשקיפים על מרחב ציבורי/פרטי של אדם אחר). המסמך סוקר את היבטי הפרטיות הרלוונטיים, את החקיקה המסדירה את הנושא, את הסוגיות שמתעוררות כאן ואת הכלים המשפטיים הזמינים. במסגרת העבודה בתיק, הקליניקה סיפקה מענה לפניית התייעצות פרטנית בנוגע לחוזה התקנת מצלמות בבניין משותף על ידי חברת ניהול (בתיק טיפלו הסטודנטים נועה אורון ודורון סגל).

4. **היבטי פרטיות בעבודת מין מצולמת – ע"ע 16501-01-23 (עמותת ארגמן בעניין פלוני ואח' נ' פלונית ואח'):** במסגרת עמדת ידיד בית משפט בהליך הדין בזכויותיהן של עובדות מצלמות באתרי

מין מקוונים שהגישה הקליניקה לזכויות בעבודה, שולב פרק שנכתב על ידי הקליניקה שעסק בהיבטי הפרטיות בנושא, ובפרט בהתייחס לסוגיה של שימוש בתמונות של עובדות שצולמו ופורסמו במהלך תקופת העסקתן בעבודת מין מצולמת, גם אחרי שנגמרו יחסי עובדת-מעביד. בפרק, התייחסה הקליניקה לשיקולים השונים בניתוח סוגיות של פרטיות בעבודה באופן כללי, ובפרט כאשר מדובר בעובדות מוחלשות. התייחסות מיוחדת ניתנה לסוגיות של הסכמה, פגיעה באוטונומיה, חופש הבחירה והשליטה על היקף וסוג הפרסום של תמונות בעלות אופי מיני. (בתיק טיפלו הסטודנטים נועה פרץ ונועם כצנלסון).

5. **שימוש המשטרה ברוגלות במסגרת חקירות משטרה:** הקליניקה טיפלה בנושא באופן אינטנסיבי בשנה שעברה, ובספטמבר 2023 הוגשה עתירה בייצוג הקליניקה והאגודה לזכויות האזרח בדרישה לעצור את שימוש המשטרה והשב"כ ברוגלות, בהיעדר הסמכה חוקית (בג"ץ 6604/23, דיון קבוע ליום 14.10.2024). בנוסף, המנחה הקלינית הופיעה בחודש מאי 2024 בפני ועדת הבדיקה הממשלתית לבדיקת רכש, מעקב ואיסוף מידע בכלים קיברנטיים אחר אזרחים ונושאי משרה, המבוצעים על ידי גורמי האכיפה, בראשות השופט בדימוס משה דרורי.

ה. תיקון פרטים במאגר מידע

הקליניקה טיפלה בפנייה בנושא רישום פרטים שגויים במאגר מידע של מוסד רפואי, אשר הביא לכך שהודעות שאמורות היו להישלח למטופל, נשלחו לגורם אחר ובכך פגעו בפרטיות המטופל תוך הפרת סודיות רפואית. פנייה למוסד הרפואי נענתה על ידי משרד באי-כוחו והסוגיה נפתרה לשביעות רצונו של הפונה. (בתיק טיפלו הסטודנטיות אלמוג הולצמן וכריסטינה סלמאן).

ו. עמדת "ידיד בית משפט": ייצוג מטה המשפחות להחזרת החטופים והנעדרים (בג"ץ 2603/24 עמותת הצלחה – לקידום חברה הוגנת נגד משרד ראש הממשלה ואח')

עמותת "הצלחה – לקידום חברה הוגנת" הגישה בחודש מרץ 2024 עתירה לבג"ץ כנגד החלטת המדינה, שלא לאפשר גישה מישראל לאתר אינטרנט שהקימו מערך ההסברה ודובר צה"ל ובו תיעודים של מעשי טבח שביצעו מחבלי חמאס בשבעה באוקטובר. מטה המשפחות להחזרת החטופים והנעדרים, ביקש מבית המשפט, באמצעות הקליניקה ועוה"ד פרופ' דנה פוגץ' וענבר ברוך-קידר, להגיש במסגרת ההליך עמדה כ"ידיד בית משפט" (Amicus Curiae). נטען, כי האתר הנדון, גם בתצורתו הנוכחית, פוגע פגיעה קשה בפרטיות הקורבנות ובכבוד האדם שלהם, ובזכויות נפגעי עבירה. חוות הדעת מרחיבה באשר לזכות לפרטיות והפגיעה בה במקרה של האתר המדובר, תוך התייחסות למקומם הייחודי של נפגעי השבעה באוקטובר ובני משפחותיהם כנפגעי עבירות חמורות. נטען, כי במקרה של מתן גישה לאתר מישראל, לישראלים, יגבר מאוד הסיכוי לזיהוי המצולמים באתר, ובכך הפגיעה בפרטיות תגבר לאין שיעור. לבסוף, חוות הדעת מתייחסת לאיזונים הנדרשים בין עקרונות של שקיפות וגישה למידע לזכות לפרטיות, ומסיקה כי במקרה זה הזכות לפרטיות גוברת באופן מובהק. דיון בעתירה ובבקשת ההצטרפות נקבע ליום 10.10.2024. (בתיק טיפלו הסטודנטים רונה טל ותום רפאל קרויטורו).